

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. Ivo HAMBÁLEK

**Terciární sektor a jeho význam pro zaměstnanost
v České republice: regionálně geografická studie**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Václav Toušek CSc.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl veškeré použité prameny a zdroje informací v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 20. 4. 2012

Tímto chci poděkovat svému vedoucímu diplomové práce doc. RNDr. Václavu Touškovi CSc. za podporu při zpracování práce, za čas věnovaný našim konzultacím, za poskytnutou pomoc a také za zapůjčenou literaturu.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Ivo HAMBÁLEK**
Osobní číslo: **R100199**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Terciární sektor a jeho význam pro zaměstnanost v České republice: regionálně geografická studie**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Zaměstnanost v terciárním sektoru v ČR na konci osmdesátých let a její srovnání s vyspělými tržními ekonomikami
2. Vývoj zaměstnanosti v terciéru 1948-1989 v ČR: strukturální analýza
3. Regionální rozdíly v zaměstnanosti v terciárním sektoru na konci roku 1989
4. Strukturální změny v zaměstnanosti v letech devadesátých: regionální rozdíly na konci roku 1999
5. Vývoj zaměstnanosti v terciéru na počátku nového století do konce roku 2008
6. Zaměstnanost v terciéru a současná ekonomická krize: naznačení dalšího vývoje

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Rozsah pracovní zprávy: **20 000 - 24 000 slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

Spěváček, V. a kol. (2002): Transformace české ekonomiky, politické, ekonomické a sociální aspekty
Urbanová, J. (1988): Vývoj struktury zaměstnanosti v terciárním sektoru průmyslově vyspělých zemí
Černý, M. (1991): Postavení sektoru služeb v československé ekonomice Yearbook of labour statistics 1990
Komárek, V. a kol. (1990): Prognóza a program
Havlíčková, V. (2007): Projekce zaměstnanosti v odvětvích do roku 2020 pro Českou republiku
Kadeřábková, A. (2007): Analýza strukturálních odvětvových charakteristik České republiky z hlediska technologické a znalostní náročnosti a konkurenceschopnosti

Vedoucí diplomové práce: **Doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2010**
Termín odevzdání diplomové práce: **10. dubna 2012**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 30. listopadu 2010

Obsah

Obsah	6
1 Úvod	10
2 Cíl práce a metodika zpracování	12
2.1 Cíl práce	12
2.2 Použité metody práce	12
2.3 Zhodnocení dostupné literatury.....	16
3 Zaměstnanost v terciárním sektoru v ČSSR na konci osmdesátých let a její srovnání s průmyslově vyspělými zeměmi.....	19
3.1 Příčiny a důsledky rostoucího podílu zaměstnanosti v odvětvích sektoru služeb.....	19
3.1.1 Služby a ekonomická úroveň	19
3.1.2 Sociálně-ekonomické důsledky	20
3.1.3 Služby pro výrobu.....	22
3.1.4 Společenské služby	22
3.1.5 Osobní služby	24
3.2 Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích terciárního sektoru	24
3.3 „Kvartární“ sektor služeb	26
3.4 Číselné srovnání ČSSR a ostatních zemí světa	27
3.5 Vývoj zaměstnanosti v terciéru 1948-1989 v ČSSR: strukturální analýza	29
3.5.1 Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých sektorech NH v letech 1948-1989 v ČSSR	30
3.5.2 Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v letech 1948-1989 v ČR	32
Ubytování a stravování.....	34
Doprava, skladování a spoje.....	35
Finanční zprostředkování	35
Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu, podnikatelské činnosti	36

Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení	36
Vzdělávání	37
Zdravotnictví a sociální péče; veterinární činnosti.....	38
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	38
4 Sektor služeb na konci totalitního období, transformace ekonomiky a sektor	
služeb po roce 1989	40
4.1 Sektor služeb v Československé ekonomice jako celek a jeho postavení	40
4.1.1 Srovnání sektoru služeb v Československu a ve vyspělých zemích.....	41
4.1.2 Příspěvek odvětví služeb k tvorbě HDP	43
4.2 Regionální rozdíly v zaměstnanosti v terciárním sektoru na konci roku	
1989.....	44
4.3 Transformace ekonomiky.....	46
4.3.1 Nezaměstnanost v období transformace	47
4.3.2 Ekonomická aktivita a změny na trhu práce v transformačním období ...	47
4.4 Strukturální změny v zaměstnanosti v letech devadesátých, regionální	
rozdíly na konci roku 1999	49
4.4.1 Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích sektoru služeb	
v letech 1989-1999 v ČR	53
Ubytování a stravování.....	55
Doprava, skladování a spoje.....	55
Finanční zprostředkování	56
Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	57
Vzdělávání.....	58
Zdravotnictví a sociální péče; veterinární činnosti.....	58
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	59
4.5 Vývoj zaměstnanosti v terciéru na počátku nového století do konce roku	
2008.....	60

4.5.1	Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých sektorech NH v letech 1999-2008 v ČR.....	60
	Primární sektor (primér)	60
	Sekundární sektor (sekundér)	60
	Terciární sektor, služby (terciér)	61
4.5.2	Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v letech 1989-2008 v ČR	62
	Velkoobchod a maloobchod; opravy motorových vozidel.....	63
	Doprava a skladování	63
	Ubytování, stravování a pohostinství	64
	Informační a komunikační činnosti	64
	Peněžnictví a pojišťovnictví	64
	Činnosti v oblasti nemovitostí	64
	Profesní, vědecké a technické činnosti	64
	Administrativní a podpůrné činnosti	65
	Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	65
	Vzdělávání.....	65
	Zdravotní a sociální péče.....	65
	Kulturní, zábavní a rekreační činnosti.....	66
	Ostatní činnosti.....	66
4.6	Zaměstnanost v terciéru a současná ekonomická krize, naznačení dalšího vývoje	67
4.6.1	Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých sektorech NH v letech 2008-2010 v ČR.....	67
	Primární sektor	67
	Sekundární sektor	67
	Terciární sektor.....	68

4.6.2	Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v letech 2008-2010 v ČR	69
4.7	Data ze sčítání lidu, domů a bytů 2001 a 2011	71
4.7.1	Údaje za Českou republiku celkem	71
4.7.2	Údaje za okres Olomouc	74
5	Prognózy vývoje zaměstnanosti	77
5.1	Prognóza z období konce totalitního režimu.....	77
5.1.1	Sociální kontext prognózy	77
5.1.2	Lidský potenciál ČSSR- zaměstnanost	78
5.2	Výhledy rozvoje terciárního sektoru na devadesátá léta.....	79
5.3	Předpokládané trendy vývoje na trhu práce	81
5.4	Projekce zaměstnanosti do roku 2020.....	82
5.4.1	Projekce makroekonomického modelu E3ME	82
5.4.2	Úprava projekce CE dle souladu s projekcí Ministerstva financí.....	83
5.4.3	Prognóza zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích služeb.....	84
6	Závěr.....	89
7	Summary.....	91
8	Použitá literatura.....	92
	Přílohy.....	94

1 Úvod

Dlouho jsem přemýšlel jakým způsobem směřovat téma mé diplomové práce. Vzhledem k tomu, že po dobu mého magisterského studia mě oslovila problematika trhu práce, rozhodl jsem se, že budu psát o zaměstnanosti. Problematika zaměstnanosti v sektoru zemědělství a průmyslu je avšak již dobře známá a prozkoumaná. Ale totéž se nedá říci o sektoru služeb, neboť ten se začal hodně modifikovat a nabývat na důležitosti až po roce 1989, předtím byl jeho význam potlačovaný. Počet zaměstnaných lidí v průmyslu začal klesat a v zemědělství se počet zaměstnaných začal skoro úplně vytrácet. Sektor služeb začal částečně pohlcovat tyto úbytky zaměstnanosti v sektoru zemědělství a průmyslu a začala tak růst jeho významnost. Podíl pracujících v sektoru služeb je dokonce považován za jeden z faktorů indukujících vyspělost dané ekonomiky. V dnešní době začíná ekonomika čím dál více záviset na podnikatelské činnosti v sektoru služeb. Dalším důvodem proč jsem si toto téma vybral, byl fakt, že problematika, kterou zkoumám je dodnes, dle mého názoru, opravdu stále zanedbávaná, je k ní velice málo zdrojů a musel jsem poctivě hledat, abych našel nějaké relevantní zdroje k tomuto tématu.

Česká republika se od devadesátých let potýká s velkými problémy nezaměstnanosti a trh práce prodělává stále změny. Sektor služeb obsahuje hodně činností a mě zajímalo jak se v minulosti až po současnost měnil. Některé služby například dříve vůbec neexistovaly, některé naopak ztratily na důležitosti. A právě vývoj v terciárním sektoru považuji za nejaktuálnější téma v této oblasti. Pokud se chceme přiblížit vyspělým západním ekonomikám, musíme věnovat sektoru služeb větší pozornost. Nikdy v minulosti nebyly služby tak důležité jako dnes. Nejzajímavější vývoj začaly prodělávat služby po revoluci, což je z historického hlediska docela krátký časový úsek, který ovšem znamenal spousty změn i během tohoto období.

Další důvod zvolení problematiky zaměstnanosti v sektoru služeb byla i má aktuální situace, kdy jako nastávající absolvent vkročím na trh práce. A jak tomu už tak bývá, tak vysokoškolsky vzdělaní jsou lidé, kteří vzešli z akademické půdy a předpokládá se, že budou pracovat především „hlavou“, tudíž jejich pole působnosti se nachází především v sektoru služeb. A jako člen této skupiny, jsem měl veliký zájem na tom, vědět jaké má vlastnosti toto moje budoucí pole působnosti a chtěl jsem mít o něm větší přehled.

Rozhodně si však myslím, že z hospodářského hlediska je sektor zemědělství a průmyslu stále důležitým článkem a docela mě znepokojuje, že v nich zaměstnanost po revoluci tolik klesla a nadále klesá. Myslím si, že například právě zemědělství by se měla přikládat větší váha, neboť pokud máme potenciál potravinové soběstačnosti, proč jej nevyužít. Bohužel mi ale přijde, že dělá všechno pro to, aby čeští zemědělci zanikli úplně. Totéž platí dvojnásobně o průmyslu. Sektor služeb ale bude do budoucnosti pro nás stále důležitější, neboť už nyní v něm pracuje nejvíce lidí a proto si myslím, že si zaslouží jistou pozornost.

2 Cíl práce a metodika zpracování

2.1 Cíl práce

Cílem mé diplomové práce bylo posoudit stav, význam, vývoj a postavení sektoru služeb v České republice a jeho srovnání s vyspělými západoevropskými tržními ekonomikami. Prováděl jsem v ní strukturální analýzu vývoje zaměstnanosti, sledoval a hodnotil vývoj zaměstnanosti v sektoru služeb a jeho jednotlivých odvětvích již od poválečného období až po současnost, přičemž klíčovým obdobím pro změnu ve vývoji zaměstnanosti je přelom osmdesátých a devadesátých let a tudíž jsem jim věnoval velkou pozornost. Problematiku jsem uvedl do kontextu transformace ekonomiky v České republice. Moje práce dále zkoumá také regionální rozdíly v zaměstnanosti v terciárním sektoru až do úrovně krajů a okresů. V práci pracuji s různými daty. Jedním z nich jsou také data ze sčítání lidu z roku 2001, které jsem využil i pro okres Olomouc. Použil jsem i předběžné výsledky z loňského sčítání lidu, 2011. Další důležitou etapou pro výzkum mé práce je porevoluční období do konce devadesátých let, které obsahuje jistě recese a následná zotavení ekonomiky v jednotlivých etapách. Je to období zásadních změn ve struktuře zaměstnanosti v národním hospodářství. To se samozřejmě více či méně podepisuje na trhu práce a zaměstnanosti v jednotlivých sektorech. Poslední etapou, kterou zkoumám je období po roce 2000 do současnosti, které je pro nás v současnosti směrodatné pro další vývoj. Nejaktuálnějším rokem, pro který jsem měl data, byl rok 2011, a to díky předběžným výsledkům ze sčítání. Důležitým prvkem v mé práci je také ekonomická krize od konce roku 2008, která ovlivnila stav zaměstnanosti a je klíčová pro budoucí vývoj. Ve své práci také uvádím některé prognózy z různých období o budoucím vývoji zaměstnanosti v terciéru a také nastiňuji vlastní prognózu.

2.2 Použité metody práce

Základní metodou zpracování mé diplomové práce byla rešerše a interpretace dat a informací z dostupné literatury zmíněné níže a uvedené v seznamu použité literatury. Důležitou součástí práce je vlastní analýza a statistické zpracování dat. Ve své práci jsem pracoval s daty především formou analýzy, dedukce a komentářů poskytnutých číselných dat, které popisují a ke kterým diskutuji. Tyto údaje jsem zde zpracovával do tabulek, případně do jiné grafické podoby, sledoval jsem proměnné v časové řadě, absolutní hodnoty jsem převáděl na relativní, vyjadřoval jsem podíly zaměstnaných v jednotlivých odvětvích, či jsem počítal

indexy. A to jak bazické, tak řetězové. Bazické indexy vyjadřují nárůst či pokles daného jevu v posledním roce sledovaného období oproti prvnímu roku sledovaného období. V případě této problematiky se jedná o nárůst či pokles počtu zaměstnaných, nebo jejich podílu. Počítal jsem je tak, že hodnotu v posledním roce sledovaného období jsem vydělil hodnotou v prvním roce sledovaného období a vynásobil stem. Řetězové indexy vyjadřují nárůst nebo pokles jevu konkrétního roku oproti roku předchozímu. Počítal jsem je tak, že hodnotu konkrétního roku jsem vydělil hodnotou roku předchozího a vynásobil stem. Jak u řetězových, tak bazických indexů platí to, že pokud index vyjde méně než 100, došlo k poklesu, a pokud více než 100, došlo k nárůstu sledovaného jevu. Informace jsem ve své práci interpretoval formou popisnou a kromě tabulek a grafů je moje práce doplněna o přílohy a mapy. Zvolené kvantitativní charakteristiky byly graficky zpracovány v prostředí MS Excel 2007. Mapy byly zpracovány v prostředí Arc Gis a textové části byly vytvořeny v prostředí textového editoru MS Word 2007. Všechny zdroje, které byly v anglickém jazyce jsem do své práce interpretoval pomocí volného překladu.

Data ze sčítání lidu z roku 2001, jak pro Českou republiku celkem, tak pro okres Olomouc, vyjadřují ekonomicky aktivní obyvatelstvo¹, které obsahuje i nezaměstnané. Proto jsem nejprve musel tato data upravit o tuto odchylku a sice tak, že jsem musel absolutní hodnoty počtu zaměstnaných v jednotlivých odvětvích vynásobit koeficientem, který poměrně odečetl počet nezaměstnaných od EA pro jednotlivá odvětví. Tento koeficient jsem spočítal tak, že jsem odečetl celkový počet nezaměstnaných od EA celkem. Poté jsem vydělil takto vzniklou hodnotu EA celkem a vznikl mi tento koeficient, který je menší než 1. Dále jsem ale musel vypočítat ještě další koeficient, který upravoval tyto již jednou upravené hodnoty o nepřesnost vzniklou počtem zaměstnaných v nezjištěném odvětví. Ten jsem vypočítal tak, že jsem od EA celkem odečetl počet zaměstnaných v nezjištěném odvětví a poté jsem EA celkem vydělil touto hodnotou, a vznikl mi tak koeficient větší než 1, kterým jsem vynásobil každé odvětví a zvýšil tak poměrně hodnotu počtu pracujících za každé odvětví o počet zaměstnaných pracujících v nezjištěném odvětví. K těmto úpravám je nutno podotknout, že jsem předpokládal rovnoměrné rozložení do konkrétních odvětví těchto počtů za nezaměstnané a za pracující v nezařazeném odvětví. U dat ze sčítání z roku 2011 jsem již hodnoty upravoval pouze počtem pracujících v nezjištěném odvětví, neboť hodnota za nezaměstnané byla v metodice tohoto sčítání uvedena zvlášť. Další rozdíl v tomto sčítání oproti předchozímu je, že počet zaměstnaných v jednotlivých odvětvích je rozčleněn na další kategorie a to na zaměstnance, zaměstnavatele, samostatně činné, pomáhající; pracující

¹ Dále jen EA

důchodce; pracující studenty a učně a ženy na mateřské dovolené. Hodnoty za tyto jednotlivé kategorie EA jsem tedy sečetl.

Procentuální podíly zaměstnaných v konkrétních odvětvích na celkových počtech jsem vypočítal tak, že hodnotu konkrétního odvětví jsem vydělil hodnotou za celkový počet a takto vzniklou hodnotu jsem vynásobil stem. Toto je nejčastější metoda výpočtu podílů v mé práci. Takto zjištěné podíly jsem použil například i při tvorbě map, vyjadřujících podíly počtu zaměstnaných ve službách na celkové zaměstnanosti. Stejně tak jsem zjišťoval procenta nezaměstnanosti, kdy jsem vydělil počet nezaměstnaných počtem EA celkem a vynásobil stem. Stejným způsobem jsem dále i zjišťoval procentuální podíly zaměstnaných v jednotlivých sektorech pro jednotlivé země světa z ročenky pracovních statistik ILO. Sečetl jednotlivé skupiny odvětví služeb, tento součet vydělil počtem zaměstnaných nebo EA celkem a vynásobil stem. Statistická data pro hodnoty počtu zaměstnaných v jednotlivých sektorech pro období 1948-1999 jsem získal součtem příslušných odvětví jednotlivých sektorů. Podíly těchto dat, zjištěné způsobem uvedeným výše, jsem vyjádřil graficky. Pro jednotlivé sektory jsem použil plošný graf součtový a pro jednotlivá odvětví služeb jsem použil samostatné grafy spojnicové se značkami.

Data pro počet zaměstnaných za jednotlivé sektory a odvětví služeb v období 1948-1999 jsou dostupná z publikace Časové řady základních ukazatelů statistiky práce 1948 – 2003, dostupné na stránkách Českého statistického úřadu v sekci archiv publikací, práce a sociální statistiky, práce a mzdy, časové řady. V časových řadách jsem si zvolil požadované období a pak otevřel tabulku „Průměrný počet pracujících v civilním sektoru“. Jako časovou řadu jsem zvolil období od roku 1948 do roku 1999. Údaje byly získány z šetření u ekonomických subjektů, resp. z administrativních zdrojů. Šetření u ekonomických subjektů se provádělo v závislosti na počtu zaměstnanců buď plošným, nebo výběrovým zjišťováním. Při výběrovém způsobu zjišťování se dopčet na základní soubor provádí na všechny aktivní jednotky zařazené do registru ekonomických subjektů ČSÚ. Publikace obsahuje vývoj nejdůležitějších ukazatelů v odvětvovém a územním třídění. Odvětvové členění je založeno na „Odvětvové klasifikaci ekonomických činností“ (OKEČ), která vychází z mezinárodního standardu NACE, rev. 1. Do roku 1992 byla tato data uvedena metodou převažující činnosti závodu, od roku 1993 pak metodou převažující činnosti zpravodajské jednotky. Hodnoty byly uvedeny za jednotlivá odvětví.

Pro analýzu zaměstnanosti v terciéru v období 1989-2008 jsem použil publikaci Trh práce v ČR 1993-2010, tabulku 204R (K) Odvětví činnosti zaměstnaných v NH. V této

tabulce jsou hodnoty za jednotlivá konkrétní odvětví podle klasifikace CZ-NACE. Z této tabulky jsem čerpal data jak za Českou republiku jako celek, tak za jednotlivé kraje. V prosinci 1992 bylo v České republice zahájeno pravidelné sledování informací o trhu práce prostřednictvím výběrového šetření prováděného v domácnostech bydlících v náhodně vybraných bytech. V roce 1999 byly vydány první časové řady z výsledků tohoto šetření, které poskytovaly pohled na vývoj trhu práce v České republice od počátku jejího vzniku. Tato publikace navazuje na elektronické publikace, vydané v letech 2002 až 2010 a je orientována především na krajské a oblastní třídění. Přístupy k řešení dané problematiky garantují, že metodika šetření je jen minimálně ovlivnitelná specifiky legislativy i ekonomickými podmínkami konkrétní země EU a výsledky šetření lze z toho důvodu považovat za objektivní nástroj pro srovnávání úrovně trhu práce mezi členskými zeměmi EU a dalšími zeměmi, které tuto metodu využívají.

Data o vývoji zaměstnanosti jednotlivých evropských států, pro mezinárodní srovnání, jsem čerpal z webových stránek Mezinárodní pracovní organizace (International Labour Organization), z databáze pracovních statistik (LABORSTA-database of labour statistics). Při práci v databázi „LABORSTA“ mezinárodní organizace práce jsem k požadovaným datům zvolil následující kritéria: Employment by occupation, vybral jsem Evropu a zvolil Total employment, by economic activity a zvolil jsem si časovou řadu. Při práci v databázi Eurostat evropské komise jsem data našel zadáním kritérií následujících: Labour market, Employment and unemployment, data, database, detailed annual survey results, employment, Employment by sex, age, groups and economic activity (1983-2008 NACE), pro údaje za rok 2011 jsem použil stejný postup, s tím, že v posledním kroku jsem zvolil tabulku „from 2008 NACE“. Takto zobrazená data jsem si dále vyfiltroval dle země, věku, pohlaví, období a odvětví. Údaje za rok 2011 jsem ovšem použil pouze pro sektory jako celky. Pro jednotlivá odvětví služeb jsem ovšem nemohl tato data použít, neboť bych je nemohl napasovat na data do tabulek s předchozími roky, neboť do roku 2008 byla odvětví členěna dle jiné metodiky, která je odlišná od té, která byla použita pro rok 2011. Činnosti odvětví jsou jinak zařazené. Data v této databázi jsou komplexnější, jednodušší a přehlednější než data v databázi „LABORSTA“ databázi. Není zde avšak na druhou stranu možné sehnat starší data, proto v tabulkách zaměstnanosti jednotlivých evropských států v příloze jsem některá starší data doplňoval z databáze „LABORSTA“.

2.3 Zhodnocení dostupné literatury

Dostupnost literatury pro moji diplomovou práci byla ne příliš uspokojivá. Při trendu rychlého nárůstu podílu služeb na zaměstnanosti v České republice od 90. let do současnosti, jsem předpokládal, že tato tematika je více popsána a že jí je věnována velká pozornost až do hloubky. To ovšem není úplně pravda. Problematiku zaměstnanosti ve službách konkrétně neřeší moc moderních publikací. Přesto se ovšem o této problematice několik geografů zmínilo. Byl to například Martin Hampl a kol. v publikaci „Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice“, ve které se zmiňuje o hierarchii středisek a regionální diferenciaci z hlediska základních funkcí. Tyto funkce jsou určeny podíly podle počtu trvale bydlícího obyvatelstva (funkce obytná), počtu obsazených pracovních míst (funkce pracovní) a počtu obsazených pracovních příležitostí v nevýrobním sektoru, tedy ve službách (funkce obslužná). Další publikací, kterou Martin Hampl společně s Josefem Ježkem a Karlem Kühnlem napsal je „Sociálněgeografická rajonizace ČSR“. Tato publikace se věnuje sociálně-geografické diferenciaci ČSR a hierarchii regionů. Publikace je výrazně starší než ta předchozí, z roku 1978. Dále se o problematice zmiňuje Zdeněk Lázníčka v díle „Funkční klasifikace obcí České socialistické republiky (Ekonomická struktura obcí ČSR podle pracovních příležitostí)“. V této publikaci se věnuje funkční klasifikaci sídel, založené na ekonomicko-sociální struktuře obyvatelstva a na dalších ukazatelích, zachycujících výrobní a nevýrobní složku obcí. V podstatě jde o rozlišení služeb podle obyvatelstva pracujícího v zemědělství, řemeslech, průmyslu a službách. Popisuje také vztah těchto funkčních typů obcí k velikosti obcí a jejich střediskové a obytné funkci. Publikace je velice stará, z roku 1974.

Jsem velice rád, že jsem mohl toto téma zpracovat a přispět tak tímto dílem do této ne příliš popsané oblasti. Mezi hlavní zdroje mé práce patřily především tištěné publikace. Další složkou mých zdrojů, ze kterých jsem čerpal číselné databáze, byl internet.

Informace o ekonomickém kontextu problematiky zaměstnanosti služeb jsem čerpal z publikace Transformace české ekonomiky, Vojtěch Spěváček a kolektiv, z roku 2002, vydanou akademií věd České republiky a z publikace Česká republika a ekonomická transformace ve střední a východní Evropě, Jan Švejnar a kolektiv, z roku 1997. Tyto knihy byly dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci. Věnují se strukturálním změnám ekonomiky po revoluci a v období ekonomické transformace a popisují její vliv na situaci na trhu práce. Uvádí nás tedy do obecné problematiky změny ve struktuře zaměstnanosti. Další klíčovou publikací, ze které jsem použil informace, byla „Postavení sektoru služeb

v československé ekonomice“ z roku 1991 od Martina Černého a kol., vydanou ústavem Československé akademie věd. Tuto publikaci jsem získal skrze meziknihovní výpůjční službu Knihovny Univerzity Palackého, která mi ji dodala z Knihovny Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Tato publikace nám jasně vytváří náhled na to, jak si stál sektor služeb v období totality a přechodu na tržní ekonomiku, a jak jeho význam byl vedlejší a naprosto rozdílný, než tomu bylo u západních ekonomik. Tuto publikaci považuji za velice hodnotnou a vzácnou, neboť je to jedna z mála existujících publikací, která se zabývá terciérem v dobách minulého režimu a v době těsně porevoluční, neboť jak jsem již naznačil, tak problematikou sektoru služeb v totalitním období se málokdo zabýval. Další zajímavou podobnou publikací, už z toho důvodu, že byla vydána za minulého režimu, v roce 1988, a kterou jsem taktéž využil, byla „Vývoj zaměstnanosti v terciárním sektoru průmyslově vyspělých zemí“, kterou vypracovala Ing. Jana Urbanová a byla vydána Ústředím vědeckých, technických a ekonomických informací. Tato prognostická studie je také velice cenná, neboť nám umožňuje nahlédnout na situaci ve vyspělých tržních ekonomikách v době, kdy byl u nás ještě totalitní režim a popisuje zaměstnanost v těchto vyspělých západoevropských ekonomikách v této době a srovnává ji se stavem v ČSSR. Také se ohlíží do období a popisuje vývoj zaměstnanosti v době předcházející, kdy byla studie vydána. Tuto publikaci mi poskytl vedoucí mé diplomové práce, Václav Toušek. Další doplňkové informace mi přinesla publikace „Analýza strukturálních odvětvových charakteristik České republiky z hlediska technologické a znalostní náročnosti a konkurenceschopnosti“, kterou zpracovala Anna Kadeřábková, Jiří Lexa a Marek Rojíček z Národního observatoře zaměstnanosti a vzdělávání. Tato publikace je z roku 2007 a je dostupná na webových stránkách této instituce. Meziknihovní výpůjční služba Knihovny Univerzity Palackého mi taktéž poskytla ročenku pracovních statistik, Yearbook of labour statistics, z let 1989 a 1990, což jsou klíčové zlomové roky pro mnou řešenou problematiku. Dalším zajímavým článkem, který mi poskytl můj vedoucí práce, který napsal společně s Pavlem Fišerem a Michalem Janotou, je „Changes in employment structure in the Czech republic influenced by the transformation of economy“ (Změny ve struktuře zaměstnanosti v České republice ovlivněné transformací ekonomiky) vydaná Centrem pro regionální rozvoj, Masarykovy univerzity v Brně. Publikací, ze které jsem čerpal data o počtu zaměstnaných v jednotlivých okresech, které jsem využil pro analýzu regionálních rozdílů v letech 1989 a 1999, byla „Vybrané aspekty kvality podnikatelského prostředí jako výchozího faktoru efektivnosti regionálních rozvojových projektů“ od Milana Viturky a kol. V této publikaci je právě zmínka o strukturálních změnách v letech 1989 a 1999. Využitím těchto dat jsem vypracoval také mapové výstupy týkající se zaměstnanosti na úrovni okresů.

V diplomové práci jsem se také zabýval prognózami vývoje zaměstnanosti do budoucnosti z různých období, aby si čtenář mohl vytvořit představu, jak se v jednotlivých obdobích uvažovalo, jak se předpokládal budoucí vývoj v této oblasti a jaké různé prognózy existovaly. Zajímavé je také srovnávat tyto prognózy s tím jak se naplnily ve skutečnosti. K prognózám jsem měl dva zdroje. Prvním byla publikace Prognóza a program, Valtr Komárek a kolektiv, z roku 1990. Knihu vydala Československá akademie věd a vznikla na základě žádosti několika subjektů, jak právnických, tak fyzických, za účelem poskytnutí souhrnné prognózy rozvoje Československa do roku 2010. Druhým zdrojem byla publikace vydaná Národní observatoří zaměstnanosti a vzdělávání, Praha, z roku 2007, „Projekce zaměstnanosti v odvětvích do roku 2020 pro českou republiku“ od Věry Havlíčkové a Michala Lapáčka. Studie se zabývá problematikou projektování budoucího vývoje zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích ekonomiky České republiky do roku 2020. Nejprve detailně popisuje metodiku a postup vytváření projekce, tak jak v ČR v roce 2007 vznikala. Uvedeny jsou zde základní charakteristiky kvantitativního ekonometrického modelu E3ME, který tvoří základ projekce. Rovněž jsou zde popsány specifické předpoklady a proměnné pro ČR. Pro každé ze 42 odvětví, pro které model projekci vytváří, je uveden popis vývoje zaměstnanosti v konkrétním odvětví, spolu s jeho vysvětlením. Další dvě prognózy jsem použil z kapitol již výše zmíněných děl, které se prognózám problematiky věnovaly.

3 Zaměstnanost v terciárním sektoru v ČSSR na konci osmdesátých let a její srovnání s průmyslově vyspělými zeměmi

Následující informace této kapitoly, není-li uvedeno jinak, jsou čerpány z prognostické studie: URBANOVÁ, Jana. *Vývoj struktury zaměstnanosti v terciárním sektoru průmyslově vyspělých zemí*. Praha: Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací; úsek technických a ekonomických informací, 1988. SIVO 2328.

Uvedené informace se tudíž vztahují k období vydání této publikace.

3.1 Příčiny a důsledky rostoucího podílu zaměstnanosti v odvětvích sektoru služeb

Tendence k terciarizaci ekonomik průmyslově vyspělých zemí těsně souvisela s jejich rostoucí ekonomickou úrovní, umožňující zajistit vysoký standard hmotné spotřeby obyvatelstva při stagnující či klesající zaměstnanosti ve výrobní sféře i s tím, že rostoucí úroveň HDP připadajícího na jednoho obyvatele vyvolávala posuny ve struktuře poptávky ve prospěch rozšiřujícího se sortimentu služeb.

3.1.1 Služby a ekonomická úroveň

Vysoká úroveň hrubého domácího produktu připadajícího na jednoho obyvatele tak vyvolávala posuny ve struktuře poptávky ve prospěch rozšiřujícího se sortimentu služeb. Služby začaly přebírat některé funkce předvýrobních a povýrobních etap výrobního procesu, začaly nahrazovat vlastní výkony v údržbě movitého i nemovitého majetku a to nejen v domácnostech obyvatelstva, ale i v provozu výrobních a nevýrobních organizací. Dále pak začaly umožňovat příjemněji a aktivněji využít rostoucí objem volného času obyvatelstva, zejména formou turismu, zábavy, vzdělání, kultury, sportovního vyžití, ale i léčbou a nákupy apod.

Za rozhraní industriálního vývoje vyspělých kapitalistických zemí a postindustriální etapy vývoje se považuje období druhé poloviny šedesátých a začátek sedmdesátých let. Díky rychlému růstu produktivity práce začaly ubývat pracovní příležitosti nejen v primárním, ale i sekundárním sektoru a začalo se zase vytvářet množství pracovních příležitostí v terciárním sektoru.

Podle ekonomické úrovně, měřené výší hrubého domácího produktu se došlo k závěru, že při úrovni hrubého domácího produktu na obyvatele kolem 4 tisíc dolarů (ceny roku 1980), ztrácí primární sektor své primární postavení a těžiště ekonomiky se přesouvá na sektor sekundární, sekundér se pak pohybuje v rozmezí 5 – 7 tisíci dolarů na obyvatele, přičemž se současně zvyšuje zaměstnanost v terciárním sektoru. Po překonání hranice 8 tisíců dolarů na obyvatele je pak v terciéru zaměstnána více jak polovina pracujících. Koncem osmdesátých let (1988) ve většině kapitalistických zemí bylo zaměstnáno ve službách již přes 60 % pracujících, přitom v roce 1960 to bylo pouze 43 %. V letech 1980 – 1985 vytvářel sektor služeb ve vyspělých kapitalistických zemích v průměru 58 % hrubého domácího produktu.

V devadesátých letech proběhl relativně vysoký přírůstek práceschopného obyvatelstva a tím pádem bylo třeba pro ně najít pracovní příležitosti, kupní síla obyvatelstva rostla a zvyšovala se naléhavost přizpůsobit se obecné tendenci makrostrukturálního vývoje hospodářsky vyspělých zemí a odstranění překážek bránících uplatnění této tendence v naší ekonomice. V opačném případě by bylo nutné umístit podstatnou část celkového přírůstku pracujících, což je okolo půl milionu lidí, do výrobní sféry.

Pro rozvoj zaměstnanosti ve vyspělých kapitalistických zemích v sedmdesátých a osmdesátých letech byla tedy charakteristická stagnace a v řadě zemí dokonce pokles zaměstnanosti v průmyslu a současně růst zaměstnanosti ve službách, který v tomto období představoval převážnou většinu nově vytvořených pracovních míst. I když tempo růstu zaměstnanosti ve službách nestačilo kompenzovat pokles zaměstnanosti v průmyslu, představoval tento vývoj výrazný transfer zaměstnanosti. K velmi rychlému růstu zaměstnanosti ve službách v 70. a 80. letech docházelo např. v Belgii, Nizozemsku a Francii, ale i Švédsku, Dánsku a Rakousku. Naopak pomalý růst zaměstnanosti ve službách byl typický pro Japonsko a ČSSR.

3.1.2 Sociálně-ekonomické důsledky

Růst zaměstnanosti v sektoru služeb s sebou přinášel jisté sociálně – ekonomické důsledky. Docházelo ke změně sociálně – profesního rozložení pracovní síly, neboť se zvyšovaly nároky na podíl pracovníků duševních profesí, zároveň docházelo ke zvyšování počtu pracujících žen a ke změně pracovních podmínek. Zaměstnanost v odvětvích služeb byla méně konkurenčně závislá, což je stabilizující na ekonomický cyklus.

Pro všechny kapitalistické země koncem osmdesátých let je charakteristická postupující terciarizace výrobní sféry. V rámci sekundéru totiž začal vzrůstat relativní význam

zaměstnanosti mající povahu služeb. Ke službám, které souvisejí s výrobou a vstupují jako meziproduct do průmyslových statků patřily výzkum, vývoj, financování, pojištění, průzkum trhu, řízení, plánování a organizace výroby, příprava pracovní síly, účetnictví, reklama, doprava, projekční, technické, obchodní, poradenské činnosti apod. Tento vývoj začal svědčit o vzrůstající závislosti mezi sekundárním a terciárním sektorem.

Tento všeobecný trend směřující k „informační společnosti“ a terciarizaci hmotné výroby směřoval rovněž k tendenci zřizování menších podniků. Díky zřizování těchto podniků se v osmdesátých letech zvýšila zaměstnanost ve vyspělých kapitalistických zemích. Význam, který se začal přikládat postupující terciarizaci se začal odrážet v zaměření hospodářské politiky. Investice se z materiálních začaly přenášet na nemateriální jako např. k investicím do výzkumu, vývoje, engineeringu, řízení a plánování.

Průměrné výdělky vyspělých kapitalistických zemí koncem osmdesátých let v osobních službách, včetně hotelových a domácích služeb byly však zhruba o 40 % nižší než ve zpracovatelském průmyslu, průměrné platy ve společenských službách (zdravotní, právní, vzdělávací a další) naproti tomu odpovídaly výdělkům ve zpracovatelském průmyslu a převyšovaly tak průměrné platy v ekonomice jako celku. Rozdíl mezi mzdami ve službách a průmyslu byl ovšem částečně spojen s vyšší zaměstnaností žen ve službách a s tím spojenými nižšími výdělky, což podle mě platí i dnes. Tendence na konci osmdesátých let měla již tendenci k velké polarizaci pracovních míst, na jedné straně míst s nižšími mzdami a na druhé straně současně míst s relativně vysokými mzdami. V tomto období zároveň nastávaly obavy spojené s přesunem zaměstnanosti od zpracovatelského průmyslu ke službám, právě díky úrovni mezd ve službách.

Rozvoj nových služeb posiloval jejich komplementaritu s průmyslovým zbožím a stimuloval tak výrobu i technický pokrok v řadě zpracovatelských odvětví. Toto bylo typické například v případě výpočetní techniky, kde rozvoj softwarových služeb zvýšil poptávku po počítačích. Stejně tak i růst spotřeby zdravotních a lékařských služeb, který podporoval lékařskou techniku a farmaceutický průmysl. Služby tak začaly mít důležitou roli v otevírání nových spotřebních oblastí, ve kterých rozvoj poptávky vyvolával často technologický pokrok v ostatních odvětvích ekonomiky.

Sektor služeb se koncem osmdesátých let dělil do čtyř skupin:

- služby pro výrobu
- služby společenské

- služby osobní
- služby distribuční

Nejrychlejší boom zaznamenávaly v rámci služeb služby pro výrobu a služby společenské, což souviselo především s pronikáním informatiky do ekonomických i sociálních procesů. Proto také býval mnohdy tento sektor nazýván sektor informací, neboli kvartární sektor. V nejspělejších kapitalistických zemích v něm byla zaměstnána téměř polovina celkového počtu pracovních sil. V naší ekonomice byl podíl pouze 25 – 29 % z celkové zaměstnanosti.

3.1.3 Služby pro výrobu

V sektoru služeb ve většině kapitalistických zemí docházelo k výraznému rozmachu odvětví služeb spojených s přípravou a obsluhou výrobního procesu označovaných jako služby pro výrobu. Služby pro výrobu představovaly nejdynamičtější složku terciárního sektoru a ve stále větší míře začaly určovat dynamiku a efektivnost fungování celé ekonomiky. V té době v USA to bylo již 25 % hrubého domácího produktu tvořeného službami pro výrobu, stejně tak jejich podíl na celkové zaměstnanosti se pohyboval okolo jedné čtvrtiny a nadále byla jeho tendence stoupající. Tento sektor vyžadoval především vysoce kvalifikované duševní pracovníky s nadprůměrným ohodnocením.

V Československé ekonomice k této nové společenské dělbě práce nedošlo a výrobní podniky se stále samoobsluhovaly těmito službami a to s nižší efektivností, na nižší technické úrovni a byly evidovány tyto služby jako hlavní výrobní činnosti podniků. Vybavení československých průmyslových a stavebních podniků pro výrobu bylo nedostatečné a některé druhy služeb úplně chyběly. O nízké kvalitě svědčilo neodpovídající a neefektivní využití výpočetní techniky, špatné výsledky projekce a konstrukce, absence marketingu, poradenských služeb a jiných.

3.1.4 Společenské služby

Oblast služeb v sobě zahrnovala činnosti umožňující reprodukci pracovní síly (jednalo se o zdravotnictví, školství, kulturu, sociální péči, péči o životní prostředí, dále sem patřila státní správa, policie apod.). Ohromná spotřeba těchto služeb byla spojena s růstem celkové ekonomické úrovně vyspělých kapitalistických zemí, a to zejména v období šedesátých a sedmdesátých let. Další rozvoj této skupiny odvětví ve vyspělých kapitalistických zemích byl ovlivňován dvěma faktory. Na jedné straně to byl růst nároků na kvalifikaci u nových, technicky progresivních odvětví a oborů a celkově větší důraz na význam vzdělání v komplexu životní úrovně obyvatelstva, rostoucí poptávka po zdravotnických a sociálních

službách v souvislosti se zvýšenou péčí o zdraví, zvýšený zájem o životní prostředí atd. Tyto faktory působily na celkový růst podílu společenských služeb. Ze strany nabídky byl však rozvoj těchto odvětví limitován dosaženou ekonomickou dynamikou a uplatňovanou hospodářskou strategií a politikou, která právě v průběhu osmdesátých let znamenala ve vyspělých kapitalistických zemích obrát k celkovému relativnímu i absolutnímu poklesu státních výdajů.

ČSSR vykazovalo vysoký podíl zaměstnanosti v rámci společenských služeb ve státní správě a v aparátu společenských organizací. Zaměstnanost však byla v rámci společenských služeb ve státní správě a v aparátu společenských organizací značně poddimenzována. Právě deformace v oblasti vzdělání, péče o zdraví, a rozvoj všeobecné kultury byl příčinou relativně nízké efektivnosti naší ekonomiky.

Počet pracovníků ve vzdělání sice odpovídal potřebám, avšak relativní počet pracovníků nejméně o jednu třetinu nedosahoval průměrům vyspělých kapitalistických zemí. V porovnání s těmito zeměmi jsme měly nadměrné počty absolventů středních škol (světový průměr duševních pracovníků se středoškolským vzděláním byl 40 %, u nás pak 55 %). Dále pak 50 % z celkového počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva tvořily dělnické profese, a to asi o 20 % více než ve např. Švédsku. U nás tak tedy došlo svým způsobem k opomenutí rozvoje technických věd a s tím souvisejících rychle se zvyšujících nároků neodborné znalosti.

Podobná situace byla v ČSSR i ve zdravotnictví. Pokud jde o samotný počet pracovníků ve zdravotnictví, platilo zde pravidlo týkající se všech odvětví terciárního sektoru, a sice, že samotné nasazení nové techniky v podstatě nevedlo k úspoře pracovních sil. Zatím počet a kvalita pracovníků ve zdravotnictví byl základní determinantou jeho úrovně. Přitom potřeba lékařů se i nadále zvyšovala a zapotřebí byly i vyšší počty odborníků vysokoškolsky kvalifikovaných s technickým zaměřením, k obsluze moderní zdravotnické techniky.

Např. ve Švédském zdravotnictví v roce 1983 na jednoho pracovníka ve zdravotnictví připadlo 21,9 obyvatel, zatímco v ČSSR to bylo 47,5 obyvatel v témže roce. Počet pracovníků ve švédském zdravotnictví činil v roce 1983 8,5 % celkového počtu zaměstnaných v národním hospodářství, v ČSSR pak 4,2 % a v roce 1986 pak podíl zdravotnictví na celkové zaměstnanosti činil ve Švédsku 10,4 %, v ČSSR 5,7 %. Vysoké počty zdravotnického personálu ve vyspělých kapitalistických zemích byly reakcí na potřeby růstu

zprostředkovaného vědeckotechnickým rozvojem a jeho sociálními důsledky a v neposlední řadě i důsledky ekologickými.

3.1.5 Osobní služby

Do tohoto odvětví se řadily služby spojené s údržbou a chodem domácností, cestovním ruchem, rekreací a veřejným stravováním, dále pak vlastní osobní služby a zábavní průmysl. Toto odvětví mělo především pracovníky nižších kvalifikací. Oblast osobních služeb byla v ČSSR vzhledem k ekonomické úrovni země silně poddimenzována.

Distribuční služby. Patřila sem doprava, spoje, skladové hospodářství a obchod. Tato odvětví vykazovala rychlý růst v závislosti na zvyšování ekonomické úrovně země, avšak po dosažení určitého stupně saturace a jejich vybavenosti novými technickými prostředky zde počet pracovních sil začal klesat.

Podíl tohoto odvětví na zaměstnanosti v ČSSR byl srovnatelný s vyspělými kapitalistickými zeměmi, ovšem při podstatně nižší kvalitě poskytovaných služeb. Hluboce poddimenzován byl však obchod, a to jednak z hlediska počtu pracovních sil, tak i vybavenosti moderní technikou.

3.2 Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích terciárního sektoru

Zaměstnanost v sektoru služeb jako celku se od sedmdesátých let výrazně zrychlovala, avšak tento globální vývoj v sobě skrýval vývojové tendence, k nimž v rámci tohoto sektoru v jednotlivých odvětvích docházelo. Podíl zaměstnanosti ve službách jako celku v rámci vyspělých kapitalistických zemí vzrostl za 20 let, v sedmdesátých a osmdesátých letech, asi o 15 %. Tento růst se nevztahoval avšak stejnou měrou na všechny oblasti služeb. Zatímco v šedesátých letech připadala rozhodující část přírůstku zaměstnanosti ve službách na správu a veřejné služby, od sedmdesátých let dochází k rychlejšímu růstu zaměstnanosti ve skupinách odvětví peněžnictví, pojišťovnictví a odvětví společenských, sociálních a osobních služeb, částečně i v odvětví obchodu a ubytovacích služeb.

V průběhu sedmdesátých let docházelo spíše ke stagnaci, pokud jde o podíl obchodu, restaurací a hotelů na celkové zaměstnanosti. V některých vyspělých kapitalistických zemích dokonce k poklesu zaměstnanosti. Většinou byl tento pokles způsoben snížením zaměstnanosti v maloobchodě. Zvýšení zaměstnanosti zaznamenaly v tomto období především hotelové a ubytovací služby. Tento vývojový trend pokračoval i v osmdesátých

letech. Podíl obchodu na zaměstnanosti v některých vyspělých kapitalistických zemích mírně klesal, ale růst zaměstnanosti v hotelových a ubytovacích službách vedl k tomu, že toto odvětví jako celek vykazalo za léta 1980 – 1986 růst zaměstnanosti. Výjimkou bylo ale např. Nizozemsko a Švédsko, kde byl mírný pokles o 1 %.

Podobná situace nastala i v odvětví dopravy a spojů, kde s výjimkou Rakouska, Belgie, Francie a USA, dochází v průběhu sedmdesátých let ke snížení podílu zaměstnanosti z důvodu vybavenosti těchto odvětví moderní technikou. Stejná situace poté pokračuje i v letech osmdesátých.

Na rozdíl od odvětví dopravy, především od konce sedmdesátých let, ve většině vyspělých kapitalistických zemí rostl podíl zaměstnanosti ve finančních a peněžních službách, stejně jako v oblasti společenských, sociálních a osobních služeb. Největší přírůstek zaměstnanosti ve finančních a peněžních službách zaznamenaly během let 1970 – 1986 následující vyspělé kapitalistické země: Nizozemsko (o 5,3 %), Velká Británie (o 4,9 %), USA (o 3,8 %), Francie a Belgie (o 2,7 %). Největší podíl zaměstnanosti připadal na sféru služeb pro podniky, které zahrnovaly různá seskupení služeb.

Na služby pro podniky a na zdravotní, lékařské, vzdělávací služby atd. připadaly od konce sedmdesátých do konce osmdesátých let ve vyspělých kapitalistických zemích dvě třetiny z celkového přírůstku pracovních příležitostí.

Rozdíly mezi vyspělými kapitalistickými zeměmi a ČSSR v podílu terciární sféry na celkové zaměstnanosti ovlivňovaly zejména dvě hlavní skupiny odvětví. Jednalo se především o odvětví obchodu a ubytovacích služeb, které v ČSSR zaměstnávaly koncem osmdesátých let pouze 11 % z celkového počtu pracovníků v národním hospodářství, zatímco ve vyspělých kapitalistických zemích to bylo 18 %. Dále to pak bylo odvětví společenských, sociálních a osobních služeb, kde podíl zaměstnanosti v ČSSR představoval necelých 19 %, a byl tak o 12 – 19 % nižší, než ve vyspělých kapitalistických zemích.

Velké rozdíly se však vyskytovaly mezi vyspělými kapitalistickými zeměmi a ČSSR i v oblasti peněžnictví, kde byl v řadě vyspělých kapitalistických zemí podíl zaměstnanosti více než dvojnásobný oproti ČSSR.

Na rozdíl od výše zmiňovaných odvětví činností terciární sféry byl podíl dopravy a spojů na celkové zaměstnanosti v ČSSR zhruba na úrovni ostatních sledovaných zemí.

Během sledovaného období, 1970 – 1986, vzrostl podíl terciární sféry na zaměstnanosti v ČSSR pouze o 6,9 %, ale např. v Belgii o 15,4 %, Velké Británii o 13,8 %, Francii o 13,4 %, a Nizozemsku 12,6 %. Podobně nepříznivě se ve srovnání s vyspělými zeměmi vyvíjelo odvětví společenských, sociálních a osobních služeb.

3.3 „Kvartární“ sektor služeb

Jako součást terciárního sektoru se v osmdesátých letech ve vyspělých kapitalistických zemích začal vyvíjet sektor informací. Zahrnoval široké spektrum činností a profesí spojených s tvorbou, zpracováním a rozšiřováním informací a dále profesí spojených s vytvářením a technologickou obsluhou fungování informační infrastruktury ekonomik. Podle výpočtů amerického ekonoma M. Porata vzrostl podíl pracovníků v informačním sektoru vyspělých kapitalistických zemí v poválečném období ze zhruba 30 % v roce 1950 na téměř 50 % v roce 1980. Koncem osmdesátých let to bylo již 55 %.

Jádro informačního sektoru, které ve vyspělých kapitalistických zemích již od sedmdesátých let dosahovalo nejvyššího tempa růstu zaměstnanosti, tvořily tzv. profesionální služby, tj. služby vzdělávací, zdravotní, právní, finanční, obchodní (business services), sociální apod. Pokud bychom sledovali vývoj v USA za celé poválečné období, pak k nejrychlejšímu růstu zaměstnanosti v rámci jejího členění do základních oborů došlo v oblasti vzdělávacích služeb a výsledkem bylo, že již na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let činil v USA podíl zaměstnanosti v této oblasti 8 % z celkového počtu ekonomicky aktivních. Na druhém místě v tempu růstu zaměstnanosti byla v poválečném období zaměstnanost ve sféře zdravotnictví. Vzdělávací systém a zdravotnictví dohromady se tak v USA již na počátku osmdesátých let se svým počtem zaměstnaných přiblížily třem čtvrtinám pracovní síly zaměstnané v průmyslu.

Hlavní příčinou rozvoje informačního sektoru ekonomiky průmyslově vyspělých zemí byl objektivní proces intelektualizace práce, zvyšování podílu duchovní výroby jako činnosti zaměřené na tvorbu a aplikaci poznatků ve skladbě společenské produkce. Růst zaměstnanosti byl odrazem důležité změny probíhající vlivem vědeckotechnické revoluce. Význam informací rostl vlivem internacionalizace a globalizace produkce ve vyspělém kapitalistickém světě.

Vývoj světové kapitalistické ekonomiky s sebou přinesl rozšíření mezinárodní dělby práce a internacionalizace hospodářského života v nemateriální sféře ve světovém obchodu.

Zvyšoval se podíl produkce terciární sféry ve světovém obchodu, docházelo k přesunům ve struktuře přímých zahraničních investic ve prospěch odvětví služeb a rostl význam nadnárodních korporací působících v tomto sektoru ekonomiky.

3.4 Číselné srovnání ČSSR a ostatních zemí světa

Ve své práci jsem také chtěl uvést pro srovnání nejstarší možná světová data o zaměstnanosti v jednotlivých sektorech, avšak v ročence statistik práce Mezinárodního úřadu práce za roky 1945 – 1989, jsou dostupná pouze data o počtu ekonomicky aktivních obyvatel v jednotlivých sektorech pro starší období, přičemž pro jednotlivé země jsou zde odlišné roky, pro které jsou dostupná nejstarší data, např. pro NDR jsou zde nejstarší dostupná data až za rok 1971.

Z tabulky 1 lze vyčíst, že nejvyšší podíl ekonomicky aktivních v zemědělství bylo v roce 1950 v Polsku (57,2 %), stejně jako nejvyšší podíl zaměstnanosti v roce 1989, viz tabulka 2. V těsném závěsu skončilo Řecko a Japonsko. Naopak nejnižší podíl ekonomicky aktivních v zemědělství ve srovnatelné době mělo USA (11,9 %), v NDR to pak bylo 11,7 %, v roce 1971. Nejvyšší podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva v průmyslu měla Belgie v roce 1947 (48,8 %). Toto je velice zajímavé zjištění, vzhledem k tomu, že to byla právě Belgie, která měla druhý nejvyšší podíl zaměstnanosti ve službách v roce 1988. Tento fakt jednoznačně svědčí o typickém průběhu vývoje zaměstnanosti vyspělých kapitalistických zemí, kdy se postupně z průmyslově vyspělých zemí stávají země s klesajícím významem průmyslu a rozvíjejícím se sektorem služeb. Naopak zemí s nejnižším podílem ekonomicky aktivních v průmyslu bylo v roce 1951 Řecko (19,3 %), což dokazuje, že Řecko bylo již v té době nevýznamnou průmyslovou zemí. Nejvyšší podíl ekonomicky aktivních ve službách mělo již v roce 1950 USA (53,6 %), tedy nadpoloviční většinu. Naopak zemí s nejnižším podílem ekonomicky aktivních v sektoru služeb mělo opět Polsko, a to 14,7 % v roce 1950.

Tab. 1 Podíl ekonomicky aktivních obyvatel v sektorech v různých zemích světa v letech 1947 – 1971 v %

země (rok)	zemědělství	průmysl	služby
Austrálie (1954)	13,5	40,6	45,9
Japonsko (1947)	47,7	25,7	26,6
Kanada (1951)	19	35,4	45,6
USA (1950)	11,9	34,5	53,6
Belgie (1947)	12,1	48,8	39,1
Finsko (1960)	35,5	31,4	33,1
France (1954)	26,7	35,1	38,2
Irsko (1951)	38,5	23,7	37,8
Itálie (1951)	40	30,4	29,6
Řecko (1951)	48,2	19,3	32,5
Rakousko (1951)	32,3	37,1	30,6
Španělsko (1950)	48,8	25,1	26,1
SRN (1961)	13,4	48,7	37,9
ČSSR (1950)	38	36,8	25,2
Maďarsko (1960)	39,2	34,3	26,5
NDR (1971)	11,7	48,7	39,6
Norsko (1950)	25,8	36,4	37,8
Polsko (1950)	57,2	28,1	14,7

Zdroj: Yeararbook of labour statistics. 1989-1990. 1. ed. Geneva: Internat. Labour Office, 1990.

Z tabulky 2 plyne, že nejvyšší zaměstnanosti v zemědělství v předrevolučním období mělo z uvedených zemích Polsko (26,7 %), neboť Polsko bylo odjakživa zemědělsky orientovanou zemí. Naopak zemí s nejnižším podílem zaměstnanosti v zemědělství byla Belgie (2,8 %), těsně za ní bylo USA s 2,9 %. Nejvyšší podíl zaměstnanosti v průmyslu měla Čína (48 %) a nejmenší podíl pak Kanada a to pouhých 25,7 %. Takto nízký podíl odpovídá tomu, že Kanada měla zároveň druhý nejvyšší podíl zaměstnanosti ve službách (70 %). Nejvyšší podíl zaměstnanosti ve službách mělo USA (70,2 %) a nejnižší podíl zaměstnanosti ve službách mělo Polsko (35,6 %), což opět odpovídá tomu, že Polsko mělo nejvyšší podíl zaměstnanosti ve službách. Z tabulky je jasně znatelná zaostalost Československa za vyspělými zeměmi, neboť hned po Polsku měla ČSSR nejnižší podíl zaměstnanosti ve službách (40,9 %). Dokonce i země jako Maďarsko a NDR měly vyšší podíl zaměstnanosti ve službách. To ovšem vyplývá ze skutečnosti, že ČSSR se řadila mezi nejvíce průmyslové země světa a v roce 1989 byla hned po Číně druhá, co do podílu zaměstnanosti v průmyslu.

Tab. 2 Podíl zaměstnanosti v jednotlivých sektorech v různých zemích světa v roce 1989 (*1988) v %

země	ze zemědělství	průmysl	služby
Austrálie	5,2	26,6	68,2
Čína	7,6	48	44,4
Japonsko	7,6	34,2	58,2
Kanada	4,3	25,7	70
USA	2,9	26,9	70,2
Belgie*	2,8	28	69,2
Finsko	8,7	30,5	60,8
France	6,3	29,7	64
Irsko*	15,1	27,4	57,5
Itálie	9,2	31,9	58,9
Řecko*	26,6	27,2	46,2
Rakousko*	8,1	37,3	54,6
Španělsko	12,9	32,9	54,2
SRN	4,2	40,2	55,6
ČSSR	12,1	47	40,9
Maďarsko	18,9	35,2	45,9
NDR	4	44,5	51,5
Norsko	6,4	24,9	68,7
Polsko*	26,7	37,7	35,6

Zdroj: Yearbook of labour statistics. 1989-1990. 1. ed. Geneva: Internat. Labour Office, 1990. xvii, 1094 s.

Data o počtu zaměstnaných v jednotlivých sektorech a jednotlivých odvětvích služeb v konkrétních zemích Evropy jsou znázorněny v příloze 6 až 8.

3.5 Vývoj zaměstnanosti v terciéru 1948-1989 v ČSSR: strukturální analýza

Ještě v roce 1945 byl primér (zemědělství, lesnictví a rybolov) sektorem s nejvyšším počtem zaměstnaných pracovníků v ČSR. Avšak v roce 1948, kdy převzali moc komunisté, prococovalo již více pracovníků v sekundéru (průmysl a stavebnictví). Bylo to 38,7 %, zatímco podíl počtu zaměstnaných v priméru byl 34,7 %. Teriér pak tvořil pouze 26,6 %, viz tabulka 3 na str. 30. V absolutních číslech to pak znamenalo 1 543,2 tis. pro průmysl, 1 382,4 tis. osob pro zemědělství a 1 057,9 tis. pro služby, z celkového počtu 4 milionů pracujících.

Padesátá léta byla ve znamení úbytku počtu pracujících v zemědělství, lesnictví a rybolovu. V období mezi roky 1950 a 1960 klesl tento počet pracujících o 330 tisíc pracujících, z 1 293 tis. pracujících na 962 tis. pracujících.

O padesátých letech můžeme hovořit jako o období silného zprůmyslnování. Mezi lety 1950 a 1960 se zvýšil počet pracujících v průmyslu z 1 607 tisíc osob na 2 176 tisíc osob. Počet zaměstnaných se tak zvýšil skoro o 450 tis. osob.

Terciární sektor měl velké přírůstky pracujících po celou dobu centrálně plánované ekonomiky. Ve vyspělých ekonomikách, jako bylo například USA, Japonsko a západoevropské země, měly podstatně nižší přírůstky takto pracujících lidí. Terciér byl však u nás silně poddimenzovaný. V padesátých letech se počet pracovníků v sektoru služeb zvýšil asi o 200 tis., v dalším desetiletí se počet pracovníků zvýšil o 450 tis., v sedmdesátých letech to pak bylo o 270 tis. pracovníků a v období let 1980 – 1989 to bylo o 260 tis. pracovníků. Z toho plyne, že nejvíce pracujících v sektoru služeb narostlo od roku 1960, kdy jejich podíl vzrostl z 29,4 % na 35,4 % v roce 1970, viz tabulka 3 na str. 30. V období let 1950 – 1989 vzrostl počet zaměstnanců ve všech odvětvích sektoru služeb.²

3.5.1 Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých sektorech NH v letech 1948-1989 v ČSSR

Data za toto období jsou členěna dle odvětvové klasifikace ekonomických činností. Roky jsou uvedeny v pětiletých intervalech, přičemž jsou doplněny o klíčový rok 1948, kdy došlo ke změně politického režimu a rok 1989, kdy došlo k pádu tohoto režimu. Z důvodu prostorového omezení jsem tabulky rozdělil na 2 části. V příloze 1 je graf vyjadřující procentuální podíl pracujících v jednotlivých sektorech v tomto období.

² FIŠER, Pavel, Michal JANOTA a Václav TOUŠEK. *Changes in employment structure in the Czech republic influenced by the transformation of economy*. Wrocław : Institute of Geography and Regional Development, Univerzity of Wrocław, 2008. ISBN 978-83-928255-0-0, s. 107-114. Wrocław.

Tab. 3 Počet zaměstnaných v jednotlivých sektorech národního hospodářství v ČR v letech 1948-1989 a jejich podíl na celkové zaměstnanosti

sektor	počet zaměstnaných v tis.			podíl v %		
	primér	sekundér	terciér	primér	sekundér	terciér
1948	1 382,4	1 543,2	1 057,9	34,7	38,7	26,6
1950	1 295,2	1 607,3	1 107,4	32,3	40,1	27,6
1955	1 190,0	1 883,0	1 215,7	27,7	43,9	28,3
1960	963,7	2 176,1	1 310,2	21,7	48,9	29,4
1965	854,1	2 283,1	1 553,2	18,2	48,7	33,1
1970	784,5	2 432,6	1 759,3	15,8	48,9	35,4
1975	692,8	2 462,1	1 859,2	13,8	49,1	37,1
1980	644,8	2 471,6	2 031,7	12,5	48,0	39,5
1985	633,8	2 483,8	2 149,1	12,0	47,2	40,8
1989	631,4	2 505,1	2 266,0	11,7	46,4	41,9
index 1989/ 1948	45,7	162,3	214,2	33,7	119,7	157,9

Zdroj: Český statistický úřad

Primární sektor (primér)

Ve sledovaném období komunistického režimu od r. 1948 do r. 1989 je zřetelný pokles počtu zaměstnaných v zemědělství. Výrazný pokles zaměstnanosti byl zaznamenán v druhé polovině padesátých let (o 227 tisíc osob), kdy v České republice probíhala intenzivní kolektivizace. Počet zaměstnaných v priméru se snižoval nejrychleji v období do roku 1980. Lze to přisuzovat kolektivizaci zemědělství, mechanizaci a obrovskému nárůstu průmyslu a tím i počtu pracujících v sekundéru. V roce 1948 pracovalo v zemědělství 1 382,4 tis. lidí, v roce 1989 pak již pouze 631,4 tis. zaměstnanců což je pokles na méně než polovinu.

Sekundární sektor, průmysl (sekundér)

Sekundér měl naopak oproti priméru vzestupnou tendenci v období 1948-1989. V roce 1948 v sekundéru pracovalo 1 543,2 tis. zaměstnanců, v roce 1989 pak 2 505,1 tis., tedy téměř o milion pracujících více. Počet pracovníků rostl plynule. Nejvyšší nárůst byl zaznamenán mezi obdobími 1950 a 1955. Maxima počtu pracujících v sekundárním sektoru bylo dosaženo v roce 1989.

Terciární sektor, služby (terciér)

Sektor služeb neboli terciér rostl podobně jako sekundární sektor. V roce 1948 v něm pracovalo 1 057,9 tis. pracovníků a v roce 1989 2 266,0 tis. pracovníků, což je více jak dvojnásobný nárůst. Nárůst prudkým tempem byl zaznamenán až v porevolučním období.

3.5.2 Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v letech 1948-1989 v ČR

Roky jsou uvedeny opět v pětiletých intervalech, přičemž jsou doplněny o klíčový rok 1948, kdy došlo k nástupu totalitního režimu, a o rok 1989, kdy došlo k pádu tohoto režimu. Nejvyšší nárůst zaznamenalo odvětví Činností v oblasti nemovitostí a pronájmu..., kde byl index růstu 398 ve sledovaném období. Poté odvětvím s nejvyšším nárůstem bylo Vzdělávání (index růstu 358), Zdravotnictví a sociální péče (index růstu 354), Ostatní, veřejné a sociální služby (index růstu 221), Ubytování a stravování (index růstu 190), Obchod, opravy motorových vozidel a výrobků... (index růstu 172). Další odvětví služeb zaznamenala také nárůst, přičemž jedinými odvětvími, kde došlo k poklesu počtu zaměstnaných ve sledovaném období, bylo Veřejná správa a obrana... (index růstu 92,8) a Finanční zprostředkování (index růstu 72,3).

Tab. 4 Počet zaměstnaných v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v ČR v letech 1948-1989, v tisících pracujících

odvětví	1948	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1989	1989/ 1948
Obchod; opravy motorových vozidel a výrobků	304,6	313,9	315,2	317,1	353,5	390,5	443,5	474,7	496,8	525,1	172
Ubytování a stravování	50,1	51,7	51,8	52,1	58,5	64,1	73,0	78,2	87,3	95,2	190
Doprava, skladování	215,2	219,8	249,4	266,7	296,7	336,0	331,8	339,2	345,6	350,6	163
Finanční zprostředkování	35,0	30,5	23,4	21,7	22,0	22,9	23,5	23,6	24,0	25,3	72,3
Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu; podnikatelské činnosti	98,0	104,2	150,0	195,0	269,6	308,3	316,6	346,4	367,5	389,8	398
Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	99,0	115,6	87,0	72,6	75,2	78,0	74,2	85,8	88,0	91,9	92,8
Vzdělávání	86,4	98,7	134,0	153,4	196,5	217,9	231,6	260,2	285,6	309,1	358
Zdravotnictví a sociální péče; veterinární činnosti	77,8	87,7	115,3	131,2	149,5	181,9	211,6	234,3	257,5	275,7	354
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	91,8	85,3	89,6	100,4	131,7	159,7	153,4	189,3	196,8	203,3	221

Zdroj: Český statistický úřad

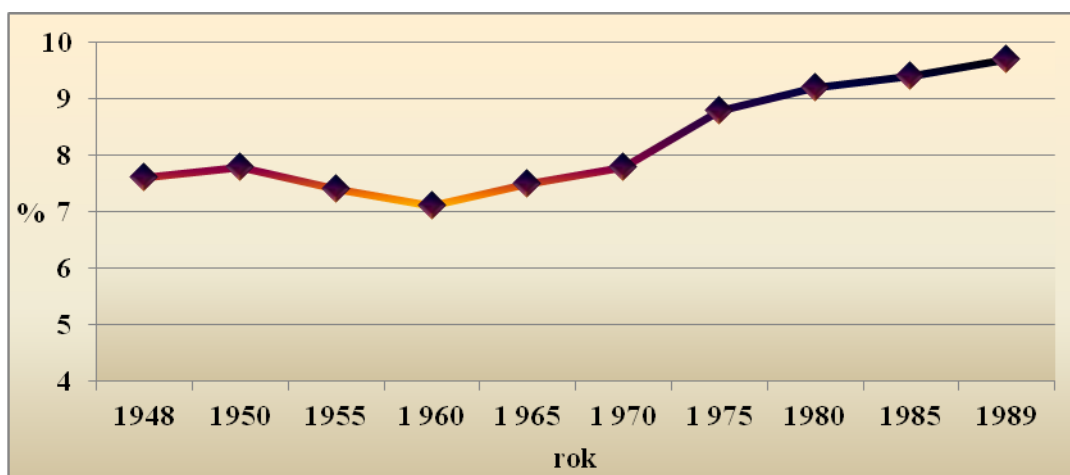
Tab. 5 Podíl počtu zaměstnaných v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v ČR v letech 1948-1989, vyjádřený procenty

odvětví	1948	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1989	1989/ 1948
Obchod; opravy motorových vozidel a výrobků...	7,6	7,8	7,4	7,1	7,5	7,8	8,8	9,2	9,4	9,7	128
Ubytování a stravování	1,3	1,3	1,2	1,3	1,3	1,3	1,5	1,5	1,7	1,8	138
Doprava, skladování	5,4	5,5	5,8	6,0	6,3	6,8	6,6	6,6	6,6	6,5	120
Finanční zprostředkování	0,9	0,8	0,6	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5	0,4	0,5	55,6
Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu	2,5	2,6	3,5	4,4	5,7	6,2	6,3	6,7	7,0	7,2	288
Veřejná správa a obrana; povinné sociální zab.	2,5	2,9	2,0	1,6	1,6	1,6	1,5	1,7	1,7	1,7	68
Vzdělávání	2,2	2,5	3,1	3,4	4,2	4,4	4,6	5,1	5,4	5,7	259
péče; veterinární činnosti	1,9	2,2	2,7	2,9	3,2	3,7	4,2	4,6	4,9	5,1	268
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	2,3	2,1	2,1	2,3	2,8	3,2	3,1	3,7	3,7	3,8	165

Zdroj: Český statistický úřad

Obchod, opravy motorových vozidel a výrobků pro osobní potřebu a převážně pro domácnost

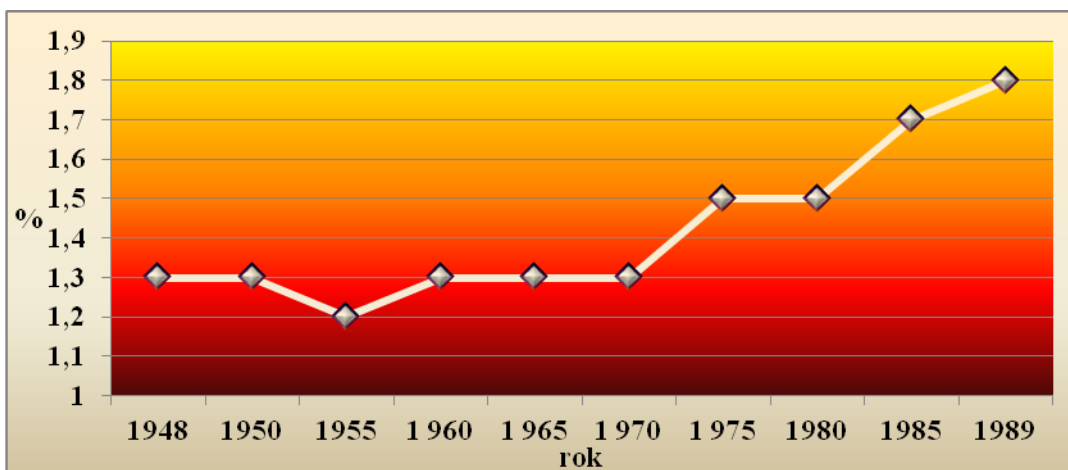
Lze říci, že odvětví obchodu a dopravy celé sledované období v počtu zaměstnaných rostlo. Na počátku sledovaného období v roce 1948 mělo odvětví 304,6 tis. zaměstnaných a na konci sledovaného období v roce 1989 pak mělo 525,1 tis. zaměstnaných, což bylo maximum ve sledovaném období. K velkému nárůstu došlo od roku 1965. Koncem období komunistického režimu již nárůst nebyl tak veliký. Poté, v roce 2000 dochází k poklesu počtu zaměstnaných o 55,2 tis. lidí.

Obr. 1 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví Obchodu, oprav motorových vozidel a výrobků pro osobní potřebu a převážně pro domácnost na celkovém počtu zaměstnaných v ČR v období 1948-1989

Ubytování a stravování

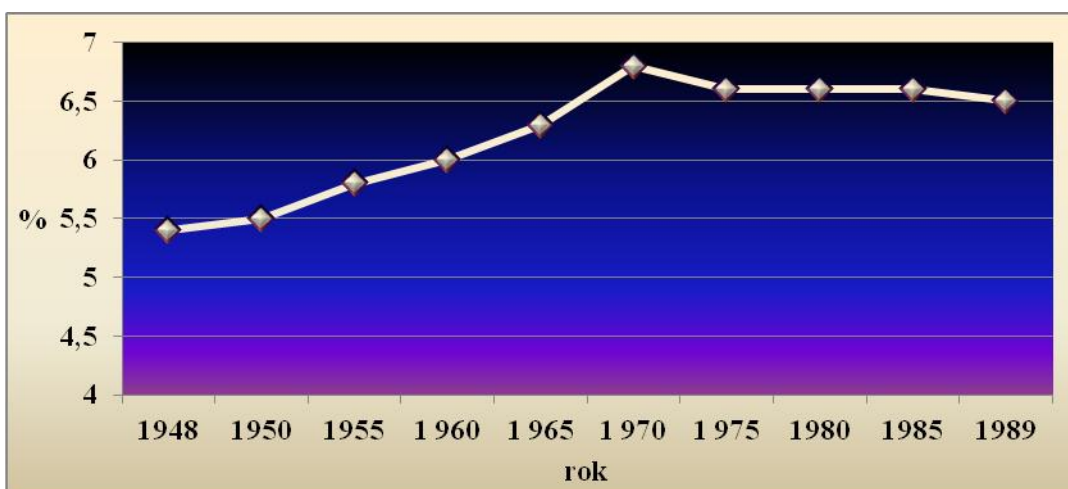
V odvětví ubytování a stravování došlo k více jak trojnásobnému nárůstu počtu pracujících. Na začátku sledovaného období, v roce 1948 v tomto odvětví pracovalo 50,1 tis. lidí a na konci sledovaného období v roce 1989 pak 95,2 tis. lidí, což bylo maximum ve sledovaném období. Za sledované období se tedy počet pracujících zvýšil téměř na dvojnásobek. K nárůstu docházelo pravidelně po celou dobu sledovaného období. Výraznější nárůst začal v období od roku 1965. K maximálnímu nárůstu došlo po revoluci.

Obr. 2 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví Ubytování a stravování na celkovém počtu zaměstnaných v ČR v období 1948-1989

Doprava, skladování a spoje

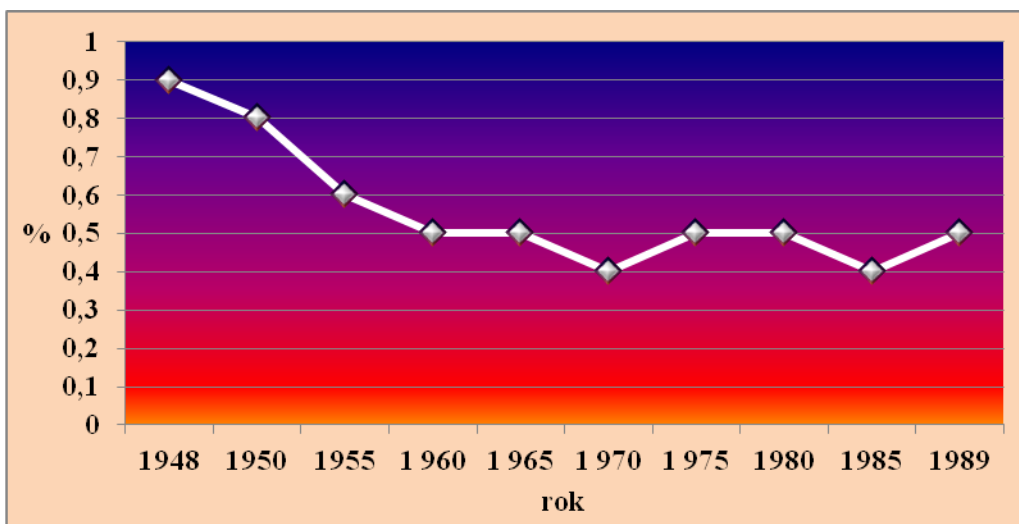
V tomto odvětví docházelo k nárůstu počtu pracujících téměř celé sledované období, akorát ke konci sledovaného období došlo k nepatrnému poklesu jejich podílu na službách celkem. Největší nárůst počtu zaměstnaných byl v období 1950-1970. Nejvíce lidí v tomto odvětví pracovalo v roce 1989, a to 350,6 tis. lidí.

Obr. 3 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví Dopravy, skladování a spojů na celkovém počtu zaměstnaných v ČR v období 1948-1989

Finanční zprostředkování

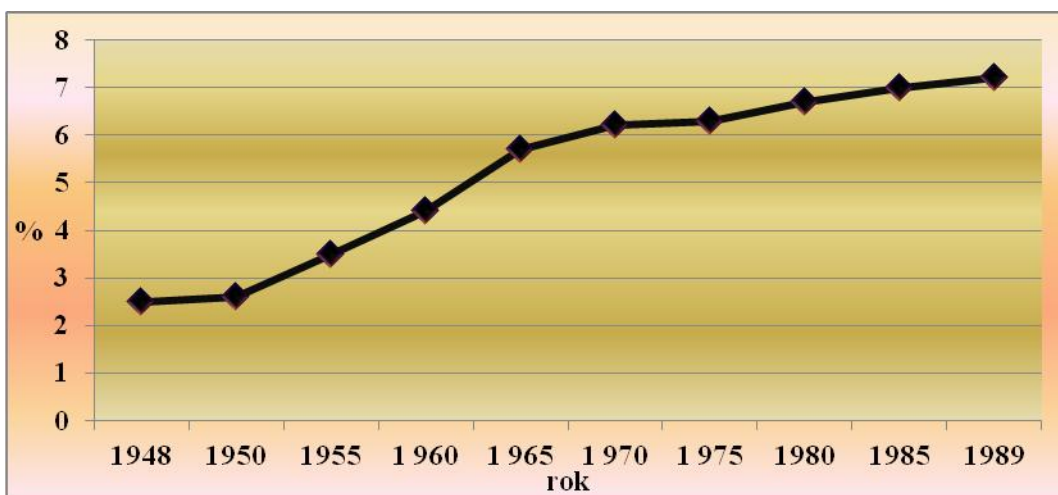
Odvětví zaznamenalo ve sledovaném období dokonce pokles počtu zaměstnaných. Nejvíce jich ubylo v období 1948-1960 a pak se počet zaměstnaných začal velice pomalu opět pravidelně zvyšovat. V roce 1948 v odvětví pracovalo 35 tis. lidí, což je maximum ve sledovaném období v roce 1989 25,3 tis. lidí.

Obr. 4 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví Finančního zprostředkování na celkovém počtu zaměstnaných v ČR v období 1948-1989

Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu, podnikatelské činnosti

V tomto odvětví došlo za sledované období k téměř čtyřnásobnému vzrůstu počtu zaměstnaných. V roce 1948 v tomto odvětví pracovalo 98 tis. pracovníků. V roce 1989 to bylo už 389,8 tis. pracujících a bylo tak dosaženo maxima počtu pracujících v tomto odvětví ve sledovaném odvětví. Nárůst probíhal průběžně a velice prudce, nejvíce v první polovině sledovaného období.

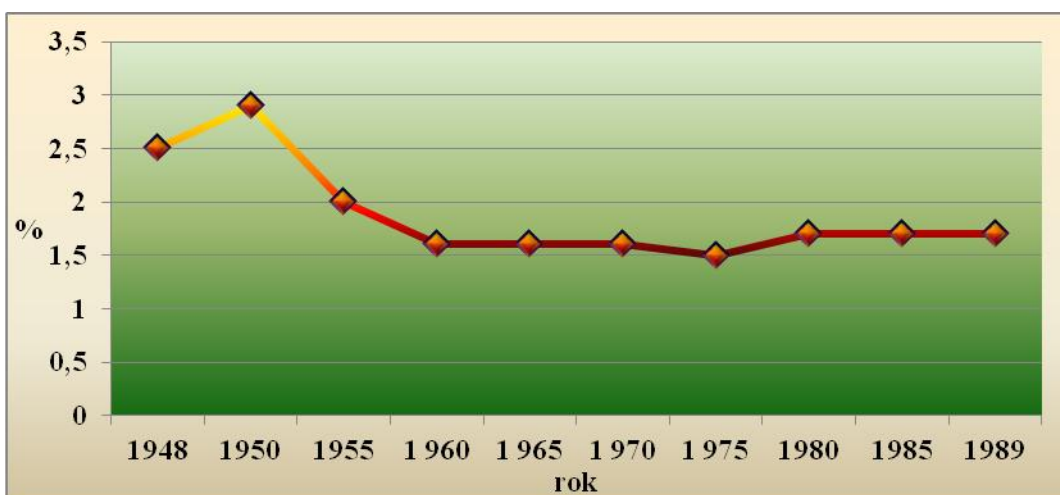

Obr. 5 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví „Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu, podnikatelské činnosti“ na celkovém počtu zaměstnaných v ČR v období 1948-1989

Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení

Počet zaměstnaných se za sledované období snížil. V roce 1948 v odvětví Veřejné správy a obrany a povinného sociálního zabezpečení pracovalo 99 tis. lidí, tedy téměř stejně jako tomu bylo u odvětví

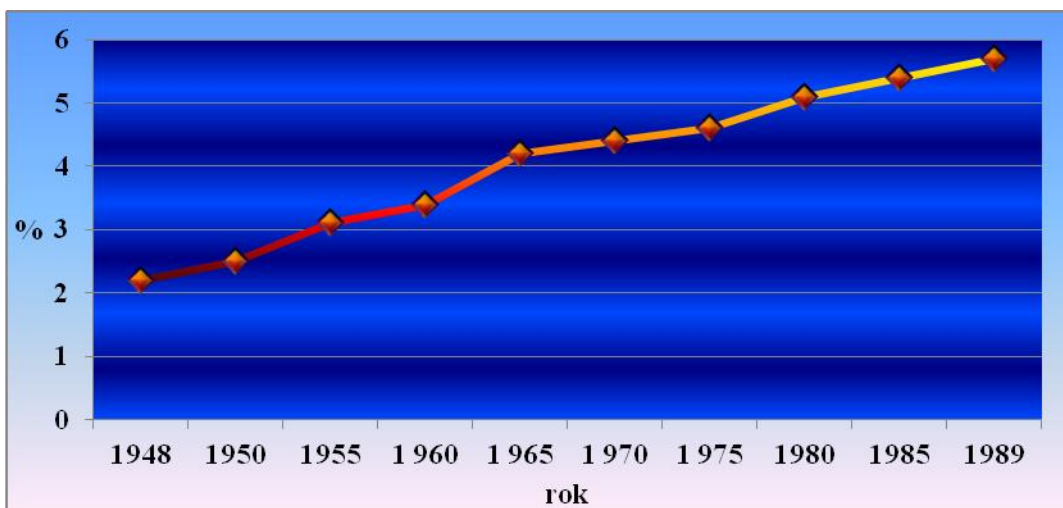
„Činnosti v oblasti nemovitostí...“. V roce 1989 pak v odvětví Veřejné správy a obrany... pracovalo 91,9 tisíc zaměstnaných, tedy skoro o 7 tis. zaměstnaných méně. Počet zaměstnaných v tomto odvětví se pohyboval různě. V roce 1950 počet zaměstnaných prudce vzrostl na 115,6 tis. zaměstnaných, což bylo maximum ve sledovaném období, ale již v roce 1955 počet zaměstnaných opět prudce klesl a to dokonce na 87 tis. zaměstnaných. V roce 1960 počet opět klesl na 72,6 tis. zaměstnaných. Velká změna nastala až v roce 1980, kdy se počet zaměstnaných zvýšil na 85,8 tis. Od tohoto období počet zaměstnaných již jen stoupal.

Obr. 6 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví Veřejné správy a obrany, povinného sociálního zabezpečení na celkovém počtu zaměstnaných v ČR v období 1948-1989

Vzdělávání

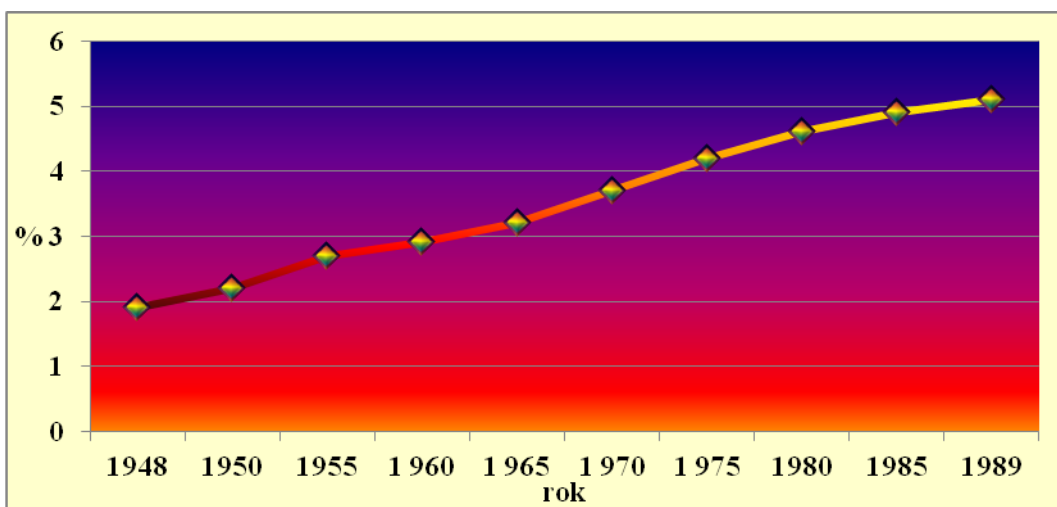
Odvětví vzdělávání za sledované období prudce rostlo na počtu zaměstnaných. Na počátku sledovaného období, v roce 1948, v něm pracovalo 86,4 tis. zaměstnaných a na konci sledovaného období v roce 1989 v něm pracovalo 285,6 tis. zaměstnaných, čímž bylo dosaženo maxima počtu pracujících v odvětví. Velký skok je zaznamenán v období mezi rokem 1950 a 1955. V roce 1950 ve vzdělávání pracovalo 98,7 tis. zaměstnaných a v roce 1955 134 tis. zaměstnaných. Dále pokračoval poměrně velký růst zaměstnaných.

Obr. 7 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví Vzdělávání na celkovém počtu zaměstnaných v ČR v období 1948-1989

Zdravotnictví a sociální péče; veterinární činnosti

Počet zaměstnaných v tomto odvětví taktéž prudce vzrostl. Na počátku sledovaného období, v roce 1948 toto odvětví zaměstnávalo 77,8 tis. pracujících a na konci sledovaného období, v roce 1989 zaměstnávalo 275,7 tis. pracujících, čímž bylo dosaženo maxima počtu pracujících.

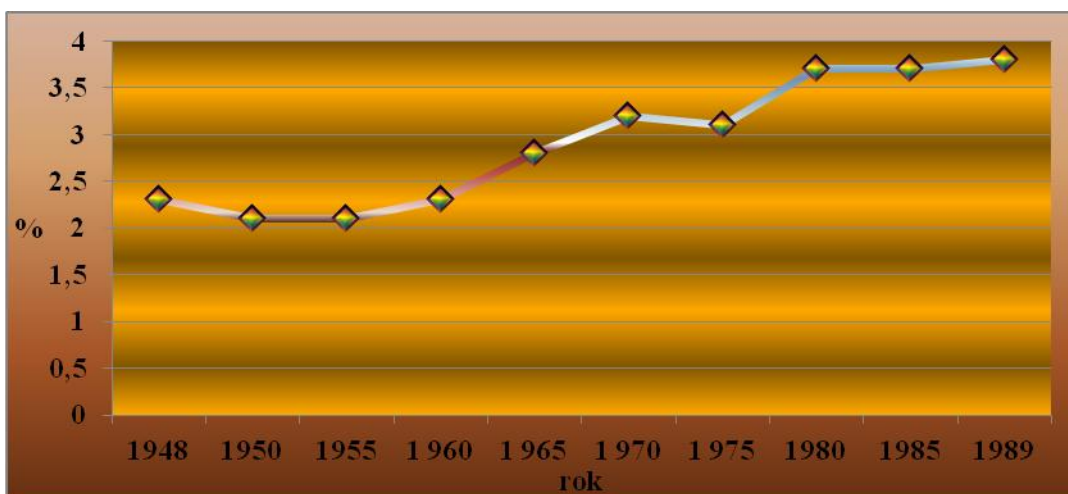

Obr. 8 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví Zdravotnictví a sociální péče; veterinární činnosti na celkovém počtu zaměstnaných v ČR v období 1948-1989

Ostatní veřejné, sociální a osobní služby

Počet zaměstnaných tohoto odvětví víceméně pravidelně rostlo. V roce 1948, tedy na počátku sledovaného období mělo toto odvětví 91,8 tis. pracujících a v roce 1989, na konci sledovaného období, mělo toto odvětví 203,3 tis. zaměstnaných, tedy nejvíce v tomto období.

V období od roku 1950, kdy mělo toto odvětví 85,3 tis. zaměstnaných, počet zaměstnaných stoupal až do roku 1970, kdy mělo odvětví 159,7 tis. zaměstnaných.

Obr. 9 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví „Ostatní veřejné, sociální a osobní služby“ na celkovém počtu zaměstnaných v ČR v období 1948-1989

4 Sektor služeb na konci totalitního období, transformace ekonomiky a sektor služeb po roce 1989

4.1 Sektor služeb v Československé ekonomice jako celek a jeho postavení

Není-li uvedeno jinak, informace uvedené v této kapitole jsou čerpány z pramene: ČERNÝ, Martin, Jiří BOUŠKA a Dagmar GLÜCKAUFOVÁ. *Postavení sektoru služeb v československé ekonomice*. Praha: Ekonomický ústav ČSAV, 1991, 51 s. Výzkumné publikace (Ekonomický ústav ČSAV), č. 397. ISBN 80-700-6082-4.

Charakteristickým rysem ekonomického vývoje od 70. let do počátku 90. let ve většině vyspělých zemí byl výrazný růst postavení služeb a zároveň také vznikající nové typy služeb. Ty přispívaly k efektivnosti výrobních procesů. Nízká úroveň služeb v československé ekonomice byla jednou z nejvýraznějších makrostrukturálních odlišností oproti ekonomikám v hospodářsky vyspělých zemích.

Služby představovaly v rámci národního hospodářství velmi různorodý soubor specifických aktivit, které buď přímo, nebo zprostředkovaně zajišťovaly užití produktů a energií v požadovaném čase a místě, jednak uspokojovaly nehmotné potřeby společnosti jakožto celku i jejich konkrétních členů. Výstupy z těchto specifických aktivit se projevovaly jako výkony povahy nehmotné, které skýtaly užitečný efekt spotřebiteli v čase a místě jejich realizace.

Služby zůstávaly po dlouhou dobu na pokraji zájmu jak národohospodářů, tak teoretiků ekonomů. Jedním z důvodů této skutečnosti byl nedostatek empirických údajů, které umožňovaly posuzovat ekonomicky jejich výkony v rámci celonárodního hospodářství. Zásadní obrat znamenal v tomto směru aplikace a zavedení národního účetnictví.

Služby představovaly z hlediska věcného značně rozlišnou oblast aktivit, které plnily tyto hlavní funkce:

- Zabezpečovaly procesy hmotné výroby, distribuce a směry produktů a informací a přispívaly ke zvýšení jejich výkonnosti a efektivnosti. Patřily sem zejména telekomunikační služby a doprava, pojišťovací a bankovní služby, služby zahraničního a vnitřního obchodu a široká oblast „technicko-obchodních služeb“ jako byl marketing, projektové služby, výzkum, vývoj, zpracování informací atd.

- Uspokojovaly nehmotné potreby spoločnosti i jejich jednotlivých členů a zabezpečovali nerušený průběh společenských mechanismů. Patřily sem státní správa, obrana státu a bezpečnost, záchranářství, soudnictví, zdravotnictví a sociální služby, péče o životní prostředí, věda a školství, služby cestovního ruchu a ubytovací služby, sport, společenská aktivita atd.

Jak tržní tak i netržní služby zaznamenaly od padesátých let až od konce osmdesátých let ve všech vyspělých zemích velice rychlý rozvoj, který byl výslednicí působení několika faktorů, z nichž byly nejdůležitější tyto:

- Zvýšení poptávky obyvatelstva i společností jako celku po službách. Dosáhnutí docela vysoké hmotné potřeby vedlo k tomu, že zájmy společnosti a jednotlivců se ve stále větší míře orientovaly na rozvoj a udržení duševních i fyzických vlastností člověka. Stále rostla poptávka po léčbě a zdravotní prevenci, vzdělávání, rekreaci, sportu, kultuře, cestování apod.
- Rozšíření a uplatnění informatiky a mikroelektroniky v konkrétních činnostech. Takovéto inovace vedly ke zvýšení produktivity práce ve výrobních procesech na jedné straně a v předvýrobních etapách a na straně druhé k poskytování kvalitativně nových služeb ve sběru, záznamu, uchovávání, přenosu informací a zpracování. Aktivity, které byly spojeny s těmito službami, jednak vyústily v externalizaci (komercializaci a osamostatňování) aktivit, které předtím tvořily přímou součást obchodních a výrobních činností a jednak v postupnou institucionalizaci velice rychle se rozvíjejících, nových oborů služeb.

Intenzita působení těchto faktorů byla v jednotlivých zemích však značně různá. Základní trend růstu služeb v ekonomice byl však ve všech vyspělých zemích společný.

4.1.1 Srovnání sektoru služeb v Československu a ve vyspělých zemích

Ukázalo se v řadě studií věnovaných problematice služeb, že tento sektor byl v československé ekonomice, stejně jako v dalších východoevropských zemích, nedostatečně rozvinut. Studie prognostického ústavu (Komárek a kol., 1990³) odhadovaly poddimenzovanou terciéru zhruba na 30 miliard Kč ročních investic a 1 milion zaměstnanců. Dle propočtů PgÚ podíl terciárního sektoru činil v roce 1985 na hrubých investicích 40,2 % a na zaměstnanosti 40,6 %. V roce 1988 tyto podíly činily na investicích 41,7 % a na zaměstnanosti 39,5 %. V ekonomikách vyspělých zemí přitom podíl sektoru služeb na

³ KOMÁREK, Valtr. *Prognóza a program*. 1.vyd. Praha: Academia, 1990, 319 s. ISBN 80-200-0255-3.

zaměstnanosti i na investicích překračoval pravidelně 50 % a pohyboval se obvykle v rozmezí 60 – 70 %.

Veliký problém byl, že v československé ekonomice se některé typy služeb, zejména výrobní, vykazovaly v rámci odvětví sektoru primárního a sekundárního. Takto odhadnutý podíl „profesí v terciéru“ na celkovém množství pracujících v národním hospodářství ČSFR byl zhruba o 6 % vyšší než podíl sektoru služeb na zaměstnanosti. Celkový stupeň poddimenzování sektoru služeb v Československu tím ale není tedy ani zdaleka vysvětlen, a to také proto, že i ve srovnávaných vyspělých zemích je vykazován určitý podíl „profesí v terciéru“ v rámci sektoru primárního a sekundárního.

Poddimenzovanost sektoru služeb v Československu se jeví menší, je-li měřena podílem na zaměstnanosti, než podílem sektoru služeb na tvorbě HDP. Podíl sektoru služeb na HDP byl v ČSSR v roce 1987 pouze 33 %, zatímco ve vyspělých zemích byl vždy vyšší než 45 %. Podíl služeb na zaměstnanosti byl pak v roce 1987 asi 40 % v roce 1987 a u vyspělých zemí to bylo 53 % - 72 %. Na rozdíl od HDP podíl služeb na celkové zaměstnanosti u většiny zemí v letech 1980 – 1987 rostl.

K vyjádření relativní poddimenzovanosti terciárního sektoru dále tvoříme ukazatel, tzv. relativní výkonnosti terciárního sektoru, to je poměr hrubého vytvořeného domácího produktu na 1 pracovníka v terciárním sektoru k HDP na 1 pracovníka v celé ekonomice zmenšený o 1. Z těchto hodnot vyplývá jasně, že relativní výkonnost terciárního sektoru byla v Československu rozhodně nižší, než ve vyspělých zemích jako je např. USA, Francie, Švédsko. Z tohoto ukazatele avšak plynou také některé zajímavé skutečnosti. Například, že terciární sektor byl u většiny vyspělých zemí méně výkonný, než národní hospodářství celkově, že relativní výkonnost sektoru služeb měl v těchto zemích klesající tendenci, a zpravidla že relativní výkonnost služeb byla tím menší, čím byl větší podíl služeb na zaměstnanosti.

V Československu bylo velmi hodně poddimenzováno odvětví pojišťovnictví a peněžnictví, a to jak na tvorbě HDP, tak zaměstnanosti oproti vyspělým zemím. Byla zde ovšem taková skutečnost, že část služeb finančního charakteru byla v Československu skryta uvnitř jiných odvětví, zejména výrobních. Ovšem v československé ekonomice byl poměrně vysoký podíl dopravy a spojů ve struktuře služeb, a to v obou sledovaných ukazatelích.

Charakteristickým rysem terciárního sektoru byla vysoká relativní výkonnost peněžnictví a pojišťovnictví. Toto odvětví ve vyspělých zemích převyšovalo výkonnost všech

ostatních skupin služeb a na druhé straně nejnižší relativní výkonnost vykazovala hodně heterogenní skupina „ostatní služby“, ta mimo jiné zahrnovala i správní a sociální služby. V československé republice byly malé rozdíly v produktivitě mezi jednotlivými odvětvími služeb.

Srovnání Československa a vyspělých ekonomik vede k závěru, že terciární sektor byl v ekonomice Československa málo rozvinut. Ve službách se vytvářelo méně pracovních míst a vliv sektoru služeb měl rovněž menší podíl na tvorbě HDP. I porovnání výkonnosti terciéru měřené hodnotou vytvořeného HDP na jednoho pracujícího jednoznačně ukazuje, že terciér v Československu byl méně výkonný ve srovnání s vyspělými zeměmi.⁴ Toto platí i pro relativní výkonnost terciárního sektoru vzhledem k celkové ekonomice. Nešlo, že jenom zvýšení váhy terciéru by vedlo ke zvýšení výkonnosti celkové ekonomiky. Bylo nutné zvýšit hlavně i výkonnost jednotlivých odvětví služeb, pro což bylo možné vytvořit už v té době dobré podmínky především v odvětví peněžnictví, spojů a obchodu.

4.1.2 Příspěvek odvětví služeb k tvorbě HDP

Vývoj sektoru služeb odrážel i celkový vývoj podílu služeb na HDP. Příspěvek služeb na růst HDP byl v letech 1991 – 2001 pozitivní. Jedinou výjimkou byl rok 1992. Terciární sektor je avšak do značné míry heterogenní a má tedy ve službách omezenou vypovídající schopnost. Ukázalo se, že v dobách hospodářského útlumu je to právě sektor služeb, který je tahounem růstu v období hospodářské recese a zvyšuje tvorbu HDP a vyrovnává tak alespoň částečně propady průmyslu a stavebnictví. Zatím co v období růstu je „tahounem“ průmysl.

Vzhledem k tomu, jak byl sektor služeb podceňován v dobách centrálně plánované ekonomiky, byl rozvoj služeb hodně dynamický již v počátcích období transformace. Podíl odvětví služeb na HDP stoupl ze 44 % na počátku období transformace v roce 1990 na 54,1 % v roce 1994. Bylo to tedy o skoro 10 %. V době oživení české ekonomiky docházelo ke zrychlenému růstu průmyslu a stavební výroby a sektor služeb rostl pomaleji. Jinak pouze netržní služby zaznamenávaly reálný pokles. Velmi dynamický růst byl u finančního zprostředkování a u dopravy a spojů.⁵

⁴ Jednou z příčin této skutečnosti byl pravděpodobně i relativně nižší mzdová hladina ve službách v Československu v porovnání s vyspělými tržními ekonomikami.

⁵ SPĚVÁČEK, Vojtěch. *Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty*. Praha: Linde, 2002, 525 s. ISBN 80-861-3132-7

4.2 Regionální rozdíly v zaměstnanosti v terciárním sektoru na konci roku 1989

V České republice existovaly i velké regionální rozdíly ve velikosti strukturálních změn. Největší změny se týkaly především strukturálně postižených regionů. Tyto regiony byly totiž až do roku 1989 hodně orientovány na hutnictví, těžbu uhlí a těžké strojírenství. Jedná se hlavně o Ústecký a Moravskoslezský kraj. Velké strukturální změny ale postihly i regiony, které byly dříve orientovány na oděvní, textilní a kožedělný průmysl, nebo také na průmysl skla, porcelánu a keramiky. Dle P. Fišera, M. Janoty a V. Touška, transformace ekonomiky po roce 1989 vede od specializace k diverzifikaci hospodářství ve většině regionů ČR.⁶

Nejvyšší podíl zaměstnaných ve službách koncem roku 1989 měla logicky Praha (61,7 %). Vysoké zastoupení podílu na službách měl i okres Cheb (52,5 %). Pouze tyto 2 okresy měly jako jediné nadpoloviční většinu zaměstnaných ve službách. Celorepublikový průměr byl 39,4 %. Nejnižší podíl zaměstnaných ve službách měl okres Blansko (24,9 %). Co se týče území dnešních krajů, tak nejvyšší podíl zaměstnaných ve službách mělo pro představu území dnešního Karlovarského kraje (46,2 %), což se dá vysvětlit jeho vysokým počtem zaměstnaných v lázeňských službách. Nejnižší podíl zaměstnaných mělo území dnešního Zlínského kraje (30,8 %) a kraje Vysočina (31,7 %), což je vzhledem k jeho geografické poloze zřejmé. Okres Olomouc, patřil co do podílu počtu zaměstnaných ve službách k nadprůměru (39,6 %). A území dnešního Olomouckého kraje mělo 36,6 % zaměstnaných ve službách. Tento docela vysoký podíl zaměstnanosti ve službách můžeme vysvětlit nižší industrializací kraje. Podíl počtu zaměstnaných osob na celkovém počtu zaměstnaných v jednotlivých okresech v roce 1989 je vyjádřen na mapě v příloze 11.

FIŠER, Pavel, Michal JANOTA a Václav TOUŠEK. *Changes in employment structure in the Czech republic influenced by the transformation of economy*. Wrocław : Institute of Geography and Regional Development, Univerzity of Wrocław, 2008. ISBN 978-83-928255-0-0, s. 107-114. Wrocław.

Tab. 6 Zaměstnanost v sektoru služeb podle okresů a krajů ČR k 31.12. 1989 a 1999

Okres, kraj	1989	1999	99/89	Okres, kraj	1989	1999	99/89
Praha	441545,0	611797,0	139	Liberecký k.	78 039	104 975	135
Beroun	14 622	16 011	109	Hradec Králové	39 205	51 129	130
Benešov	14542,0	17986,0	124	Jičín	12 291	16 444	134
Kladno	22 511	31 207	139	Náchod	18 402	23 638	128
Kolín	16 709	17 810	107	Rychnov n. Kněžnou	12 552	14 690	117
Kutná Hora	12 423	13 749	111	Trutnov	22 631	28 636	127
Mělník	15 725	20 565	131	Královehradecký k.	105 081	134 539	128
Mladá Boleslav	17 226	25 044	145	Chrudim	14 301	19 093	134
Nymburk	19 503	16 348	84	Pardubice	34 535	45 282	131
Praha - východ	15 042	25 062	167	Svitavy	15 428	19 210	125
Praha - západ	9 675	18 686	193	Ústí n. Orlicí	25 659	30 133	117
Příbram	17 166	23 731	138	Pardubický k.	89 923	113 718	126
Rakovník	9 740	11 203	115	Havlíčkův Brod	15 498	18 509	119
Středočeský k.	184 884	237 402	128	Jihlava	19 818	23 369	118
České Budějovice	39 920	54 868	137	Pelhřimov	11 910	14 485	122
Český Krumlov	9 024	11 810	131	Třebíč	16 738	20 101	120
Jindřichův Hradec	14 904	17 722	119	Žďár n. Sázavou	15 870	20 939	132
Písek	12 239	15 136	124	k. Vysočina	79 834	97 403	122
Prachatice	8 781	10 417	119	Blansko	12 728	18 030	142
Strakonice	11 553	13 744	119	Brno - město	120 003	166 025	138
Tábor	17 935	22 931	128	Brno - venkov	16 148	23 900	148
Jihočeský k.	114 356	146 628	128	Břeclav	17 144	26 900	157
Domažlice	9 168	11 391	124	Hodonín	22 078	29 683	134
Klatovy	14 782	18 447	125	Vyškov	11 528	14 432	125
Plzeň - město	50 432	73 023	145	Znojmo	15 851	21 923	138
Plzeň - jih	8 838	10 801	122	Jihomoravský k.	215 480	300 893	140
Plzeň - sever	7 863	11 199	142	Jeseník*	0	9 064	
Rokycany	7 149	8 473	119	Olomouc	45 013	60 767	135
Tachov	8 631	12 783	148	Prostějov	15 952	19 728	124
Plzeňský k.	106 863	146 135	137	Přerov	24 075	29 745	124
Cheb	23 417	26 752	114	Šumperk	27 833	24 139	87
Karlovy Vary	28 775	34 488	120	Olomoucký k.	112 873	143 443	127
Sokolov	15 226	51 266	337	Kroměříž	17 529	22 415	128
Karlovarský k.	67 418	78 604	117	Uherské Hradiště	19 779	27 350	138
Děčín	27 106	29 936	110	Vsetín	21 492	30 257	141
Chomutov	21 195	27 716	131	Zlín	32 416	50 105	155
Litoměřice	20 472	26 022	127	Zlínský k.	91 216	130 127	143
Louny	17 277	17 561	102	Bruntál	20 527	20 338	99
Most	21 732	29 793	137	Frydek - Místek	30 130	43 818	145
Teplice	24 150	28 240	117	Karviná	42 388	55 308	130
Ústí nad Labem	33 353	37 362	112	Nový Jičín	21 513	29 426	137
Ústecký k.	165 285	196 630	119	Opava	26 585	37 491	141
Česká Lípa	16 780	22 228	132	Ostrava	78 673	102 397	130
Jablonec n. Nisou	14 890	22 497	151	Moravskoslezský k.	219 816	288 778	131
Liberec	33 078	43 610	132	Česká republika	2 072 613	2 731 072	132
Semily	13 291	16 640	125				

4.3 Transformace ekonomiky

Zásadní změny ve struktuře zaměstnanosti v České republice nastaly po roce 1989, začátkem devadesátých let. Avšak zajímavé je, že k velkým strukturálním změnám docházelo také v období centrálně plánované ekonomiky.

Strukturální změny v 90. letech byly vyvolány jednak útlumem průmyslové výroby ve státních firmách, jejichž prosperita byla špatná, ale také došlo ke snížení produkce v zemědělství. Tento útlum byl doprovázen propouštěním pracovníků z těchto obou výrobních sektorů ekonomiky. Dnes změny v počtu pracujících nejsou nijak zásadní a vliv na ně mají především přímé zahraniční investice a ne už tolik bankroty průmyslových či zemědělských firem, i když současná finanční krize znamená úbytek počtu pracovních míst v řadě odvětví.

Devadesátá léta jsou v České republice spojena především s přechodem od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní. Scénář jednotné ekonomické reformy byl přijat v září 1990. Celá reformní strategie vyžadovala komplexní přístup. Obsahovala široké spektrum opatření: cenovou deregulaci, zavedení vnitřní konvertibility měny, privatizaci a liberalizaci zahraničního obchodu.

Jak je uvedeno ve článku „Changes in employment structure in the Czech republic influenced by transformation of economy“⁷, můžeme z hlediska vývoje hospodářství v ČR rozeznávat čtyři etapy vývoje po roce 1989:

- etapu transformační recese, která byla charakteristická pro období let 1990 – 1992
- etapu hospodářského oživení v letech 1993 – 1996
- etapu opětovné recese, která začala v letech 1997 a trvala do roku 1998
- etapu oživení výroby, která byla zahájena na konci roku 1999 a trvala až do období, než začala světová ekonomická krize koncem roku 2008

V prvním období transformační recese, do roku 1992, docházelo jak v ČR, ale i v ostatních tranzitních ekonomikách, ke značným mezisektorovým přesunům. Ty v krátkém čase zkorigovaly hlavní sektorové odlišnosti ze socialistické éry, oproti povaze struktury zaměstnanosti vyspělých zemí. Je však potřeba přistupovat opatrně k sektorovým změnám na

⁷ FIŠER, Pavel, Michal JANOTA a Václav TOUŠEK. *Changes in employment structure in the Czech republic influenced by the transformation of economy*. Wrocław : Institute of Geography and Regional Development, Univerzity of Wrocław, 2008. ISBN 978-83-928255-0-0, s. 107-114. Wrocław.

počátku transformace a opatrně je interpretovat, neboť u řady činností pouze došlo k úpravě klasifikace a tím jejich zařazení do příslušného sektoru poté, co byly rozděleny velké podniky. Totiž mnoho průmyslových podniků za socialismu obsahovalo široký záběr činností, které připadaly do sektoru služeb. Po roce 1992 probíhaly změny v podílu základních sektorů na zaměstnanosti již jen pozvolna. Větší strukturální změny probíhaly jen na odvětvové úrovni.

4.3.1 Nezaměstnanost v období transformace

Typickým znakem ve všech centrálně řízených ekonomikách byla „neexistence nezaměstnanosti“. Nezaměstnanost byla uměle vytvářená a nehodící se do slovníku centrálně plánované ekonomiky. Během transformačního období se očekávalo její objevení a očekávalo se s obavami. Tyto obavy se bohužel vyplnily a to ve všech zemích střední a východní Evropy, kromě České republiky, neboť v jiných zemích nezaměstnanost dosáhla dvouciferných čísel. Zajímavým aspektem je obrovský rozdíl v mírách nezaměstnanosti mezi Českou republikou a Slovenskem, již v roce 1991 a 1992. Obě země byly v rámci federace totožně uspořádány. Přesto v lednu 1992 míra nezaměstnanosti na Slovensku dosáhla 12,7 %, zatímco v ČR to bylo pouze 4,4 %.⁸

Jak doslova uvádí Švejnar, Jan a kol. v publikaci z roku 1997: „*V české ekonomice je počet nezaměstnaných osob malý a zaznamenává vysokou míru pohybu. Český příklad tak představuje ideální model transformace trhu pracovních sil v transformačním období, a to tím, že nezaměstnanost slouží především jako přechodný stav pro realokaci pracovních sil v transformující se ekonomice*“⁹

4.3.2 Ekonomická aktivita a změny na trhu práce v transformačním období

Ekonomická aktivita obyvatelstva (tzn. podíl osob starších 15ti let zaměstnaných nebo hledajících práci) byla v období centrálně řízené ekonomiky v Československu mimořádně vysoká. V roce 1950: 49,6 %, v roce 1970: 69,9 %, v roce 1991: 66,6 %. Počet ekonomicky aktivních se v průběhu transformace v devadesátých letech nadále snižoval, až na 60,4 % v roce 2000.

⁸ ŠVEJNAR, Jan. *Česká republika a ekonomická transformace ve střední a východní Evropě*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, 359 s. ISBN 80-200-0568-4.

⁹ ŠVEJNAR, Jan. *Česká republika a ekonomická transformace ve střední a východní Evropě*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, 359 s. ISBN 80-200-0568-4.

V transformačním období v devadesátých letech docházelo především k odlivu zaměstnaných ze zemědělství, lesnictví a dobývání nerostů. Také docházelo ke zmenšování podílu průmyslových odvětví na zaměstnanosti. Nejdynamičtější rozvoj zaznamenal rozvoj služeb. Celkově ubylo v devadesátých letech v sektoru zemědělství 134 tisíc lidí. Na konci roku 2000 pracovalo v průmyslu ve velkých podnicích, které se později transformovaly do malých a středních firem, o 240 tis. lidí méně oproti roku 1993. Strukturou zaměstnanosti se Česká republika začala podobat vyspělým zemím.

Sektor služeb jako jediný zaznamenal prudký rozvoj v prvních letech ekonomické transformace. Nová pracovní místa se vytvořila ve všech odvětvích služeb a na ta nastupovali pracovníci uvolnění z jiných odvětví. Míra zaměstnanosti ve službách byla v roce 2000 55,4 %, přičemž v roce 1990 to bylo jen 42,8 %. Nejrychleji se v první fázi transformace zvyšoval počet pracovníků v pojišťovnictví, bankovníctví a ve veřejné správě. V roce 2000 se nejvíce zvyšoval počet pracovníků ve školství, zdravotnictví, na trhu s nemovitostmi, ve výzkumu a vývoji a ve službách pro podniky.

Přes to všechno však měla ČR stále velký počet zaměstnaných v odvětvích zpracovatelského průmyslu ve srovnání s vyspělými zeměmi. Na druhé straně byl stále malý počet zaměstnaných v informatice a ve vědě a výzkumu.

K zásadní změně, ke které došlo po roce 1989 bylo, že se náhle začal objevovat pojem nezaměstnanost, do té doby neslýchaný, ale „skrytě“ existující. Příčinou bylo především to, že neefektivní podniky začaly zanikat, nebo se reorganizovat. Jako důsledek přezaměstnanosti tyto přebytečné pracovníky začaly zahraniční firmy rychle „likvidovat“.

Tato situace na druhou stranu otevřela lidem nové příležitosti a to jednak v podobě možnosti změnit zaměstnání a jednak v možnosti začít podnikat. Lidé si začali uvědomovat své handicap, především jazykovou nevybavenost. Kromě toho se ale začaly bát o svá dosud jistá místa např. ve velkých podnicích.¹⁰

¹⁰ SPĚVÁČEK, Vojtěch. *Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty*. Praha: Linde, 2002, 525 s. ISBN 80-861-3132-7.

4.4 Strukturální změny v zaměstnanosti v letech devadesátých, regionální rozdíly na konci roku 1999

Během roku 1990 se ještě nedá hovořit o velkých strukturálních změnách. Počet zaměstnaných v zemědělství zůstal zachován, sekundér uvolnil asi 80 tis. pracovníků a část z nich přešla do terciéru (asi 25 tis., část odešla do předčasného důchodu, část se registrovala na úřadech práce). Zaregistrovali se jako nezaměstnaní, ale jejich počet nebyl nijak vysoký (asi 40 tis. lidí). Míra nezaměstnanost v té době dosahovala pouze 0,7 %. Velké strukturální změny začaly až po spuštění transformace hospodářství, počátkem roku 1991. V první etapě ekonomické transformace v ČR probíhalo značné uvolňování pracovníků ze zemědělství a průmyslu. Takto velké strukturální změny neměly v historii ČR obdoby. Během dvou let se počet pracovníků prvního sektoru snížil o více než 205 tisíc a v druhém sektoru pak o 221,4 tisíc. V roce 1989 pracovalo v zemědělství ještě 631,4 tis. osob a během deseti let se tento počet snížil téměř na pouhou třetinu na 221,4 tis. osob. K největšímu poklesu zaměstnaných v sekundéru došlo mezi lety 1991 a 1992, kdy počet zaměstnaných klesl skoro o 150 tis. osob. Avšak mezi lety 1994 a 1995 došlo dokonce ke zvýšení počtu pracujících v sekundéru o 15 tis. osob. Počet pracovníků ve třetím sektoru zvedl pouze minimálně. I přesto ale vzhledem k uvolnění jisté části pracovní síly (do evidence pracovních úřadů nebo do předčasného důchodu) narostl význam terciárního sektoru, a sice ze 46,6 % na 48 %. V roce 1992 se stal terciární sektor největším zaměstnavatelem v České republice a předstihl tak průmysl a stavebnictví. V průmyslu pracovalo v roce 1989 pracovalo v sekundéru 2505,1 tis. osob a každý rok se tento počet snižoval, až na pouhých 1936,8 tis. osob v roce 1999. Za toto období se počet zaměstnaných v sekundéru snížil o více než půl milionu.

V roce 1990 pracovalo ve službách 2 226 tis. osob, což tvořilo 41,9% podíl. Zajímavé je, že v roce 1991 se oproti předcházejícímu roku snížil počet zaměstnaných i ve službách, a to na 2 196,2 tis. osob, tedy skoro o 100 tis. pracujících, i když v relativním měřítku počet zaměstnaných stoupl o 0,9 %. V dalších letech byl již proces uvolňování pracovníků z výroby pomalejší. Během sedmi let (zhruba od konce roku 1992 do konce roku 1999), tedy během druhé a asi zhruba třetí etapy ekonomické transformace, uvolnil primární sektor dalších asi 190 tis. pracovníků a sekundární sektor asi 270 tisíc pracovníků. Terciér se však již v této době prezentoval i docela výrazným nárůstem počtu pracovníků, skoro 300 tisíci. V roce 1992 pracovalo v terciéru 2 294 tis. osob. Nárůst počtu pracujících ve službách odpovídá obrovskému úbytku pracovníků v průmyslu v tomto období. Lze tedy víceméně konstatovat, že prudký propad počtu pracujících v sektoru průmyslu byl absorbován nárůstem pracovních

míst v sektoru služeb. Ovšem nebyl již absorbován více než poloviční propad zaměstnanosti v primárním sektoru. Toto odpovídá náhlému prudkému zvýšení nezaměstnanosti v tomto období. V následujícím období docházelo k dalšímu postupnému nárůstu pracujících ve službách, což přibližně korespondovalo s úbytkem pracujících v průmyslu. Nejvyšší nárůst počtu zaměstnaných ve službách byl mezi lety 1993 a 1994, skoro o 140 tis. zaměstnaných. Sektor služeb již v roce 1994 zaměstnával nadpoloviční většinu pracovní síly, 2 480,9 tis. osob (50,9 %). V roce 1997 a 1998 v době krize počet pracujících dokonce klesl i ve službách. Koncem dvacátého století, v roce 1999, byla skoro desetina pracovní síly registrována jako nezaměstnaní. Míra nezaměstnanosti stoupla na 9,4 %, neboli 488 tis. nezaměstnaných. To je tedy o 8,7 % více jako v roce 1990, na počátku ekonomické transformace. Tento nárůst velkého počtu nezaměstnaných lidí souvisel s další, třetí etapou ekonomické transformace v ČR. Zanikla řada neproduktivních výrobních a došlo k potřebné restrukturalizaci ve všech sektorech ekonomiky. V roce 1999 pracovalo v terciéru 2 663,5 tis. osob a podíl zaměstnaných v terciéru byl již 55,3%.

Tab. 7 Vývoj počtu zaměstnaných v jednotlivých sektorech národního hospodářství a jejich podíl na celkové zaměstnanosti v ČR v letech 1989-1999, v tisících pracujících

sektor	počet zaměstnaných v tis.			podíl v %		
	primér	sekundér	terciér	primér	sekundér	terciér
1989	631,4	2 505,1	2 266,0	11,7	46,4	41,9
1990	633,5	2 427,1	2 290,6	11,8	45,4	42,8
1991	510,0	2 352,4	2 196,2	10,1	46,5	43,4
1992	427,4	2 205,7	2 294,0	8,7	44,8	46,6
1993	333,3	2 163,4	2 351,6	6,9	44,7	48,5
1994	340,3	2 063,6	2 480,9	7,0	42,2	50,9
1995	313,9	2 078,3	2 619,4	6,2	41,5	52,3
1996	303,2	2 066,4	2 674,8	6,0	40,9	53,1
1997	282,8	2 044,2	2 619,6	5,7	41,3	52,9
1998	251,3	2 014,8	2 616,4	5,1	41,2	53,7
1999	221,4	1 936,8	2 663,5	4,6	40,1	55,3
index 1989/19 48	35,1	77,3	117,5	39,7	86,5	131,8

Zdroj: Český statistický úřad

V příloze 2 je graf vyjadřující procentuální podíl pracujících v jednotlivých sektorech v tomto období.

Je nutné ovšem zmínit, že ve všech regionech neprobíhaly sektorové strukturální změny se stejnou intenzitou, viz tabulka č. 6. Ve všech okresech, letech 1989 – 1999, počet

pracujících v primárním sektoru klesl podobně, a stejně tak se i vyznačovaly všechny okresy absolutním i relativním zvýšením počtu pracovníků v terciárním sektoru až na tři okresy. Prvním byl Nymburk, ve kterém v roce 1989 pracovalo 19,5 tis. zaměstnaných v sektoru služeb a roce 1999 to bylo pouze 16,3 tis. Index nárůstu byl pouze 84. Dále to byl okres Šumperk, ve kterém v roce 1989 pracovalo ve službách 27,8 tis. osob a v roce 1999 pak 24,1 tis. Index růstu byl 84. Posledním okresem s mírným úbytkem zaměstnaných ve službách ve sledovaném období byl okres Bruntál, ve kterém v roce 1989 pracovalo 20,5 tis. osob ve službách a v roce 1999 pouze 20,3 tis. osob. Naopak okresem, kde došlo k nejvyššímu nárůstu počtu pracujících v terciéru byl Praha-západ, kde v roce 1989 pracovalo 9,7 tis. a v roce 1999 18,7 tis. osob v terciéru. Index nárůstu byl tedy 193, což je tedy skoro dvojnásobný nárůst. Dalšími okresy s nejvyšším nárůstem počtu pracujících ve službách byl Praha-západ (167), Břeclav (157) a Zlín (155). Avšak situace týkající se vývoje zaměstnanosti v sekundéru byla rozdílná. Existovalo totiž dokonce pět okresů, kde se počet pracujících za deset let dokonce zvýšil v tomto sektoru. Byly to okresy: Tachov, Plzeň-jih, Mladá Boleslav, Praha-západ a Domažlice. Dále také kromě těchto okresů existovalo dalších deset, kde se význam sekundárního sektoru oproti roku 1989 zvýšil pouze relativně. Většinou šlo o okresy, kde byl nižší stupeň industrializace v období počátku transformace.

Výrazný pokles zaměstnanosti v sektoru zemědělství potvrzují i data za jednotlivé okresy. Zajímavé také je, že ještě koncem osmdesátých let v České republice ještě existovalo patnáct okresů, ve kterých byla zaměstnána ještě více než čtvrtina pracovníků. Avšak na druhé straně bylo již sedm okresů, kde byl počet zaměstnaných v priméru méně než 5 % pracujících. Jednalo se o Ostravu, Plzeň, také Karvinou, Most a Ústí nad Labem a samozřejmě o Prahu a městské okresy Brna. O deset let později již nižší než 5% zaměstnanost vykazovalo 24 okresů a z těchto pracovalo v šesti případech v primárním sektoru méně než 1 % pracovníků. Největší podíl zaměstnaných v priméru zůstal Tachovu, ale přesto zde za deset let podíl priméru na celkové zaměstnanosti klesl z 35,6 % na 15,0 %.

Počet okresů, kde byla v sekundéru zaměstnána více jak polovina pracovníků se během let 1989 – 1999 snížil z 26 na 3. Jednalo se o okresy: Mladá Boleslav, Sokolov a Česká Lípa. V roce 1989 bylo dokonce 6 okresů, kde byl podíl pracujících v sekundárním sektoru vyšší než 60 % a to v pořadí: Most, Sokolov, Karviná, Jablonec nad Nisou, Ostrava a Frýdek – Místek, ale v okresech Plzeň – jih, Louny, Tachov a Nymburk neměl sekundární sektor ani třetinu zaměstnaných. Na druhou stranu význam sekundéru v těchto okresech vzrostl. Na konci roku 1999 již méně jak třetina osob pracovala v Praze v sekundéru, podíl zaměstnaných zde klesl z 35,9 % na 19,6 % a v Brně – městě byl z 49,3 % na 28,7 %.

Na začátku sledovaného období terciér vázal více jak polovinu všech zaměstnaných, a to v Praze (61,7 %) a v okrese Cheb. Již za deset let později, to bylo již 34 okresů, kde byla nadpoloviční většina pracovníků zaměstnána v terciéru, a v Praze to bylo dokonce 79,6 % pracovníků. Do souboru okresů, kde pracovalo více jak 3/5 zaměstnaných také patřily: Brno – město (70,7 %), Plzeň – město (66,1 %), Ústí nad Labem (64,1 %), Cheb (63 %) a Praha – západ (61,9 %). Nejnižší podíl počtu zaměstnaných ve službách měl okres Žďár nad Sázavou (41,7 %), který měl nejnižší podíl i v roce 1989, dále pak okres Mladá Boleslav (41,8 %), Blansko a Sokolov (po 42 %). Všechny okresy již ale překročily hranici 40 %, přitom na počátku sledovaného období nejmenší podíl zaměstnaných měl v terciéru okres Blansko (pouhých 24,9 %).¹¹ Okres Olomouc co do podílu počtu zaměstnaných ve službách vzrostl na 58,3 % (index 135), Olomoucký kraj poté na 52,9 % (index růstu 127). Krajem s nejnižším podílem zaměstnaných v terciéru v roce 1999 byl kraj Vysočina (44,2 %) a s nejvyšším podílem kraj Jihomoravský (58,3 %).

Podíl počtu zaměstnaných osob na celkovém počtu zaměstnaných v jednotlivých okresech v roce 1999 je znázorněn na mapě v příloze 12.

Počet zaměstnaných ve službách a jejich podíl na celkovém počtu zaměstnaných v jednotlivých krajích ČR v klíčových letech české ekonomiky je tabulkově vyjádřen v příloze 4.

¹¹ FIŠER, Pavel, Michal JANOTA a Václav TOUŠEK. *Changes in employment structure in the Czech republic influenced by the transformation of economy*. Wrocław : Institute of Geography and Regional Development, Univerzity of Wrocław, 2008. ISBN 978-83-928255-0-0, s. 107-114. Wrocław.

4.4.1 Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v letech 1989-1999 v ČR

Tab. 8a Počet zaměstnaných v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v ČR v letech 1989-1999, v tisících pracujících

odvětví	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Obchod; opravy motorových vozidel a výrobků...	525,1	523,8	483,5	543,8	608,7	701,7
Ubytování a stravování	95,2	89,5	87,5	100,6	111,7	137,1
Doprava, skladování a spoje	350,6	371,4	367,9	365,9	384,7	352,9
Finanční zprostředkování	25,3	27,7	37,4	50,9	64,6	76,1
Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu...	389,8	381,9	350,9	338,9	303,3	340,5
Veřejná správa a obrana; povinné sociální zab.	91,9	95,7	99,1	123,4	132,7	146,3
Vzdělávání	309,1	316,8	323,5	326,3	323,9	321,5
Zdravotnictví a sociální péče; veterinární činnosti	275,7	279,5	268,1	268,3	263,3	258,2
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	203,3	204,3	178,3	175,9	158,7	146,6

Zdroj: Český statistický úřad

Tab. 8b Počet zaměstnaných v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v ČR v letech 1989-1999, v tisících pracujících

odvětví	1995	1996	1997	1998	1999	1999/1989
Obchod; opravy motorových vozidel a výrobků ...	748,6	775,2	731,3	706,9	693,4	132,1
Ubytování a stravování	141,9	155,5	153,6	168,6	168,1	176,6
Doprava, skladování a spoje	355,2	363,1	352,9	347,5	352,9	100,7
Finanční zprostředkování	84,8	89,0	89,4	96,5	95,5	377,5
Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu...	389,0	382,1	387,7	390,5	444,5	114,0
Veřejná správa a obrana; povinné sociální zab.	161,6	167,9	180,1	181,2	186,5	202,9
Vzdělávání	321,6	321,8	308,6	306,7	297,0	96,1
Zdravotnictví a sociální péče; veterinární činnosti	262,4	268,2	267,2	263,4	266,2	96,6
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	154,3	152,0	148,8	155,1	159,4	78,4

Zdroj: Český statistický úřad

Z tabulek plyne, že počet zaměstnaných ve sledovaném období ve většině odvětví rostl. Výjimkou byly pouze 3 odvětví: Vzdelávání, Zdravotnictví a sociální služby a ostatní

služby. Nejvyšší pokles počtu zaměstnaných byl v ostatních službách (index růstu 78,4). Nejvyšší nárůst zaměstnanosti v terciéru mělo odvětví Finančního zprostředkování, kdy index růstu byl 377,5. V roce 1989 v tomto odvětví pracovalo 25,3 tis. osob a v roce 1999 95,5 tis. osob. Další více než dvojnásobný nárůst mělo odvětví Veřejné správy a obrany, počet zaměstnaných v něm vzrostl zhruba o 95 tis. Stejně jako na počátku období, tak i na konci sledovaného období mělo nejvyšší počet zaměstnaných odvětví Obchodu a oprav..., a to i v relativním měřítku. Totéž platilo i v opačném případě, kdy Finanční zprostředkování mělo nejméně zaměstnaných osob jak v roce 1989, tak i v roce 1999, přestože prodělalo nejvyšší nárůst zaměstnaných.

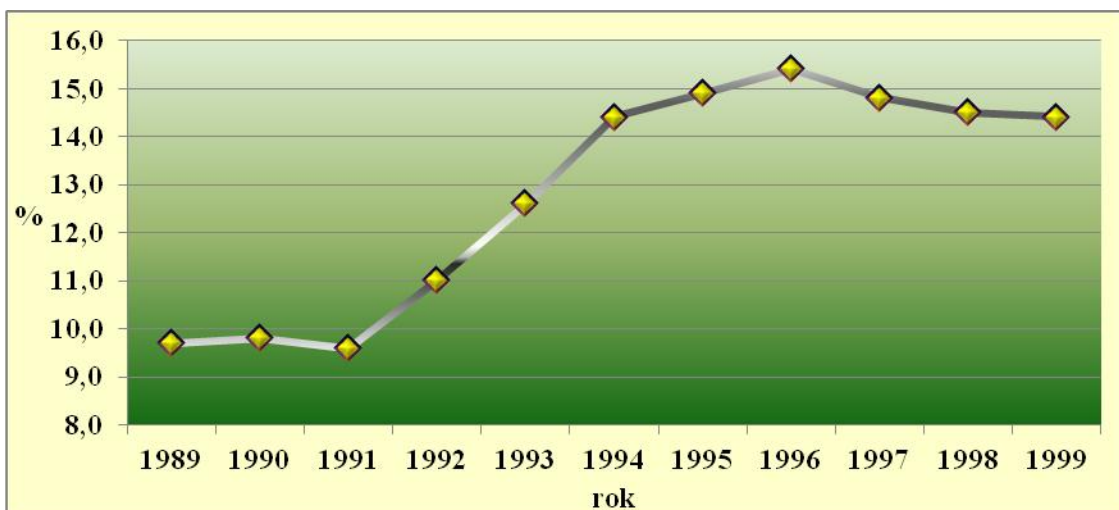
Tab. 9 Podíl počtu zaměstnaných v jednotlivých odvětvích služeb v ČR na službách celkem v letech 1989-1999, v tisících pracujících

odvětví	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Obchod; opravy motorových vozidel a výrobků ...	23,2	22,9	22,0	23,7	25,9	28,3	28,6	29,0	27,9	27,0	26,0
Ubytování a stravování	4,2	3,9	4,0	4,4	4,7	5,5	5,4	5,8	5,9	6,4	6,3
Doprava, skladování a spoje	15,5	16,2	16,8	16,0	16,4	14,2	13,6	13,6	13,5	13,3	13,2
Finanční zprostředkování	1,1	1,2	1,7	2,2	2,7	3,1	3,2	3,3	3,4	3,7	3,6
Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu...	17,2	16,7	16,0	14,8	12,9	13,7	14,9	14,3	14,8	14,9	16,7
Veřejná správa a obrana; povinné sociální zab.	4,1	4,2	4,5	5,4	5,6	5,9	6,2	6,3	6,9	6,9	7,0
Vzdělávání	13,6	13,8	14,7	14,2	13,8	13,0	12,3	12,0	11,8	11,7	11,2
Zdravotnictví a sociální péče; veterinární činnosti	12,2	12,2	12,2	11,7	11,2	10,4	10,0	10,0	10,2	10,1	10,0
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	9,0	8,9	8,1	7,7	6,7	5,9	5,9	5,7	5,7	5,9	6,0

Zdroj: Český statistický úřad

Velkoobchod a maloobchod; opravy motorových vozidel a výrobků převážně pro domácnost

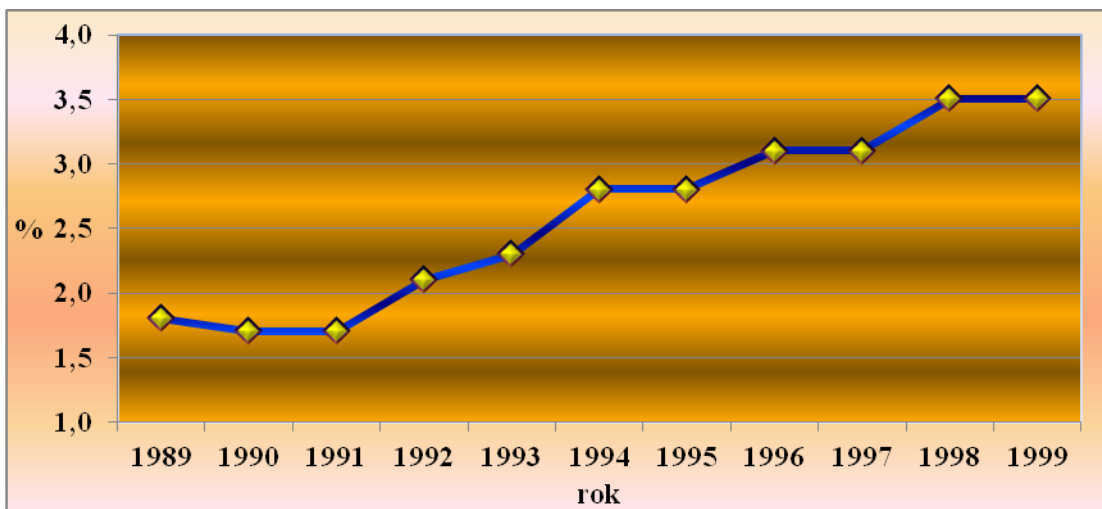
Zaměstnanost v tomto odvětví prudce rostla až do roku 1996, kdy v odvětví pracovalo 775,2 tis. osob, poté začala mírně klesat. Na počátku období v odvětví pracovalo 525,1 tis. osob a na konci 693,4 tis. osob. Toto odvětví mělo nejvyšší podíl zaměstnaných v terciéru a to jak na začátku, tak na konci období.

Obr. 10 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví „Velkoobchod a maloobchod; opravy motorových vozidel a výrobků pro osobní potřebu a převážně pro domácnost“ na službách celkem v ČR v období 1989-1999

Ubytování a stravování

Počet zaměstnaných v tomto odvětví rostl po celou dobu sledovaného období. Na počátku v něm pracovalo 95,2 tis. osob a na konci 168,1 tis. osob. Maxima však bylo dosaženo v roce 1998, kdy v odvětví pracovalo 168,6 tis. osob.

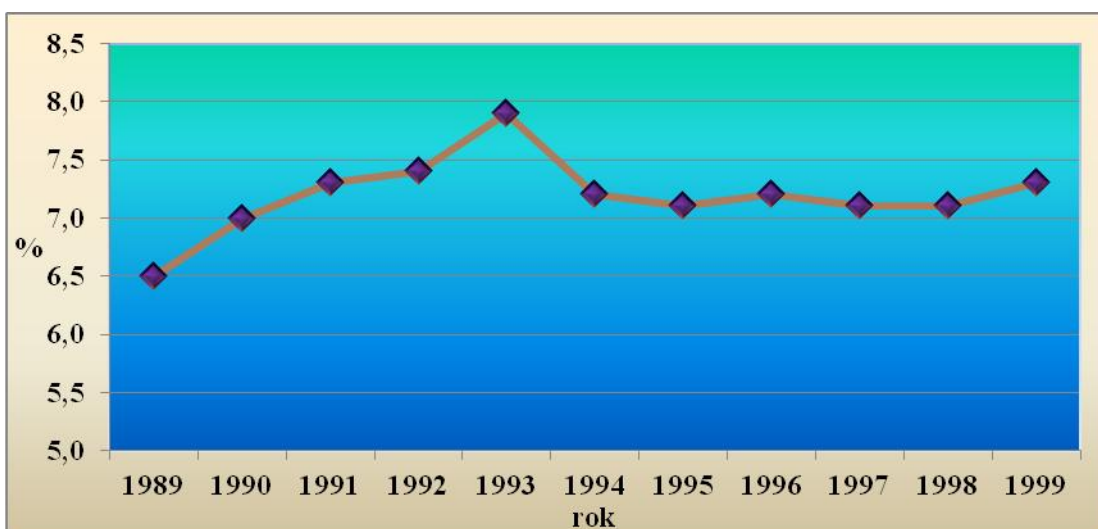

Obr. 11 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví Ubytování a stravování na službách celkem v ČR v období 1989-1999

Doprava, skladování a spoje

Podíl zaměstnaných v tomto odvětví rostl především počátkem devadesátých let. Maxima bylo dosaženo v roce 1993, kdy pracovalo v tomto odvětví 384,7 tis. osob. Na počátku období

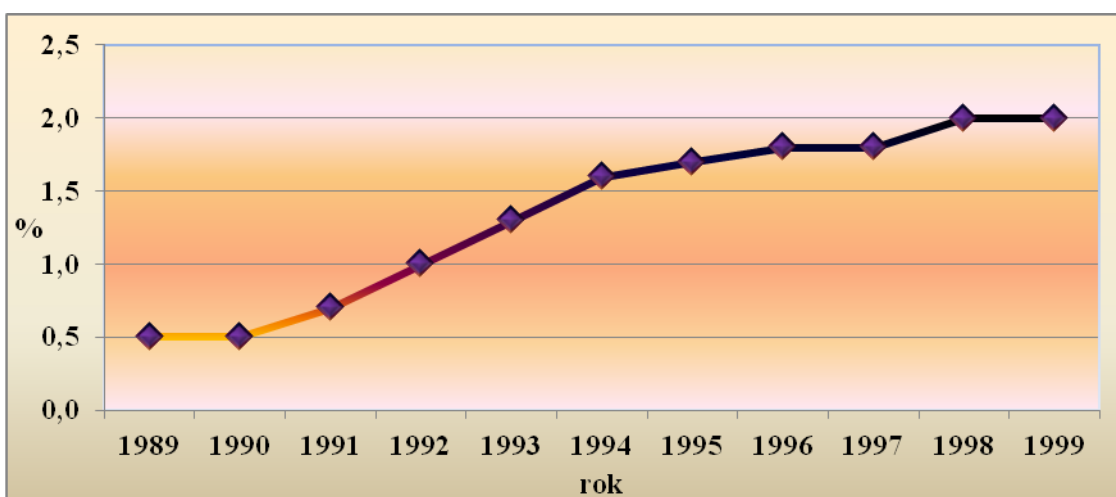
v odvětví pracovalo 350,6 tis. osob a na konci období 352,9 tis. osob a počet zaměstnaných se tak přiblížil počtu zaměstnaných na počátku období. Jedná se o odvětví s třetím nejvyšším podílem zaměstnaných v terciéru ke konci sledovaného období.

Obr. 12 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví Dopravy, skladování a spojů na službách celkem v ČR v období 1989-1999

Finanční zprostředkování

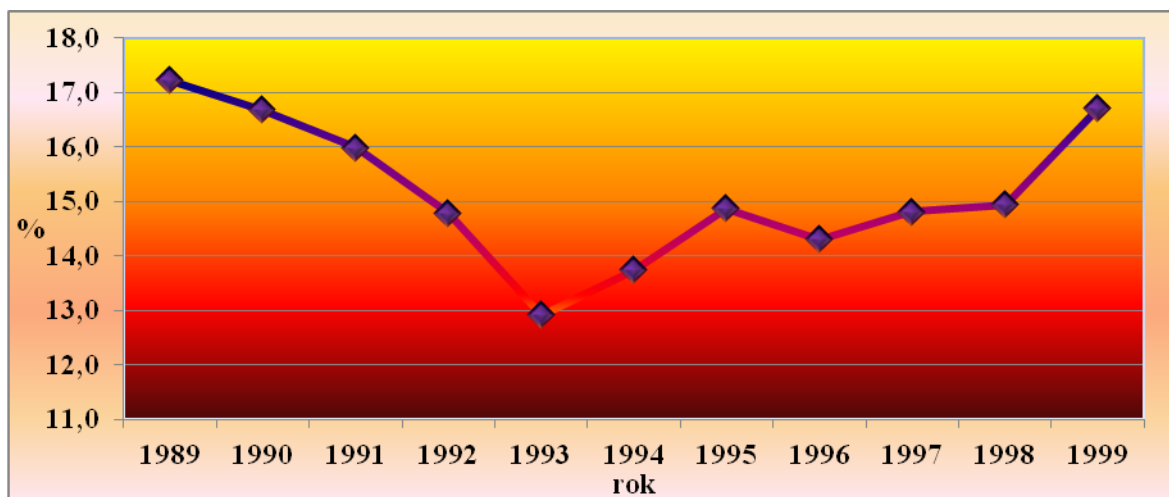
Počet zaměstnaných v tomto odvětví rostl po celou dobu sledovaného odvětví, až na poslední rok 1999, kdy v odvětví pracovalo 95,5 tis. osob. Maxima bylo dosaženo tedy v roce 1998, kdy pracovalo v odvětví 96,5 tis. osob. Na počátku období pracovalo v tomto odvětví pouze 25,3 tis. osob.

Obr. 13 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví Finančního zprostředkování na službách celkem v ČR v období 1989-1999

Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu; podnikatelské činnosti

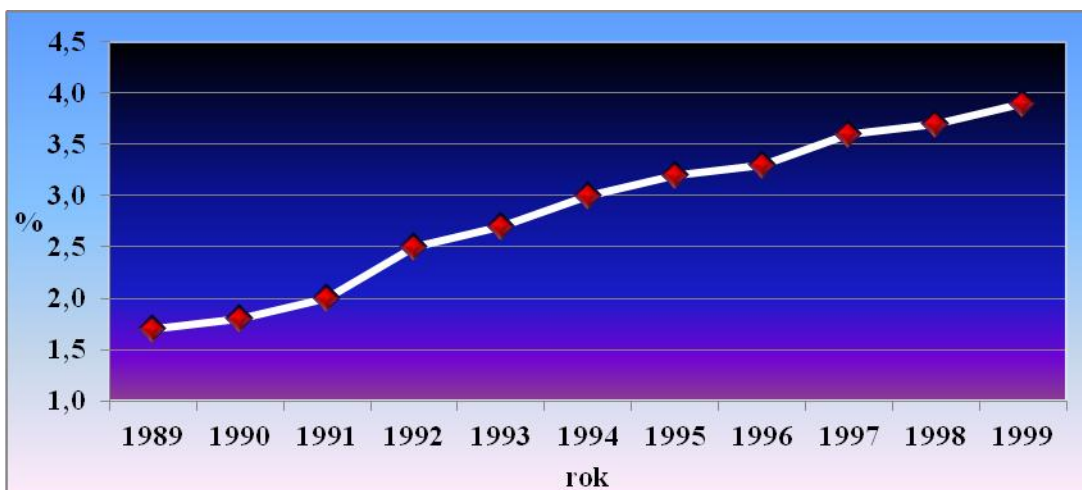
Počet zaměstnaných v tomto odvětví se vyvíjel trochu specificky. Klesal od počátku období až do roku 1993. Poté počet zaměstnaných v odvětví začal opět růst. V roce 1996 počet zaměstnaných opět mírně klesl. Od roku 1997 počet pracujících opět rostl. Na počátku sledovaného období v odvětví pracovalo 389,8 tis. osob a na konci období v něm pracovalo 444,5 tis. osob, čímž bylo dosaženo maxima. Toto odvětví bylo druhé s nejvyšším podílem počtu pracujících ve službách, jak na počátku, tak na konci zkoumaného období.

Obr. 14 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví „Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu; podnikatelské činnosti“ na službách celkem v ČR v období 1989-1999

Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení

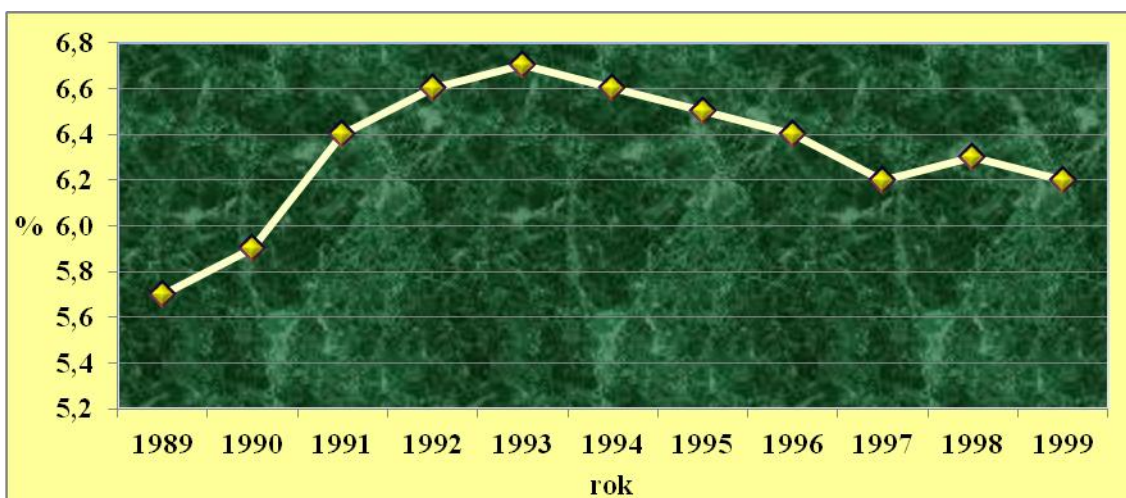
V tomto odvětví nastalo ve sledovaném období k více jak dvojnásobnému nárůstu. Počet pracujících rostl po celé období. Na počátku období v něm pracovalo 91,9 tis. osob a na konci 186,5 tis. osob, čímž bylo dosaženo zároveň maximálního počtu pracujících ve zkoumaném období.

Obr. 15 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví „Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení“ na službách celkem ČR v období 1989-1999

Vzdělávání

Počet zaměstnaných v tomto odvětví se vyvíjel kolísavě. Počet zaměstnaných na počátku období byl 309,1 tis. osob a na konci 297 tis. osob. Maxima bylo dosaženo v roce 1992, kdy v odvětví pracovalo 326,3 tis. pracujících. Celkově za sledované období tedy došlo k mírnému úbytku počtu pracujících v tomto odvětví.

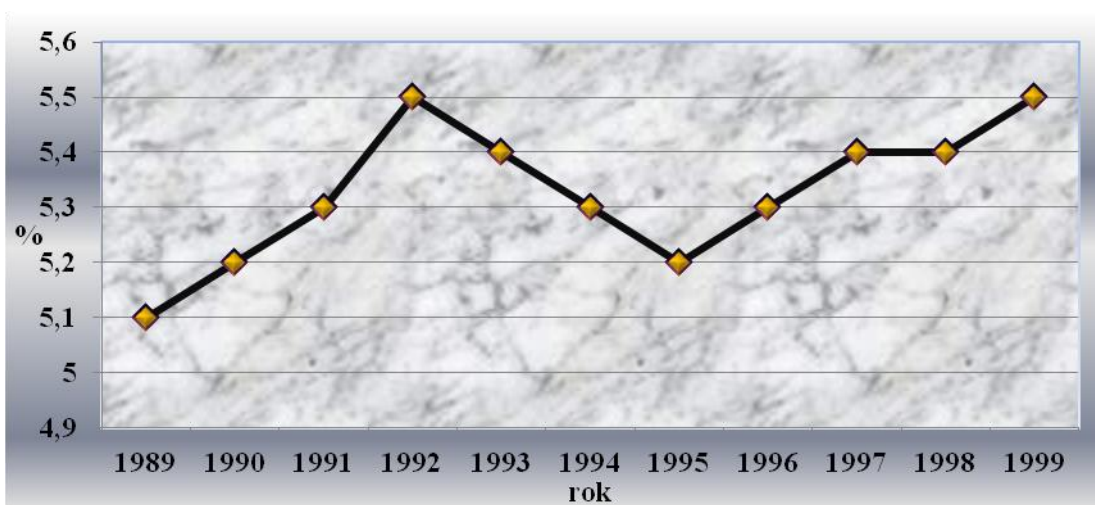

Obr. 16 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví Vzdělávání na službách celkem v ČR v období 1989-1999

Zdravotnictví a sociální péče; veterinární činnosti

Počet zaměstnaných se v tomto odvětví vyvíjel podobně kolísavě jako u Vzdělávání. Stejně tak i u tohoto odvětví došlo k podobnému úbytku zaměstnaných za sledované období.

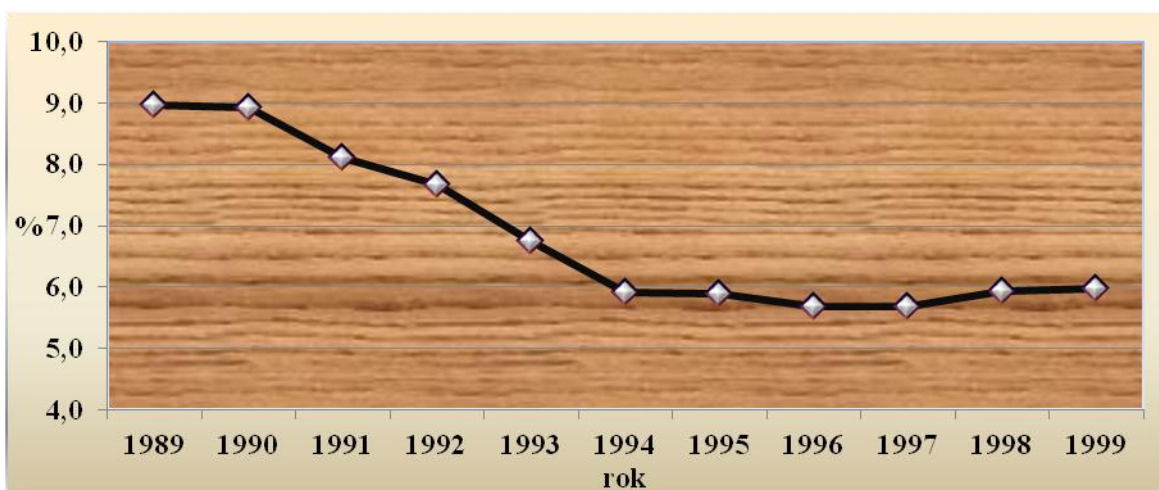
Maxima počtu pracujících bylo dosaženo v roce 1992, kdy pracovalo v tomto odvětví 268,3 tis. osob. Na počátku období v odvětví pracovalo 275,7 tis. osob a na konci 266,2 tis. osob.

Obr. 17 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví „Zdravotnictví a sociální péče; veterinární činnosti“ na službách celkem v ČR v období 1989-1999

Ostatní veřejné, sociální a osobní služby

Nejvíce pracujících v tomto odvětví pracovalo na počátku sledovaného období, v roce 1989, kdy v tomto odvětví pracovalo 203,3 tis. osob. Jedná se o odvětví, kde za sledované období došlo k nejvyššímu poklesu počtu pracujících, neboť na konci období pracovalo pouze 159,4 tis. osob v tomto odvětví.

Obr. 18 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v odvětví „Ostatní, veřejné, sociální a osobní služby“ na službách celkem v ČR v období 1989-1999

4.5 Vývoj zaměstnanosti v terciéru na počátku nového století do konce roku 2008

4.5.1 Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých sektorech NH v letech 1999-2008 v ČR

Tab. 10 Počet zaměstnaných v jednotlivých sektorech národního hospodářství v ČR v letech 1999-2008, a jejich podíl na celkové zaměstnanosti

sektor	počet zaměstnaných v tis.				podíl zaměstnaných v %		
	primér	sekundér	terciér	celkem	primér	sekundér	terciér
1999	237,0	1 912,1	2 611,7	4 760,8	5,0	40,2	54,9
2000	230,9	1 868,0	2 628,8	4 727,8	4,9	39,5	55,6
2001	216,0	1 888,1	2 621,5	4 725,6	4,6	40,0	55,5
2002	218,4	1 887,5	2 654,6	4 760,5	4,6	39,6	55,8
2003	204,2	1 863,1	2 660,7	4 728,0	4,3	39,4	56,3
2004	193,9	1 842,8	2 665,8	4 702,4	4,1	39,2	56,7
2005	181,7	1 882,4	2 695,7	4 759,8	3,8	39,5	56,6
2006	174,2	1 929,2	2 719,6	4 823,0	3,6	40,0	56,4
2007	169,0	1 975,8	2 773,5	4 918,3	3,4	40,2	56,4
2008	158,8	2 027,2	2 813,5	4 999,5	3,2	40,5	56,3
2008/ 1999	67,0042	106,02	107,726	105,014	63,8052	100,958	102,583

Zdroj: Český statistický úřad

Primární sektor (primér)

Primární sektor ve sledovaném období kontinuálně klesal s výjimkou roku 2002, kdy v něm přibýlo 2,4 tis. pracujících. Prudký pokles nastal především v první půlce tohoto sledovaného období. Poté se pokles zpomalil. Pokles plynule pokračoval až do roku 2008, kdy byl počet pracujících v zemědělství a lesnictví 158,8 tis. Na počátku sledovaného období v něm pracovalo 237 tis. lidí. Jedná se tedy o pokles zaměstnaných o 78,2 tis. zaměstnaných.

Sekundární sektor (sekundér)

Na počátku sledovaného období, v roce 1999 v sekundéru pracovalo 1 912,1 tis. pracujících, přičemž na konci tohoto období pracovalo v terciéru dokonce více zaměstnaných, než na počátku období, a to 2 027,2 tis. Tedy o více než 115 tis. Pokles zaměstnaných pokračoval s výchyly od roku 1999 až do roku 2004 v tomto období, kdy pracovalo v tomto sektoru minimum počtu zaměstnaných, a to 1 842,8 tis. osob, což je dokonce historické minimum naší země. Je ovšem nutno říci, že v roce 2005 nastal velký zvrat a došlo vůbec k prvnímu velkému oživení průmyslu od revoluce. Nárůst počtu zaměstnaných v sekundéru probíhal

každý rok od roku 2005 až do roku 2008, kdy se počet pracujících v sekundéru za pouhé tyto čtyři roky zvýšil až na 2027,2 tis. lidí, což je o 184,4 tis. více než v roce 2004. Pro srovnání, s trochou nadsázky lze říci, že kdyby se o tento počet snížil počet nezaměstnaných, dle údajů ze sčítání lidu v roce 2011 (426,6 tis.), klesla by nezaměstnanost téměř o polovinu, což už je opravdu zásadní. Tento pozitivní trend, včetně klesání nezaměstnanosti znamenal největší oživení trhu práce od roku 1989 a s největší pravděpodobností by i nadále pokračoval, kdyby nedošlo ke globální ekonomické krizi, která začala v posledním čtvrtletí roku 2008, a zvrátila celý tento vývoj a došlo k následnému velkému propouštění pracujících, především v průmyslu a stavebnictví, neboť právě sekundér byl sektor, na který měla tato krize největší dopad.

Terciární sektor, služby (terciér)

V roce 1999 pracovalo v terciéru 2 611,7 tis. osob, v roce 2008 pak 2 813,5 tis. osob, čímž v tomto sledovaném období došlo k nárůstu 201,8 tis. Počet zaměstnaných ve službách rostl každý rok, kromě roku 2001, kdy ubylo asi 7 tis. pracujících, což je paradoxní, neboť přesně v tomto období vzrostl počet zaměstnaných v sekundéru o 20,1 tis. Nejvyšší nárůst zaměstnaných v terciéru byl zaznamenán mezi lety 2006 a 2007, kdy se počet zaměstnaných zvýšil o asi 54 tis. osob. V tomto sledovaném období, pokud přičteme nárůst zaměstnaných i ze sekundéru zjistíme, že počet zaměstnaných v tomto sledovaném období vzrostl o zhruba 316,9 tis. osob. Po odečtení 78,2 tis. osob, které ubyly v priméru, došlo k čistému nárůstu o 238,7 tis. osob, což bylo velice pozitivní.

4.5.2 Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v letech 1989-2008 v ČR

Tab. 11 Počet zaměstnaných v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v ČR v letech 1999-2008, v tisících pracujících

odvětví	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/ 1999
Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel	625,9	598,9	591,3	606,3	613,7	616,4	600,8	599,7	598,9	619,2	98,9
Doprava a skladování	327,2	328,2	318,4	325,2	315,2	318,8	313,8	320,5	323,2	327,5	100,1
Ubytování, stravování a pohostinství	157,4	156,4	158,8	170,6	170,7	174,8	181,7	187,1	181,5	176,9	112,4
Informační a komunikační činnosti	94,5	98,4	105,7	105,7	105,9	104,7	106,5	109,3	115,0	117,9	124,8
Peněžnictví a pojišťovnictví	99,5	100,3	102,1	96,0	97,1	94,3	97,3	93,1	102,7	115,9	116,5
Činnosti v oblasti nemovitostí	23,8	26,7	23,5	26,5	28,2	30,8	31,0	31,1	35,6	40,1	169,0
Profesní, vědecké a technické činnosti	141,1	144,2	134,0	140,3	151,4	149,3	153,1	172,0	189,1	195,1	138,3
Administrativní a podpůrné činnosti	97,1	97,6	92,8	96,3	100,6	99,2	104,3	113,0	119,8	128,0	131,8
Veřejná správa a obrana; pov. soc. zabezp.	326,5	332,8	329,3	316,1	322,0	312,9	323,4	315,9	316,7	316,9	97,1
Vzdělávání	288,4	300,9	301,9	311,1	289,6	280,9	298,5	289,6	292,3	283,9	98,4
Zdravotní a sociální péče	271,2	285,1	298,5	298,3	300,9	317,3	321,7	323,4	331,6	321,3	118,5
Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	65,1	70,8	65,2	66,0	69,8	72,3	74,0	78,6	81,4	82,3	126,4
Ostatní činnosti	94,0	88,6	100,0	96,2	95,6	94,1	89,6	86,3	85,8	88,4	94,0

Zdroj: Český statistický úřad

Nejvyšší nárůst zaměstnaných v období 1999-2008 zaznamenalo odvětví Činností v oblasti nemovitostí, index růstu byl 169. Další nejvyšší nárůst zaznamenalo odvětví Profesních, vědeckých a technických činností, index růstu byl o 138,3. Velký boom taktéž zaznamenalo odvětví Kulturních, zábavních a rekreačních činností, které mělo index nárůstu 126,4. Mezi odvětví se záporným nárůstem patřily Obchod a opravy, Veřejná správa a obrana, Vzdelávání a Ostatní činnosti, které zaznamenaly nejvyšší pokles. V Příloze 10 je vyjádřen nárůst počtu zaměstnaných v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v období 2008-2010, pomocí řetězového indexu.

Tab. 12 Podíl počtu zaměstnaných v jednotlivých odvětvích sektoru služeb na službách celkem v ČR v letech 1999-2008, vyjádřený procenty

odvětví	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel	24,0	22,8	12,5	22,8	23,1	23,1	22,3	22,1	21,6	22,0
Doprava a skladování	12,5	12,5	6,7	12,2	11,8	12,0	11,6	11,8	11,7	11,6
Ubytování, stravování a pohostinství	6,0	5,9	3,4	6,4	6,4	6,6	6,7	6,9	6,5	6,3
Informační a komunikační činnosti	3,6	3,7	2,2	4,0	4,0	3,9	4,0	4,0	4,1	4,2
Peněžnictví a pojišťovnictví	3,8	3,8	2,2	3,6	3,6	3,5	3,6	3,4	3,7	4,1
Činnosti v oblasti nemovitostí	0,9	1,0	0,5	1,0	1,1	1,2	1,1	1,1	1,3	1,4
Profesní, vědecké a technické činnosti	5,4	5,5	2,8	5,3	5,7	5,6	5,7	6,3	6,8	6,9
Administrativní a podpůrné činnosti	3,7	3,7	2,0	3,6	3,8	3,7	3,9	4,2	4,3	4,5
Veřejná správa a obrana; pov. soc. zabezp.	12,5	12,7	7,0	11,9	12,1	11,7	12,0	11,6	11,4	11,3
Vzdělávání	11,0	11,4	6,4	11,7	10,9	10,5	11,1	10,6	10,5	10,1
Zdravotní a sociální péče	10,4	10,8	6,3	11,2	11,3	11,9	11,9	11,9	12,0	11,4
Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	2,5	2,7	1,4	2,5	2,6	2,7	2,7	2,9	2,9	2,9
Ostatní činnosti	3,6	3,4	2,1	3,6	3,6	3,5	3,3	3,2	3,1	3,1

Zdroj: Český statistický úřad

Velkoobchod a maloobchod; opravy motorových vozidel

Na počátku sledovaného období v tomto odvětví pracovalo 625,9 tis. osob, což je v tomto období maximum počtu pracujících v tomto odvětví. Vývoj zaměstnaných se vyvíjel velice kolísavě. osob. V roce 2000 počet pracujících prudce klesl, ale v roce 2008 opět prudce narostl, na 619,2 tis. pracujících, na konci sledovaného období.

Doprava a skladování

V tomto odvětví pracovalo na počátku sledovaného období 327,2 tis. osob a na konci 327,5 tis. osob. V tomto období tedy zůstal počet pracujících víceméně stejný. Maxima počtu pracujících v tomto odvětví bylo dosaženo v roce 2008, kdy v něm pracovalo 328,2 tis. osob. K největšímu poklesu zaměstnaných došlo mezi lety 2000 a 2001.

Ubytování, stravování a pohostinství

Na počátku sledovaného období pracovalo v tomto odvětví 157,4 tis. osob. Od roku 2001 docházelo víceméně k mírnému nárůstu s výjimkou poklesů v letech 2007 a 2008. Na konci sledovaného období pracovalo v odvětví 176,9 tis. osob. Maxima počtu pracujících bylo dosaženo v roce 2006, kdy v odvětví pracovalo 187,1 tis. osob.

Informační a komunikační činnosti

Informační a komunikační činnosti je nově vzniklé odvětví v nové metodice. Na začátku sledovaného období v roce 1999 v něm pracovalo 94,5 tis. pracovníků a tento počet nadále pravidelně rostl. Ke konci sledovaného období pracovalo v odvětví 117,9 tis. pracujících, což je maximum v tomto sledovaném období. Ve staré metodice toto odvětví spadalo do odvětví „Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu, podnikatelské činnosti“.

Peněžnictví a pojišťovnictví

Odvětví Peněžnictví a pojišťovnictví vzniklo v nové metodice modifikací odvětví finančního zprostředkování ve staré metodice. Na začátku sledovaného období, v roce 2009, pracovalo v Peněžnictví a pojišťovnictví 99,5 tis. zaměstnaných a v letech 2000 a 2001 tento počet rostl. V roce 2002 došlo k náhlému úbytku, asi o 6 tis. osob. Počet zaměstnaných dále kolísal a k výraznějšímu skoku došlo na konci sledovaného období, kdy odvětví dosáhlo svého maxima, 115,9 tis. zaměstnaných. Meziročně tak došlo k nárůstu asi o 13 tis. osob.

Činnosti v oblasti nemovitostí

Na začátku sledovaného období v tomto odvětví pracovalo 23,8 tis. pracujících. Jejich počet v následujících letech dosti stoupal, až na 40,6 tis. zaměstnaných v roce 2009, kdy bylo dosaženo maxima počtu pracujících ve sledovaném období. Na konci tohoto období pracovalo v odvětví Činnosti v oblasti nemovitostí 40,1 tis. pracujících v roce 2008, kdy bylo zároveň dosaženo maxima počtu pracujících ve sledovaném období v tomto odvětví. Došlo tak k výraznému nárůstu v tomto období. Toto odvětví se vyčlenilo v nové metodice z odvětví „Činnosti v oblasti nemovitostí, pronajímání movitostí, služby pro podniky, výzkum a vývoj“ ve staré metodice.

Profesní, vědecké a technické činnosti

Profesní, vědecké a technické činnosti je nové odvětví služeb vyčleněné opět z odvětví „Činnosti v oblasti nemovitostí, pronajímání movitostí, služby pro podniky, výzkum a vývoj“ ve staré metodice. Ve sledovaném období 1999-2008 počet zaměstnaných pravidelně vzrostl asi o 54 tis. zaměstnaných. Na počátku sledovaného období, v roce 1999, pracovalo v odvětví 141,1 tis. pracovníků, ke konci

sledovaného období, v roce 2008 již 195,1 tis. pracovníků a bylo tak dosaženo maxima počtu pracujících ve sledovaném období.

Administrativní a podpůrné činnosti

Administrativní a podpůrné činnosti jsou dalším novým odvětvím služeb, které bylo taktéž vyčleněno z odvětví „Činnosti v oblasti nemovitostí, pronajímání movitostí, služby pro podniky, výzkum a vývoj“, dle staré metodiky. Na počátku sledovaného období, v roce 1999 v něm pracovalo 97,1 tis. lidí, v roce 2007, došlo k velkému nárůstu zaměstnaných na 113 tis. lidí. V roce 2007 pracovalo v odvětví již 119,8 tis. lidí a v roce 2008 došlo opět k velkému nárůstu na 128 tis. pracujících a bylo tím dosaženo maxima počtu pracujících ve sledovaném období. Ve sledovaném období tím došlo k nárůstu asi 31 tis. zaměstnaných.

Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení

Na počátku období v odvětví pracovalo 326,5 tis. osob a na konci 316,9 tis. osob. Došlo tedy k celkovému poklesu asi o 10 tis. osob. Maxima počtu zaměstnaných dosáhlo toto odvětví v roce 2000 (332,8 tis.)

Vzdělávání

Odvětví zůstalo nezměněno novou metodikou. Na počátku sledovaného období pracovalo ve Vzdelávání 288,4 tis. zaměstnaných a ke konci 283,9 tis. zaměstnaných. Došlo tedy k celkovému poklesu asi o 5 tis. zaměstnaných. Mezi lety 2001 a 2002 došlo k velkému zvýšení počtu zaměstnaných na 311,1 tis. osob (asi o 10 tis). Již ale v roce 2003 se tento počet snížil asi o 12 tis. osob. Vývoj počtu zaměstnaných byl pak velice nepravidelný. Počet pracujících se od roku 2005 do roku 2007 zvyšoval, kdy dosáhl 292,3 tis. zaměstnaných. Poté poklesl na 283,9 tis. zaměstnaných v roce 2008.

Zdravotní a sociální péče

Toto odvětví zůstalo v nové metodice téměř nezměněno. Počet zaměstnaných stále rostl, kromě roku 2008, kdy počet zaměstnaných klesl oproti roku 2007 (kdy bylo dosaženo maxima v tomto období, 331,6 tis. zaměstnaných) o 10,3 tis. zaměstnaných na 321,3 tis. zaměstnaných. Na začátku sledovaného období pracovalo v tomto odvětví 271,1 tis. osob. Sledované období představuje nárůst asi o 50 tis. zaměstnaných

Kulturní, zábavní a rekreační činnosti

Kulturní, zábavní a rekreační činnosti je nově vzniklé odvětví služeb v nové metodice. To dle staré metodiky spadalo do odvětví Ostatních veřejných, sociálních a osobních služeb. Na počátku sledovaného období, v roce 1999 v něm pracovalo 65,1 tis. pracovníků a ke konci sledovaného období, v roce 2008 82,3 tis. pracujících, což je maximum v tomto období. Počet zaměstnaných za sledované období tedy vzrostl (asi o 17 tis. osob).

Ostatní činnosti

V nové metodice v tomto odvětví ubyly sociální a osobní služby, které dle nové metodiky spadají již do odvětví „Zdravotní a sociální péče“. Proto je taky rozdíl mezi metodikami výrazný. Na počátku sledovaného období v roce 1999 v odvětví "Ostatní činnosti" pracovalo 94 tis. pracovníků. Poté, následující rok, došlo k poklesu počtu pracovníků v ostatních činnostech a od roku 2001 docházelo k výkyvům počtu pracovníků v ostatních činnostech a na konci sledovaného období v tomto odvětví pracovalo 88,4 tis. osob. Maxima bylo dosaženo v roce 2001, kdy v odvětví pracovalo 100 tis. pracovníků. Za toto sledované období došlo k úbytku pracujících asi o 6 tis.

V rámci odvětví služeb vyčleňujeme i tzv: „znalostně náročné služby“, které dělíme dle znalostní náročnosti na:

Znalostně náročné high-tech služby (spoje, telekomunikace, činnosti v oblasti výpočetní techniky, věda a výzkum, zpracování dat), znalostně náročné tržní služby (vodní, letecká doprava), znalostně náročné finanční služby, ostatní znalostně náročné služby (vzdělávání), méně náročné znalostní služby (obchod, opravy, potrubní a pozemní doprava) a ostatní méně znalostně náročné služby (veřejná správa, činnosti domácností jako zaměstnavatelů domácího personálu).

Tento druh služeb se vyznačuje vysokou produktivitou práce. Nejvyšší ji měla v období 1997-2005 odvětví znalostně náročných finančních služeb, kde se produktivita za toto období zdvojnásobila, dále pak to byla skupina znalostně náročných high-tech služeb, s růstem asi o 88 % a pak skupina znalostně náročných tržních služeb, kde byl zaznamenán růst o 44 %.¹²

¹² KADEŘÁBKOVÁ, Anna, Jiří LEXA, Marek ROJÍČEK. NÁRODNÍ OBSERVATOŘ ZAMĚSTNANOSTI A VZDĚLÁVÁNÍ, Národní vzdělávací fond. *Analýza strukturálních odvětvových charakteristik České republiky z hlediska technologické a znalostní náročnosti a konkurenceschopnosti*. 3/2007. Praha, 2007, 76 s. 1801-5476.

4.6 Zaměstnanost v terciéru a současná ekonomická krize, naznačení dalšího vývoje

4.6.1 Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých sektorech NH v letech 2008-2010 v ČR

Tab. 13 Počet zaměstnaných a jejich podíl v jednotlivých sektorech národního hospodářství v ČR v letech 2008-2010

sektor	počet zaměstnaných v tis.				podíl zaměstnaných v %		
	primér	sekundér	terciér	celkem	primér	sekundér	terciér
2008	158,8	2 027,2	2 813,5	4 999,5	3,2	40,5	56,3
2009	153,8	1 903,1	2 865,6	4 922,5	3,1	38,7	58,2
2010	151,2	1 855,7	2 861,0	4 867,9	3,1	38,1	58,8

Zdroj: Český statistický úřad

Primární sektor

V roce 2008 pracovalo v primárním sektoru 15,8 tis. osob a tento počet se i nadále snižoval. Mezi lety 2009 a 2010 však již nebyl zaznamenán takový pokles. Pokud bychom vzali v úvahu data ze sčítání lidu 2011, tak zjistíme, že v roce 2011 ubylo v zemědělství dalších 17 tis. pracujících, což je opravdu velký pokles. Ovšem také je nutné podotknout, že je potřeba přistupovat opatrně ke srovnávání dat ze dvou jiných zdrojů. V roce 2010 pracovalo v priméru již pouze 151,2 tis. lidí. Ve sledovaném období se počet zaměstnaných snížil o 7,6 tis. osob. S trochou nadsázky můžeme říci, že od roku 1948 do roku 2010 se počet pracujících snížil na téměř desetinu pracujících. Tento pokles je způsoben především neustálou mechanizací a automatizací zemědělské výroby, ale i dovozem potravin a zemědělských produktů z jiných zemí. Nedá se říci, že by zemědělství a rybolov ekonomická recese nějak zasáhla, jednalo se spíše o přirozený úbytek pracujících v tomto sektoru NH.

Sekundární sektor

Krize měla i nadále vliv na další úbytek pracovních míst a to především právě ve zpracovatelském průmyslu a stavebnictví. V roce 2008 pracovalo v sekundéru 2 027,2 pracujících. Nejvyšší pokles pracujících v sekundéru byl zaznamenán mezi lety 2008 a 2009, kdy počet zaměstnaných klesl asi o 124 tis. Další rok klesl počet zaměstnaných taktéž, ale již „pouze“ o 49 tis., na 1 855,7 tis. pracujících. Dle dat ze sčítání z roku 2011 pracovalo v tomto roku v průmyslu 167 tis. zaměstnaných, což by oproti roku 2010 znamenalo drastický úbytek o 168,7 tis. zaměstnaných. Za toto sledované období 2008-2010 klesl tedy počet pracujících

v sekundéru o 171,5 tis. Tento obrovský úbytek zaměstnaných je přibližně stejné množství zaměstnaných, jako které přibylo v období 2005-2008. Ekonomická krize se tedy tvrdě projevila na úbytku pracujících, nejvíce právě v tomto sektoru, který před jejím počátkem zažíval znovuoživení po dlouhých letech. Ekonomická recese trvá až do současnosti.

Terciární sektor

Dle čísel můžeme konstatovat, že hospodářská recese neměla žádný vliv na zaměstnanost v sektoru služeb. V roce 2008 pracovalo v tomto sektoru 2 813,5 tis. osob a o rok později, v roce 2009, pracovalo v tomto sektoru 2 865,6 tis. osob, což dokonce paradoxně znamená nárůst počtu zaměstnaných ve službách o 52,1 tis. osob mezi těmito lety. Teprve v roce 2010 došlo pouze k nepatrnému snížení počtu zaměstnaných na 2 861 tis. osob, pravděpodobně opožděně v důsledku krize. Dle dat ze sčítání 2011 pracovalo ve službách v roce 2011 2837,6 tis. osob, což by oproti roku 2010 znamenalo pokles o 23,4 tis. osob, což je podle mě reálně navazující na tuto metodiku. V roce 2010 tvořil podíl zaměstnaných v terciéru 58,8 % na celkovém počtu zaměstnaných, čímž dosáhl svého historického maxima. Celkově tedy v tomto sledovaném období došlo k nárůstu zaměstnaných o 47,5 tis osob, což samozřejmě nestačilo vykompenzovat úbytek počtu pracujících v sekundárním sektoru. Celkový úbytek zaměstnaných ve výrobních sektorech byl 179,1 tis. Přičteme-li přírůstek ve službách, tak zjistíme, že celkově v tomto sledovaném krizovém období ubylo 131,6 tis. zaměstnaných. Opět se nám v tomto případě potvrdilo, že hospodářské recese zasahují nejdříve a nejintenzivněji sekundární sektor a právě služby jsou v tyto období „tahounem“. V Příloze 8 je vyjádřen podíl zaměstnanosti ve službách na celkové zaměstnanosti v jednotlivých krajích ČR v roce 2010. Nejvyšší podíl zaměstnaných ve službách měla v roce 2010 Praha, Karlovarský a Jihomoravský kraj.

4.6.2 Vývoj zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v letech 2008-2010 v ČR

Tab. 14 Počet zaměstnaných a jejich podíl na službách celkem v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v ČR v letech 2008-2010, v tisících pracujících

odvětví	zaměstnaných v tis.				podíl v %		
	2008	2009	2010	08/10	2008	2009	2010
Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel...	619,2	630,9	593,8	95,9	22	22	20,8
Doprava a skladování	327,5	330,7	328,1	100,2	11,6	11,5	11,5
Ubytování, stravování a pohostinství	176,9	186,0	190,1	107,5	6,29	6,49	6,64
Informační a komunikační činnosti	117,9	129,2	137,1	116,3	4,19	4,51	4,79
Peněžnictví a pojišťovnictví	115,9	110,4	115,3	99,5	4,12	3,85	4,03
Činnosti v oblasti nemovitostí	40,1	40,6	40,0	99,8	1,43	1,42	1,4
Profesní, vědecké a technické činnosti	195,1	201,7	202,1	103,6	6,93	7,04	7,06
Administrativní a podpůrné činnosti	128,0	117,7	113,0	88,2	4,55	4,11	3,95
Veřejná správa a obrana; pov. soc. zabezp.	316,9	321,3	329,3	103,9	11,3	11,2	11,5
Vzdělávání	283,9	295,6	295,6	104,1	10,1	10,3	10,3
Zdravotní a sociální péče	321,3	326,3	339,9	105,8	11,4	11,4	11,9
Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	82,3	83,3	82,9	100,7	2,93	2,91	2,9
Ostatní činnosti	88,4	91,9	93,7	106,0	3,14	3,21	3,27

Zdroj: Český statistický úřad

Jak bylo již řečeno, tak počet zaměstnaných ve službách celkově v tomto sledovaném období narostl, ovšem neplatilo to pro všechna odvětví. Nejvyšší nárůst počtu zaměstnaných zaznamenalo odvětví Informačních a komunikačních činností, které se zdá být krizí nezasázeno. V roce 2008 v něm pracovalo 117,9 tis. osob a v roce 2010 137,1 tis. osob. Index nárůstu tedy je 116,3. Další nejvyšší nárůst počtu zaměstnaných s indexem růstu 107,5 bylo zaznamenáno v odvětví Ubytování, stravování a pohostinství, kde v roce 2008 v něm pracovalo 176,9 tis. osob a v roce 2010 190,1 tis. osob. Dále velký nárůst počtu pracujících vykázalo odvětví ostatních činností (index nárůstu 106). V roce 2008 v něm pracovalo 88,4 tis. osob a v roce 2010 pak 93,7 tis. osob. Odvětví Zdravotnictví a sociální péče zaznamenalo ve sledovaném období taktéž nárůst zaměstnaných (index růstu 106). V roce 2008 v něm pracovalo 321,3 tis. osob a v roce 2010 339,9 tis. osob. Tato skutečnost se dá přisuzovat jevům spojenými s demografickou situací. Odvětví vzdělávání také zaznamenalo menší nárůst zaměstnaných (index růstu 104,1). V roce 2008 ve vzdělávání pracovalo 283,9 tis. osob a v roce 2010 295,6 tis. osob. Veřejná správa a obrana zaměstnávala v roce 2008 316,9 tis. osob a v roce 2010 329,3 tis. osob (index růstu 103,9). V odvětví profesních, vědeckých a technických činností pracovalo v roce 2008 195,1 tis. osob a v roce 2010 202,1 tis. osob (index růstu 103,6). V odvětví Kulturních, zábavních a rekreačních činností pracovalo v roce

2008 82,3 tis. osob a v roce 2010 to bylo 82,9 tis. osob (index růstu 100,7). Mezi lety 2009 a 2010 došlo ale k poklesu zaměstnaných osob. Posledním odvětvím, kde byl v tomto sledovaném období zaznamenán nárůst, bylo „Doprava a skladování“, kdy index růstu v tomto období byl 100,2. V roce 2008 pracovalo v tomto odvětví 327,5 tis. osob a v roce 2010 328,1 tis. osob. Mezi roky 2009 a 2010 došlo k poklesu počtu zaměstnaných. Velice mírně poklesl počet pracovníků a odvětví Činností v oblasti nemovitostí, kdy v roce 2008 v něm pracovalo 40,1 tis. osob a v roce 2010 40 tis. osob. Taktéž v odvětví Peněžnictví a pojišťovnictví došlo ve sledovaném období k mírnému poklesu z 195,1 tis. zaměstnaných v roce 2008 na 115,3 tis. zaměstnaných v roce 2010, přičemž největší pokles počtu pracujících proběhl mezi roky 2008 a 2009, a pak přibližně tento počet pracovníků opět přibyl. V odvětví Velkoobchodu, maloobchodu a oprav ve sledovaném období klesl počet zaměstnaných z 619,2 tis. osob v roce 2008 na 593,8 tis. osob v roce 2010, přičemž ještě mezi lety 2008 a 2009 došlo k nárůstu počtu zaměstnaných asi o 11 tis. Tudiž mezi roky 2009 a 2010 došlo k výraznému propadu, asi o 37 tis. zaměstnaných. Odvětvím s nejvýraznějším poklesem počtu pracujících bylo odvětví Administrativních a podpůrných činností, kde byl index růstu 88,2. V roce 2008 v odvětví pracovalo 128 tis. osob a v roce 2010 113 tis. osob, došlo tedy ke snížení o 15 tis. zaměstnaných.

V příloze 3 je znázorněn počet zaměstnaných v jednotlivých odvětvích služeb a jejich podíl na službách celkem v ČR v klíčových letech české ekonomiky. Zjistíme tak, že největší podíl zaměstnaných na službách celkem, mělo jak v roce 1993 i 2010 odvětví Obchodu a oprav....

V Příloze 10 je vyjádřen nárůst počtu zaměstnaných v jednotlivých odvětvích sektoru služeb v letech 1999-2010 prostřednictvím řetězového indexu.

Současná ekonomická krize je stále nová či aktuální záležitost, a tudíž s ní prognózy nepočítaly a nejenom ty. Ovšem můžeme si vytvořit vlastní představu o tom, jak bude vývoj pokračovat, neboť krizi zde máme již čtvrtým rokem. Krize má největší dopad na výrobní sektor a právě služby jsou v těchto obdobích těmi odolnějšími, i když samozřejmě také zaznamenaly jistý úbytek zaměstnanosti, neboť hodně služeb funguje právě v návaznosti na výrobní sektor a tudíž se pokles zaměstnanosti může projevit se zpožděním. Podle mě, pokud nedojde k další recesi, bude se postupně mírně oživovat výrobní sféra a tím se trh práce časem vrátí do stavu postupného poklesu nezaměstnanosti, ideálně tak, jak tomu bylo v období oživení mezi lety 2005-2008.

4.7 Data ze sčítání lidu, domů a bytů 2001 a 2011

4.7.1 Údaje za Českou republiku celkem

Dle údajů z posledních dvou sčítání lidu můžeme vyčíst, že se výrazně snížil počet zaměstnaných v zemědělství a průmyslu a stavebnictví. V zemědělství se tedy počet zaměstnaných snížil o 84 581 pracovníků a v průmyslu a stavebnictví to bylo dokonce o 257 310 pracovníků. Naopak ve službách přibýlo o 241 652. pracovníků, což víceméně kompenzuje úbytek zaměstnaných v sekundárním sektoru, ale už ne v primárním. Tento nedostatek se projevuje v celkovém absolutním počtu zaměstnaných, který se snížil o více jako 100 tis. pracujících. To ovšem neznamená, že by se zvýšila nezaměstnanost, ba naopak. V roce 2001 bylo dle sčítání 486,9 tis. nezaměstnaných osob, zato v roce 2011 to bylo „pouze“ 426,6 tis., což je tedy o 60,3 tis. osob nezaměstnaných méně. Podíl nezaměstnaných na ekonomicky aktivním obyvatelstvu byl v roce 2001 v ČR 9,3 %, v roce 2011 to bylo 9,1 %.

Tab. 15 Počet zaměstnaných a jejich podíl v jednotlivých sektorech v letech 2001 a 2011 v ČR dle údajů ze sčítání lidu

Sektor	sčítání 2001	Podíl (%)	sčítání 2011	Podíl (%)
Primární	226 246	4,7	141 664	3,0
Sekundární	1 944 326	40,8	1 687 015	36,2
Terciární	2 595 892	54,5	2 837 554	60,8
Celkem	4 766 463		4 666 233	

Zdroj: Český statistický úřad

V roce 2001 pracovalo, jak vidíme v tabulce 16, dle sčítání lidu nejvíce osob v odvětví Obchodu, oprav motorových vozidel a spotřebního zboží. Velké zastoupení mělo také odvětví Dopravy, skladování, pošty a telekomunikace; Veřejná správa, obrana, soc. zabezpečení; dále pak Zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti, Školství. Nejméně zaměstnaných osob mělo odvětví Peněžnictví a pojišťovnictví.

Tab. 16 Počet zaměstnaných v jednotlivých odvětvích služeb a podíl zaměstnaných jednotlivých odvětví na službách celkem v roce 2001 v ČR dle údajů ze sčítání lidu

Sčítání 2001 ČR	Počet zaměstnaných	Podíl na službách (%)
Odvětví služeb		
Obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží	545 711,7	21,0
Prodej a opravy motorových vozidel, prodej pohonných hmot	83 750,4	3,2
Velkoobchod a zprostředkování velkoobchodu	112 648,2	4,3
Maloobchod, opravy spotřebního zboží	349 313,1	13,5
Pohostinství a ubytování	194 024,0	7,5
Doprava, skladování, pošty a telekomunikace	344 476,5	13,3
Pozemní doprava, potrubní přeprava	229 155,3	8,8
Vodní doprava	3 581,1	0,1
Letecká doprava	9 427,8	0,4
Vedlejší a pomocná činnost v dopravě, činnost cestovních kanceláří	22 996,1	0,9
Činnost poštovní a telekomunikační	79 316,3	3,1
Peněžnictví a pojišťovnictví	106 924,2	4,1
Peněžnictví	74 946,0	2,9
Pojišťovnictví a činnosti související	31 978,2	1,2
Činnosti v oblasti nemovitostí, pronajímání movitostí, služby pro podniky, výzkum a vývoj	269 260,6	10,4
Činnosti v oblasti nemovitostí	16 797,0	0,6
Pronájem strojů přístrojů a zboží osobní potřeby a pro domácnosti	1 632,5	0,1
Zpracování dat a související činnosti	38 013,4	1,5
Služby převážně pro podniky	194 776,9	7,5
Výzkum a vývoj	18 040,8	0,7
Veřejná správa, obrana, soc. zabezpečení	316 099,0	12,2
Školství	273 505,2	10,5
Zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti	286 476,7	11,0
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	259 413,6	10,0

Zdroj: Český statistický úřad

Při sčítání v roce 2011 došlo ke změně metodiky, a byla vytvořena podrobnější klasifikace, služby tak byly rozlišeny na více odvětví. Srovnání staré a nové klasifikace je znárodněno v příloze 5. Z tabulky 17 plyne, že nejvyšší počet zaměstnaných bylo v odvětví „Vzdělávání“, kde počet zaměstnaných oproti předchozímu sčítání dosti vzrostl, asi o 50 tis. osob. Následovala „Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení“, kde počet zaměstnaných nepatrně klesl, o 8 tis. osob. Poté následoval „Maloobchod“. Po sečtení

jednotlivých kategorií v oblasti obchodu zjistíme, že počet zaměstnaných v této oblasti je srovnatelný s výsledky ze sčítání z roku 2001.

Tab. 17a Počet zaměstnaných v jednotlivých odvětvích služeb a podíl zaměstnaných jednotlivých odvětví na službách celkem v roce 2011 v ČR dle údajů ze sčítání lidu

Sčítání 2011 ČR, část a)		počet zam.	Podíl na službách (%)
	odvětví		
45	Velkoobchod, maloobchod a opravy motorových vozidel	99 541,8	3,5
46	Velkoobchod, kromě motorových vozidel	130 376,1	4,6
47	Maloobchod, kromě motorových vozidel	306 956,2	10,8
49	Pozemní a potrubní doprava	186 738,0	6,6
50	Vodní doprava	3 358,4	0,1
51	Letecká doprava	12 263,9	0,4
52	Skladování a vedlejší činnosti v dopravě	47 534,6	1,7
53	Poštovní a kurýrní činnosti	44 296,3	1,6
55	Ubytování	37 843,6	1,3
56	Stravování a pohostinství	128 785,9	4,5
58	Vydavatelské činnosti	14 755,2	0,5
59	Činnosti v oblasti filmů, videozáznamů a televizních programů, pořizování zvukových nahrávek a hudební vydavatelské činnosti	5 739,8	0,2
60	Tvorba programů a vysílání	7 604,3	0,3
61	Telekomunikační činnosti	37 666,8	1,3
62	Činnosti v oblasti informačních technologií	74 775,9	2,6
63	Informační činnosti	15 083,9	0,5
64	Finanční zprostředkování, kromě pojišťovnictví a penzijního financování	83 392,4	2,9
65	Pojištění, zajištění a penzijní financování, kromě povinného sociálního zabezpečení	41 335,8	1,5
66	Ostatní finanční činnosti	4 969,0	0,2
68	Činnosti v oblasti nemovitostí	40 658,0	1,4
69	Právní a účetnické činnosti	69 591,5	2,5
70	Činnosti vedení podniků; poradenství v oblasti řízení	21 672,7	0,8
71	Architektonické a inženýrské činnosti; technické zkoušky a analýzy	46 283,3	1,6
72	Výzkum a vývoj	25 961,7	0,9

Zdroj: Český statistický úřad

Tab. 17b Počet zaměstnaných v jednotlivých odvětvích služeb a podíl zaměstnaných jednotlivých odvětví na službách celkem v roce 2011 v ČR dle údajů ze sčítání lidu

Sčítání 2011 ČR, část b)		počet zam.	Podíl na službách (%)
	odvětví		
73	Reklama a průzkum trhu	25 932,2	0,9
74	Ostatní profesní, vědecké a technické činnosti	20 660,5	0,7
75	Veterinární činnosti	4 995,1	0,2
77	Činnosti v oblasti pronájmu a operativního leasingu	4 216,4	0,1
78	Činnosti související se zaměstnáním	5 710,3	0,2
79	Činnosti cestovních agentur, kanceláří a jiné rezervační a související činnosti	16 200,4	0,6
80	Bezpečnostní a pátrací činnosti	39 450,8	1,4
81	Činnosti související se stavbami a úpravou krajiny	51 638,8	1,8
82	Administrativní, kancelářské a jiné podpůrné činnosti pro podnikání	36 901,7	1,3
84	Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	308 225,7	10,9
85	Vzdělávání	317 513,2	11,2
86	Zdravotní péče	279 697,9	9,9
87	Pobytové služby sociální péče	41 141,9	1,4
88	Ambulantní nebo terénní sociální služby	21 357,6	0,8
90	Tvůrčí, umělecké a zábavní činnosti	30 415,0	1,1
91	Činnosti knihoven, archivů, muzeí a jiných kulturních zařízení	16 165,3	0,6
92	Činnosti heren, kasin a sázkových kanceláří	12 538,2	0,4
93	Sportovní, zábavní a rekreační činnosti	21 280,5	0,7
94	Činnosti organizací sdružujících osoby za účelem prosazování společných zájmů	18 777,9	0,7
95	Opravy počítačů a výrobků pro osobní potřebu a převážně pro domácnost	31 752,4	1,1
96	Poskytování ostatních osobních služeb	40 344,0	1,4
97	Činnosti domácností jako zaměstnavatelů domácího personálu	3 727,9	0,1
98	Činnosti domácností produkujících blíže neurčené výrobky a služby pro vlastní potřebu	777,5	0,0
99	Činnosti exteritoriálních organizací a orgánů	947,6	0,0

Zdroj: Český statistický úřad

4.7.2 Údaje za okres Olomouc

Předběžné výsledky ze sčítání 2001 za okres Olomouc ještě nejsou k dispozici, tudíž jsem s nimi nemohl pracovat. Pokud ovšem ale porovnáme okres Olomouc s Českou republikou podle sčítání v roce 2001, tak zjistíme, že okres Olomouc měl mnohem větší podíl zaměstnaných v primárním sektoru, o 0,7 % více. To lze odůvodnit zemědělskou povahou regionu a tím i to, že zde byl menší podíl zaměstnaných v sekundárním sektoru, o 1,9 %. Zajímavé je, že okres Olomouc měl o 1,2 % vyšší podíl zaměstnaných v sektoru služeb než ČR celkově, což bylo způsobeno slabším zastoupením průmyslu v kraji. Okres Olomouc měl

také vyšší podíl nezaměstnaných na ekonomicky aktivním obyvatelstvu než ČR jako celek, a sice 11,6 %, tedy o 2,3 % více, což je velký rozdíl a dokládá to vyšší nezaměstnanost v okrese Olomouc oproti celorepublikovému průměru.

Tab. 18 Počet zaměstnaných a jejich podíl v jednotlivých sektorech v roce 2001 v okrese Olomouc dle údajů ze sčítání lidu

Sektor	sčítání 2001	Podíl (%)
Primární	5 544,5	5,4
Sekundární	40 088,6	38,9
Terciární	57 307,9	55,7
Celkem	102 941,0	

Zdroj: Český statistický úřad

V okrese Olomouc pracovalo dle sčítání z roku 2001 nejvíce osob stejně jako v ČR celkem v odvětví Obchodu, oprav motorových vozidel a spotřebního zboží. Následovalo Zdravotnictví, veterinární a sociální služby, Veřejná správa, obrana, soc. zabezpečení, Doprava, skladování, pošty a telekomunikace a Školství. Poměr počtu zaměstnaných byl tedy v těchto odvětvích trochu odlišný od ČR celkem. Stejně jako u ČR celkem, tak i olomoucký okres měl nejméně zaměstnaných v Pojišťovnictví a peněžnictví.

Tab. 19 Počet zaměstnaných v jednotlivých odvětvích služeb a podíl zaměstnaných jednotlivých odvětví na službách celkem v roce 2001 v okrese Olomouc dle údajů ze sčítání lidu

Sčítání 2001, okres Olomouc	Počet zaměstnaných	Podíl na službách (%)
Odvětví služeb		
Obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží	11 980,4	20,9
Prodej a opravy motorových vozidel, prodej pohonných hmot	1 814,8	3,2
Velkoobchod a zprostředkování velkoobchodu	2 887,3	5,0
Maloobchod, opravy spotřebního zboží	7 278,2	12,7
Pohostinství a ubytování	3 498,6	6,1
Doprava, skladování, pošty a telekomunikace	7 003,7	12,2
Pozemní doprava, potrubní přeprava	5 101,2	8,9
Vodní doprava	21,7	0,0
Letecká doprava	39,6	0,1
Vedlejší a pomocná činnost v dopravě, činnost cestovních kanceláří	378,2	0,7
Činnost poštovní a telekomunikační	1 463,0	2,6
Peněžnictví a pojišťovnictví	2 092,2	3,7
Peněžnictví	1 430,9	2,5
Pojišťovnictví a činnosti související	661,2	1,2
Činnosti v oblasti nemovitostí, pronajímání movitostí, služby pro podniky, výzkum a vývoj	4 791,8	8,4
Činnosti v oblasti nemovitostí	239,6	0,4
Pronájem strojů přístrojů a zboží osobní potřeby a pro domácnosti	22,6	0,0
Zpracování dat a související činnosti	839,5	1,5
Výzkum a vývoj	239,6	0,4
Služby převážně pro podniky	3 450,5	6,0
Veřejná správa, obrana, soc. zabezpečení	7 383,9	12,9
Školství	6 912,2	12,1
Zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti	7 737,6	13,5
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	5 907,6	10,3

Zdroj: Český statistický úřad

5 Prognózy vývoje zaměstnanosti

Tato kapitola obsahuje několik odlišných prognóz, různého stáří, které předpovídají nejen vývoj zaměstnanosti do různých období. Tyto prognózy nám vytváří představu, jak moc se prognózy přiblížily realitě, než se předpovídalo, nebo můžeme sledovat, jak se budou plnit prognózy na období, které nás teprve čeká.

5.1 Prognóza z období konce totalitního režimu

Tato prognóza pochází z konce roku 1988, tedy z období politického převratu a jedná se o souhrnnou prognózu rozvoje Československa do r. 2010. Informace k této prognóze jsem čerpal z publikace *Prognóza a program* od Valtra Komárka a kolektivu.¹³ Z tohoto rozsáhlého prognostického díla jsem čerpal pouze informace, hodící se k problematice tématu.

Tato prognóza považovala jako zdrojový faktor nové trajektorie vývoje Československa vědu a výzkum. Naše země byla v této době velice průmyslová země. Byla dokonce v přepočtu na jednoho obyvatele nejnasyčenější industriální zemí na světě. Byla však nejvíce poznamenána jednostranným extenzivním rozvojem. Problematická byla nízká efektivita výroby, klesající účast na mezinárodní dělbě práce a omezený pohyb informací, a to i vědeckotechnických. Výroba nerespektovala požadavky světového trhu.

5.1.1 Sociální kontext prognózy

Služby představovaly jednu z ústředních otázek kvalitativní změny v životní úrovni Československa. Jejich nabídka byla nízká a kvalita i struktura nevyhovující. Chyběly mechanismy realokace kapitálových a lidských zdrojů směřujících do služeb. Navíc byly neefektivně blokovány v průmyslové výrobě i zemědělství. Také sociální a mzdové podmínky ve službách byly horší než v průmyslu, tudíž nebyla ani motivace k práci v tomto sektoru.

K základním problémům patřila taktéž velká restrikce osobního podnikání, provozování velkých objemů služeb družstevními a státními podniky a monopolizace podniků. Prognóza říká, že byla nutná ekonomizace služeb, prosazení tržního mechanismu a zrealnění nákladů a cen. Bylo nutné, aby v prognózovaném období bylo orientování se na služby placené, které v Československu tvořily pouze třetinu celkových služeb. Zatímco ve

¹³ KOMÁREK, Valtr. *Prognóza a program*. 1.vyd. Praha: Academia, 1990, 319 s. ISBN 80-200-0255-3.

vyspělých zemích placené služby tvořily většinu spotřeby služeb. U nás namísto toho docházelo k plýtvání neplacenými službami.

Dále pak bylo potřeba provést ekonomizaci trhu s byty a přizpůsobit jej poptávce. Stejně tak bylo potřeba odstranit problémy spjaté s nabídkou služeb rekreačních a turistických. Tento problém vycházel i ze skutečnosti „samozásobitelské“ rekreace, kdy 12 % domácností vlastnilo rekreační objekty.

ČSSR patřila k zemím s nejmenším mzdovým rozpětím a dále hrála malou roli ve mzdové diferenciaci vzdělání kvalifikace oproti vyspělým zemím. Tato prognostická analýza velice apelovala na zvýšení rozpětí mezd minimálních a maximálních.

5.1.2 Lidský potenciál ČSSR- zaměstnanost

Hlavním předpokladem pro správný směr rozvoje zaměstnanosti bylo překonání centrálně řízeného systému přidělování pracovních míst a preferování jistých odvětví, zejména průmyslových. Dle prognózy bylo nutné aplikovat novou politiku zaměstnanosti, jak uvádí doslova Komárek:¹⁴ „...orientovanou na vysoký stupeň zhodnocení lidské práce, provázený snižováním kvantitativního rozsahu“. Bylo třeba vytvořit trh práce, respektující skutečné potřeby ekonomiky a podnikavost lidí. Bylo třeba učinit žádoucí strukturální změny a také ocenit kvalifikovanou pracovní sílu. Velkou možností tvorby nových pracovních sil skýtal právě terciér a to především v oblasti obchodu, cestovního ruchu, stravování, opravárenských činností atd. Předpokládalo se uvolnění prostoru pro podnikatelské aktivity v těchto oblastech a podpora investování dotacemi, výhodnými úvěry, daňovými úlevami apod. Velký význam měl pro růst ekonomiky rozvoj služeb ve výrobě (marketing, poradenství, softwarové služby, právní a finanční služby) za podmínky osamostatnění služeb tohoto druhu nebo jejich komercializace. Prognóza předpokládala, že celkový posun k termalizaci ekonomiky spojený s informatizací výrobní sféry, změny v prognózovaném období profesní i odvětvovou strukturu zaměstnanosti, ale i náplň jednotlivých profesí. Stát podle prognózy měl zvýhodňovat nově vznikající pracovní místa v terciéru, kde zatím nebyla vytvořena poptávka.

¹⁴ KOMÁREK, Valtr. *Prognóza a program*. 1. vyd. Praha: Academia, 1990, 319 s. ISBN 80-200-0255-3.

5.2 Výhledy rozvoje terciárního sektoru na devadesátá léta

Tyto níže popisované výhledy vývoje služeb pochází z počátku devadesátých let a ukazují nám, jaký byl, v tomto čerstvě porevolučním období, předpokládaný výhled dalšího vývoje sektoru služeb na devadesátá léta. Tato prognóza je dle „Černý, Martin, Jiří Bouška, Dagmar Glůckafová“.¹⁵ Informace k této prognóze jsou čerpány z tohoto pramene.

Pro přechod k fungující, mezinárodně otevřené tržní ekonomice bylo potřeba zastavit zaostávání v těch odvětvích služeb, které určovaly růst efektivnosti ekonomiky a její účast na mezinárodní spolupráci. Týkalo se to především zaostalé infrastruktury a to dopravy, informačních sítí, spojů, peněžnictví s pojišťovnictvím, ubytování a cestovního ruchu. Prognózy vývoje jednotlivých odvětví terciéry byly různé a to podle druhů služeb. Bylo nutno se rychle adaptovat na tržní podmínky, vytvořit podmínky pro privatizaci, veřejné hospodářské soutěže, vytvořit atraktivní podmínky pro zahraniční kapitál atd.

Bylo jasné, že velkými změnami bude muset projít infrastruktura, tedy odvětví dopravy a spojů, neboť byla velice technicky zaostalá a jednak silně poddimenzovaná.

Stejně tak bylo jasné, že pro odvětví dopravy a spojů byl nutný přechod k podmínkám tržní ekonomiky velice těžký. Předpokládalo se, že recese průmyslové výroby, restrukturalizace odvětví, tržní podmínky a nová orientace na trzích zahraničního obchodu se projeví snížením výkonů nákladní dopravy, a to především železnice, to se mělo odrazit nárůstem ztrát. Bylo nutné diverzifikovat toto odvětví.

Silniční doprava měla vyhlídky především na posílení jejího významu v první fázi a posílení své přední pozice v dopravě. V tomto odvětví ovšem byly vytvořeny dobré podmínky k privatizaci.

Stejně tak odvětví letecké dopravy se nacházelo ve fázi probíhající demonopolizace a zájem zahraničních společností na podílení se na letecké dopravě byl veliký. Vytvářely tak zároveň optimální podmínky pro obnovu leteckého parku a také zhospodárnění tohoto odvětví.

¹⁵ ČERNÝ, Martin, Jiří BOUŠKA a Dagmar GLŮCKAFOVÁ. *Postavení sektoru služeb v československé ekonomice*. Praha: Ekonomický ústav ČSAV, 1991, 51 s. Výzkumné publikace (Ekonomický ústav ČSAV), č. 397. ISBN 80-700-6082-4.

Velký potenciál taktéž měly ty výrobní služby, využívající informační služby, které využívaly informační technologie, neboť zahraniční podnikatelé projeví o tuto oblast terciéru značný zájem.¹⁶ Tudíž šlo očekávat, že v této oblasti terciárního sektoru se vytvoří spousta nových pracovních příležitostí, které ovšem budou náročné na specifické středoškolské a vysokoškolské kvalifikace.

Rovněž se předpokládaly velké změny v odvětví obchodu související s přechodem k tržní ekonomice. Předpokládalo se vytvoření bohaté a diferenciované maloobchodní sítě. Účast zahraničního kapitálu měla být v tomto odvětví podstatně menší jako v jiných službách, ale očekával se velký nárůst zaměstnanosti v tomto úseku služeb.¹⁷

Velice rychlý rozvoj se očekával v peněžnictví a pojišťovnictví, které byly v centrálně plánovaném systému naší ekonomiky na pokraji zájmu. Navíc se v tomto odvětví vedle již poskytovaných služeb měly začít vytvářet nové činnosti spojené s obsluhou různých druhů kapitálu a poradenství pro tuto oblast. Předpokládalo se velké rozšíření nových podnikatelských subjektů v tomto odvětví, včetně zahraničních pojišťoven a bank.

Dalším rychle se rozvíjejícím odvětvím byl cestovní ruch a ubytovací služby. Politické změny v zemích střední a východní Evropě pozitivně začaly ovlivňovat růst poptávky do těchto zemí a to nejen ve smyslu turistiky, ale i obchodních cest.

Naopak odvětví netržních služeb se v období přechodu k tržní ekonomice dostávaly do těžké pozice. Nároky kladené na toto odvětví služeb se zvyšovaly, zejména na školství, zdravotnictví a sociální péči. Zvyšující se nároky na zdravotní péči vyplývaly především z obecně se zhoršujícího zdravotního stavu obyvatelstva. Požadavky na zvýšení kvality školství vyplývaly z potřeby zdokonalit proces kvalifikace. Nastal však zde problém s financováním těchto zvyšujících se požadavků na toto odvětví, neboť do té doby tyto činnosti financoval především státní rozpočet. Šlo tedy očekávat pokles objemu potřebných prostředků k uspokojování těchto rostoucích nároků na toto odvětví. Začal zde tedy vznikat rozpor mezi rostoucími potřebami odvětví a omezenými prostředky k jejich uspokojování. Novou cestu bylo potřeba začít hledat ve dvou směrech.

Jednou z nich bylo hledat nové způsoby financování těchto netržních služeb. Předpokládalo, že v budoucnosti poroste podíl služeb, které se budou přímo platit (například,

¹⁶ V roce 1990 se v této oblasti terciéru angažovalo 60 podniků ze 421 založených

¹⁷ Obslužný standard, tedy počet pracovníků v maloobchodu, připadající na 1000 obyv., byl u nás asi o jednu třetinu nižší než ve vyspělých zemích. Například v roce 1986 byla úroveň tohoto ukazatele v Československu 17,2, ve Francii 29,2 a v Německu 26,7.

nadstandardní zdravotní péče, odborné postgraduální kurzy). Bylo třeba hledat nové financování netržních služeb u dalších subjektů, třeba i soukromých, nebo například z rozpočtu obcí, či podniků.

Dalším způsobem bylo hledat způsob efektivnějšího využití takto vynakládaných prostředků. Bylo nutné otevřít tyto služby více i soukromé sféře a umožnit tak pronikání tržních vztahů i do této oblasti služeb převážně netržních a tím i zvýšení efektivity poskytování těchto služeb.

Bylo jasné, že zpočátku tohoto období bude nutné dovážet služby, se kterými se obchodovalo a jejich domácí základnu bylo nutno rozvíjet za přítomnosti přímé zahraniční účasti.

Sektor služeb byl v porevolučním období u nás oblastí, o kterou projevoval zahraniční kapitál velký zájem. Už v té době o tom svědčila skutečnost, že zhruba třetina přímých zahraničních investic byla orientována právě do odvětví služeb. Jedinými překážkami ovšem zůstávaly nevyjasněné budoucí vlastnické vztahy půdy a nemovitostí, které jak víme, nebyly v mnoha případech vyřešeny dodnes, přestože mnoho těchto překážek bylo postupně odstraňováno.

5.3 Předpokládané trendy vývoje na trhu práce

Tato prognóza pochází z počátku 21. století. Jedná se o prognózu dle Vojtěcha Spěváčka.¹⁸ Z jeho prognózy jsem čerpal následující informace. Další vývoj sektoru služeb se předpokládal především na základě dalšího vývoje restrukturalizace. Jasné však bylo, že bude pokračovat zájem podnikatelské sféry o vzdělanou, kvalifikovanou a flexibilní pracovní sílu. Bylo jasné, že méně kvalifikovaní lidé a lidé bez zájmu dalšího vzdělávání, budou mít zhoršené podmínky k získání dlouhodobého zaměstnání. Ukázalo se také, že vstup zahraničního kapitálu a investic do ČR je také dán i zájmem o kvalitní pracovníky mimo ekonomických pobídek. Tato prognóza z roku 2002 předpokládala, že zaměstnanost bude ještě po nějakou dobu klesat v některých odvětvích, především v těžkém a zpracovatelském průmyslu. Ovšem předpokládal se mírnější pokles, než v předchozích letech. Vstup nových zahraničních subjektů zaručil vytvoření nových pracovních míst v moderní struktuře. Dalo se opět očekávat další snižování počtu pracovních míst v zemědělství, lesnictví a rybolovu.

¹⁸ SPĚVÁČEK, Vojtěch. *Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty*. Praha: Linde, 2002, 525 s. ISBN 80-861-3132-7.

Nejdynamičtějším sektorem se měl stát sektor služeb s dalším otevíráním nových pracovních příležitostí. V dosavadním vývoji se podařilo odstranit některé deformace na českém trhu práce. Šlo o zaměstnanost žen. Ta byla v době centrálně plánované ekonomiky neúměrně vysoká. Pro toto období bylo rovněž typické množství pracujících důchodců, což se podařilo omezit a postupným prodlužováním věkové hranice, kdy bylo umožněno pobírat starobní důchod, se předpokládalo další snížení zájmu pracovat v důchodovém věku.

5.4 Projekce zaměstnanosti do roku 2020

Tato projekce byla vypracována Věrou Havlíčkovou a Michalem Lapáčkem,¹⁹ kteří tento pracovní list vypracovali pro Národní observatoř zaměstnanosti a vzdělávání. Prognóza pochází z roku 2007. Následující informace jsou tedy čerpány z této publikace.

Tato projekce do roku 2020 byla prováděna ve třech krocích:²⁰

- 1) Projekce makroekonomického ekonometrického modelu E3ME britské Cambridge Econometrics
- 2) Úprava projekce CE v souladu s dlouhodobou makroekonomickou projekcí Ministerstva financí
- 3) Úprava dílčích oborů v projekci na základě názorů expertů ze soukromého i státního sektoru a na základě srovnání s vývojem nezaměstnanosti v sektorech v zahraničí.

5.4.1 Projekce makroekonomického modelu E3ME

Tato projekce, kterou provedli britští experti z britské Cambridge Econometrics, dala základ konečné projekci, ta pak byla ale ještě ve dvou krocích zpřesněna. Model rozlišuje 42 odvětví, dle OKEČ (mezinárodní klasifikace). Model má základní tři složky: Energie, Ekonomika, Životní prostředí.

Základní zdroje dat tohoto modelu tvoří Databáze AMECO, Eurostat a OECD, Národní statistické úřady a Mezinárodní měnový fond.

¹⁹ HAVLÍČKOVÁ, Věra a Michal LEPÁČEK. NÁRODNÍ OBSERVATOŘ ZAMĚSTNANOSTI A VZDĚLÁVÁNÍ, Národní vzdělávací fond. *Projekce zaměstnanosti v odvětvích do roku 2020 pro Českou republiku*. 4/2007. Praha, 2007, 48 s. 1801-5476.

²⁰ HAVLÍČKOVÁ, Věra a Michal LEPÁČEK. NÁRODNÍ OBSERVATOŘ ZAMĚSTNANOSTI A VZDĚLÁVÁNÍ, Národní vzdělávací fond. *Projekce zaměstnanosti v odvětvích do roku 2020 pro Českou republiku*. 4/2007. Praha, 2007, 48 s. 1801-5476.

Zdroje dat za minulé období pro modelový případ ČR tvořily: produkce; zaměstnanost; odpracované hodiny; populace a pracovní síla; náklady práce; mzdy a příjmy; daňový systém a investice, výzkum a technologický pokrok.

Základními předpoklady této projekce pro modelový případ ČR byly: daňový systém; důchodový věk; předpoklady demografického vývoje; změny v sociálních dávkách; míra ekonomické aktivity; vládní výdaje; měnový kurz; růst v ostatních světových regionech; vývoj cen klíčových komodit; úrokové míry; investice a odpracované hodiny.

5.4.2 Úprava projekce CE dle souladu s projekcí Ministerstva financí

V této fázi byla upravena výsledná projekce CE²¹, tak aby byla v souladu s makroekonomickou dlouhodobou predikcí ministerstva financí. Byla doplněna například data o zaměstnanosti za roky 2004 – 2006, neboť tato data nebyla v modelu CE použita. V této verzi byly také upraveny ve vybraných odvětvích meziroční změny v růstu produkce, a to na základě platné a plánované legislativy, názorů odborníků jak ze státního, tak i soukromého sektoru, informací dostupných z médií a přijatých strategických dokumentů. Tato finální projekce je pro odvětví služeb znázorněna níže, v tabulce č. 20.

²¹ Cambridge econometrics, dále jen CE

Tab. 20 Projekce zaměstnanosti v odvětvích služeb do r. 2020 založená na modelu E3ME, s úpravou popsanou v kapitole 6.4.2 (v tis. osob)

OKEČ	Sektor	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	index 2020/2012
G	26 Distribuce	274,2	270,1	269,4	269	268,7	268,8	269,4	270,5	272,6	99,4
	27 Maloobchod	350,1	346,9	345,9	346	345,3	344,8	344,2	343,7	343,7	98,2
H	28 Ubytování a stravování	185,5	185,7	186,6	187	187,2	187,7	188,5	189,7	191	103
I	29 Pozemní doprava	276,4	271,7	266,5	262	255,7	250,6	245,1	240,9	240,2	86,9
	30 Vodní doprava	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	75
	31 Letecká doprava	11,6	11,6	11,5	11,3	11,1	10,9	11	11	11	94,8
	32 Spoje	76,7	77,1	77,6	77,6	78,1	78,5	79	79,3	79,7	103,9
J	33 Bankovníctví a peněžnictví	77,2	78,7	80,3	81,7	83,2	84,5	86	87,5	88,9	115,2
	34 Pojišťovnictví	22,2	22,4	22,6	22,8	22,9	22,9	23	23,1	23,2	104,5
K	35 Činnosti v oblasti výpočetní techniky	48,9	49,6	50,5	51,3	52,3	53,3	54,4	55,4	56,3	115,1
	36 Profesionální služby	202,3	205,1	208,4	212	216,8	220,3	224	228,5	233,8	115,6
	37 Ostatní služby	118,2	119,6	120,9	123	124,2	126,3	127,7	129	130	110
L	38 Veřejná správa a obrana	293,5	286,9	281,3	275	270,4	266,6	263,5	261,5	259,8	88,5
M	39 Vzdělávání	295,7	297,7	299,1	300	301	301,7	302,6	303,3	303,9	102,8
N	40 Zdravotní a sociální péče	338,9	345,3	353,6	363	371,2	378,6	385,4	393,5	402,9	118,9
O,P,Q	41 Smíšené služby	222,5	222,5	222,7	223	223,4	223,6	223,1	224	224,5	100,9

Zdroj: HAVLÍČKOVÁ, Věra a Michal LEPÁČEK. NÁRODNÍ OBSERVATOŘ ZAMĚSTNANOSTI A VZDĚLÁVÁNÍ, Národní vzdělávací fond. *Projekce zaměstnanosti v odvětvích do roku 2020 pro Českou republiku*. 4/2007. Praha, 2007, 48 s. 1801-5476.

Pozn. Projekce byla vytvořena pro období 2006 -2020. Pro zjednodušení a s přihlédnutím na skutečnost, že se nyní nacházíme již v roce 2012, jsem tuto prognózu uvedl pouze na období 2012 – 2020.

5.4.3 Prognóza zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích služeb

Je nutno říci, že tato prognóza nepočítala s hospodářskou krizí, která přišla koncem roku 2008 a začala mít vliv na zaměstnanost. Tato krize má následky až dodnes a kromě toho

je zde v současné době euro krize. Prognóza předpokládala celkový růst zaměstnanosti až do roku 2009. Poté měla narazit na bariéry demografického vývoje (stárnutí populace) a celkové zpomalení české ekonomiky. V dalších letech tak měla stagnovat a držet se na hodnotě z roku 2006, s odchylkou 100 tis. osob. Dle této prognózy se nejvíce růstovými sektory měly stát Bankovníctví a finance, Pojišťovnictví, Činnost v oblasti výpočetní techniky a Profesionální a jiné služby.

- **Distribuce (OKEČ 50 – 51)**

Toto odvětví patří společně s Maloobchodem do odvětví Obchodu, oprav motorových vozidel (OKEČ G), které bylo druhým největším co do zaměstnanosti. Předpokládalo se z dlouhodobého hlediska, že odvětví bude spíše stagnovat a za sledované období vzroste jen o 0,4 %.

Odvětví distribuce se podílelo na zaměstnanosti podobně, jako v některých vyspělých zemích. Čekal se mírný nárůst v příštích letech a později mělo dojít ke stabilizaci či mírnému poklesu. Vývoj měl kopírovat vývoj celkové zaměstnanosti přibližně. Měl být dlouhodobě zachován zhruba 6% podíl na trhu práce.

- **Maloobchod (OKEČ 52)**

Růst zaměstnanosti v tomto odvětví měl být v počátcích zkoumaného období ovlivněn dalšími investicemi do rozšiřování sítě obchodů a to především v menších městech a okrajových regionech republiky, kde byl stále velký růstový potenciál. Růst měla stejně tak spotřebitelská poptávka Čechů, která příznivě ovlivňuje růst HDP. Zaměstnanost měla dlouhodobě klesat, poté však stagnovat a to díky dalšímu rozmachu internetového obchodu, ale také klesajícím zájmem Čechů o méně kvalifikované profese a konsolidací maloobchodních řetězců.

- **Pohostinství a ubytování (OKEČ H)**

V tomto odvětví se předvídal do budoucnosti velmi mírný růst, a to o 0,3 % ročně, což by znamenalo celkový nárůst na 191 tis. osob v roce 2020, celkově tedy nárůst o 2,1 % mezi lety 2006 a 2020. Také se předpokládalo, že s růstem bohatství Čechů se bude více investovat do ubytovacích a stravovacích kapacit. Problémem však byla schopnost přilákat zahraniční turisty i na jiná místa než je Praha ve větších počtech. Ale již v době zhotovení této prognózy začaly startovat různé projekty a rozvojové aktivity regionů za účelem rozvoje tohoto odvětví a tím zvýšení zaměstnanosti.

- **Pozemní doprava (OKEČ 60 a 63)**

Odvětví patří společně s pozemní dopravou, vodní dopravou, leteckou dopravou a spoji do odvětví Dopravy, skladování a spojů (OKEČ I). Z dlouhodobého hlediska se předpokládalo s úbytkem zaměstnaných z původních 361 tis. osob na 331,2 tis. osob v roce 2020, což je propad o 8,3 %, průměrně tedy 0,5 % za rok.

Pozemní doprava do doby zpracování této prognózy rostla díky rostoucí průmyslové výrobě, spotřebě českých domácností a exportu. Předpokládalo se také, že tato doba znamenala pro toto odvětví vrchol co do počtu zaměstnaných. Na další roky prognóza předpovídala pokles zaměstnanosti, podpořený i demografickým vývojem v ČR.

- **Vodní doprava (OKEČ 61)**

Vodní doprava je malé odvětví a nebylo možné vyvozovat konkrétnější závěry.

- **Letecká doprava (OKEČ 62)**

Počet zaměstnaných v tomto odvětví byl v době tvoření této prognózy již srovnatelný s vyspělými zeměmi. Odvětví bylo na vzestupu a projekce počítala i nadále s dalším růstem. Ovšem vzhledem k omezené velikosti českého trhu se v delší budoucnosti předpokládalo s určitým omezením a stabilizací.

- **Spoje (OKEČ 64)**

V rámci spojů se odlišovaly dva dosti odlišné obory. Poštovní služby (64,1) s velkým podílem málo kvalifikované práce a telekomunikace s vyšším podílem odborníků vysoce kvalifikovaných a IT profesí. Předpokládalo se, že zaměstnanost v poštovních službách bude i nadále klesat, případně stagnovat při optimističtější variantě. Naproti tomu u perspektivnějších telekomunikací se předpokládal nárůst zaměstnanosti, který měl jednoznačně převážit úbytek v poštovních službách. Telekomunikace jsou totiž perspektivní a atraktivní obor, jak z hlediska uplatnění, tak mzdové úrovně.

- **Bankovníctví a finance (OKEČ 65 a 67)**

V odvětví peněžnictví a pojišťovnictví jako celku (OKEČ J) se očekával růst mezi lety 2006 – 2020 o 21,6 %, neboť jsou to perspektivní obory. Průměrně je to tedy asi o 1 % ročně z původních 92,2 tis. na 112,1 tis. osob.

V samostatném odvětví bankovníctví a financí měla ČR v porovnání s ostatními západoevropskými zeměmi malou zaměstnanost. Např. oproti sousednímu Německu byl podíl tohoto odvětví menší zhruba o polovinu. Bankovní trh měl velký potenciál růstu do budoucna

a podobně jako u IT se jednalo o velice perspektivní obor. Celková zaměstnanost měla dosáhnout asi 2 % na celkové zaměstnanosti, ovšem oproti jiným rozvinutým zemím to mělo být stále málo.

- **Pojišťovnictví (OKEČ 66)**

Vývoj tohoto odvětví byl předpovídán velice podobně jako u bankovníctví. Předpokládalo se dlouhodobý mírný nárůst zaměstnanosti. Souviselo to s pomalu rostoucí poptávkou po těchto službách.

- **Činnosti v oblasti výpočetní techniky (OKEČ 72)**

Toto odvětví patřilo do segmentu Činností v oblasti nemovitostí atd. (OKEČ K), kterému prognóza předpovídala obrovskou budoucnost. Zaměstnanost měla vzrůst z 321,3 tis. zaměstnaných na 420 tis. osob v roce 2020. Ročně to znamenalo zvyšování průměrně o 2,6 % a celkově tedy o 30,8 %.

Zaměstnanost v IT službách by měla výrazně narůstat, neboť význam těchto služeb v ČR měl výrazně růst. Opět se jedná o velmi perspektivní a dobře placený obor.

- **Odborné služby a ostatní služby (OKEČ 70-71, 73-74)**

V tomto odvětví jsme velice zaostávaly za vyspělými zeměmi. Do těchto profesionálních služeb patřil především „outsourcing“, tedy převádění některých specializovaných činností a obslužných služeb na externí dodavatele. Na západě toto bylo běžnou praxí. Odhadoval se tedy další nárůst tohoto odvětví, až na 7,7 % zaměstnaných, což ovšem mělo být oproti např. Německu stále málo.

- **Veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení (OKEČ L)**

Toto odvětví bylo co do zaměstnanosti čtvrtým největším v české ekonomice. Předpokládalo se ovšem, že počet zaměstnaných se měl v budoucnu vzhledem k reformám ve veřejném sektoru a armádě snižovat. V roce 2006 bylo v odvětví zaměstnáno 325,6 tis. osob a v roce 2020 by to mělo být pouze 259,9 tis. osob. Celkový propad tak měl docílit 20,2 %, což znamenalo průměrný roční pokles 1,6 %.

- **Školství (OKEČ M)**

Díky stále rostoucímu zájmu o celoživotní vzdělávání se předpokládalo, že poroste i zaměstnanost, průměrně o 0,4 % ročně. Celkově tedy o 5,7 % ve sledovaných letech. Počet zaměstnaných se tak měl zvýšit z 287,6 tis. na 303,9 tis.

- **Zdravotní, veterinární a sociální činnosti (OKEČ N)**

U tohoto odvětví paradoxně působí demografické projekce příznivě, neboť se předpokládal růst zaměstnanosti. Zaměstnanost se měla v prognózovaném období zvýšit z 329,9 tis. osob v roce 2006 na 402,9 tis. v roce 2020, což je nárůst o 22,1 % celkově a o 1,4 % ročně průměrně.

- **Osobní veřejné a sociální služby (OKEČ O,P,Q)**

I v tomto odvětví měl počet zaměstnaných růst a to o 26,5 tis. osob, tedy ze 198 tis. v roce 2006 na 224,5 tis. osob v roce 2020. Celkově tedy měla zaměstnanost stoupnout o 13,4 %, ročně průměrně o 0,9 %.

6 Závěr

Z analyzovaných poznatků v mé diplomové práci vyplývá nutnost rozlišovat jednotlivé etapy vývoje zaměstnanosti v sektoru služeb. První takovou etapou bylo období centrálně plánované ekonomiky, tedy období 1948-1989. V tomto období byl význam sektoru služeb podceňovaný a byl ve srovnání s vyspělými tržními ekonomikami značně poddimenzovaný a to jak z hlediska jeho podílu na zaměstnanosti, tak z hlediska podílu na tvorbě HDP. Je nutno dodat, že zaměstnanost ve službách v době centrálně plánované ekonomiky pravidelně rostla, ale ve srovnání s vyspělými tržními ekonomikami nedostatečně. Dalším problémem v ČSSR byla nízká kvalita služeb v porovnání s těmito zeměmi.

V roce 1950 bylo v Československu pouze 25,2 % ekonomicky aktivního obyvatelstva ve službách. Například ve stejném roce v USA to bylo 53,6 %, tedy více jak dvojnásobek. Naopak jsme měli vysoký podíl EA v primárním sektoru a sekundárním sektoru, kde jsme měli po Belgii dokonce nejvyšší podíl EA (36,8 %). V této době Československo patřilo mezi nejvíce průmyslové země světa. V roce 1988 měla ČSSR dokonce nejvyšší podíl zaměstnaných v průmyslu na světě (47 %). V roce 1948 pracovalo ve službách v Československu 1 057,9 tis. osob (podíl 26,6 %) a v roce 1989 2 266 tis. osob (41,9). Došlo tedy k výraznému nárůstu zaměstnaných v terciéru, jak absolutnímu, tak relativnímu. Ovšem v tomto stejném období vzrostl i počet zaměstnaných v sekundéru, kdy v roce 1948 v něm pracovalo 38,7 % zaměstnaných a v roce 1989 pak dokonce 46,4 %, tedy stále více jak v terciéru, i když v tomto období přibýlo „pouze“ téměř milion zaměstnaných v sekundéru a v terciéru více jak 1,2 milionu zaměstnaných.

V roce 1989 měl nejvyšší podíl zaměstnaných ve službách okres Praha (61,7 %) a Cheb (52,5 %). Byly to jediné okresy s nadpoloviční zaměstnaností v tomto roce. Celorepublikový průměr byl 39,4 %. Nejnižší podíl zaměstnaných ve službách měl okres Blansko (24,9 %). Pokud bychom územní celky převedly na dnešní kraje, tak nejvyšší podíl zaměstnaných ve službách by měl Karlovarský kraj (46,2 %) a nejnižší Zlínský kraj (30,8 %). Olomoucký kraj by pak měl 36,6 %. Okres Olomouc měl v roce 1989 39,6 % zaměstnaných v terciéru.

Devadesátá léta byla obdobím největších změn a docházelo k největším přesunům a uvolňování pracovních sil. Výrobní sektory uvolňovaly množství pracovníků, část z nich pohlcoval sektor služeb, který co do počtu zaměstnaných vzrůstal a část lidí se registrovala na úřadech práce. Rostla nezaměstnanost, která koncem 90. let dosáhla skoro 10 %. Ovšem ve srovnání s jinými tranzitními ekonomikami u nás proběhla transformace nejméně bolestivě. V roce 1999 bylo v ČR zaměstnáno 2 663,5 tis. osob v terciéru (55,3 %), což je nárůst asi o

400 tis. osob oproti roku 1989. V sekundéru bylo v roce 1999 zaměstnáno 1 936,8 tis. osob (40,1 %), což je skoro o 570 tis. osob méně než v roce 1989. V prvovýrobě bylo zaměstnáno v roce 1999 221,4 tis. osob, což představuje oproti roku 1989 pokles o 410 tis. osob. Největší podíl zaměstnaných ve službách měl v roce 1999 opět okres Praha (79,6 %) a Brno-město (66,1 %). Nejmenší podíl zaměstnaných ve službách pak měl okres Žďár nad Sázavou (41,7 %) a Mladá Boleslav (41,8 %). Okres Olomouc měl 58,3 % pracujících ve službách a Olomoucký kraj 52,9 %. Krajem s nejnižším podílem zaměstnaných v terciéru v roce 1999 byl kraj Vysočina (44,2 %) a s nejvyšším podílem kraj Jihomoravský (58,3 %).

Počátkem nového století do roku 2004 již nebyly úbytky ve výrobních sektorech tak veliké, zato ve službách počet zaměstnaných rostl. Od roku 2005 až do konce roku 2008, kdy začala ekonomická recese, došlo k největšímu oživení sekundéru od roku 1989, kdy počet zaměstnaných v sekundéru vzrostl o 185 tis. osob. Ve službách v tomto období došlo k nárůstu zaměstnaných o 147 tis. osob, od roku 1999 pak o 202 tis. osob. Docházelo tedy k pravidelnému nárůstu zaměstnaných ve službách. Od konce roku 2008, kdy nastala ekonomická krize došlo opět k poklesu zaměstnaných v sekundéru a to o 172 tis. osob do roku 2010. Naopak počet zaměstnaných v terciéru vzrostl navzdory krizi o 48 tis. osob. V zemědělství již nedocházelo k výrazným úbytkům. V tomto období to bylo pouze 7 tis. osob. Celkově se v období 1999-2008 snížil počet zaměstnaných asi o 131 tis. osob. Z této práce plyne poznatek, že ekonomická recese nejvíce zasahuje sekundární sektor a neprojevuje se tolik na zaměstnaných ve službách. Služby tedy slouží v době krize jako stabilizující prvek. Další vývoj zaměstnanosti záleží na tom, jak dlouho ještě krize potrvá a také jak bude probíhat oživení výrobního sektoru, neboť v době krize klesá spotřeba domácností a tím může být sekundární sektor ještě zranitelnější.

Z prognózy do roku 2020 plyne, že největší rozmach počtu pracujících bude v odvětví Zdravotní a sociální péče, Profesionálních služeb, Činností v oblasti výpočetní techniky a Bankovníctví a peněžnictví.

Věřím, že má práce pomůže rozšířit zdroje informací věnující se problematice zaměstnanosti v terciéru a umožní komplexně nahlížet na její vývoj od roku 1948 až do současnosti. Práce vždy uvádí problematiku do kontextu s celkovou zaměstnaností a také s ekonomickou transformací. Práce porovnává vývoj v naší zemi i s ostatními zeměmi. Dále poskytuje podrobná data za jednotlivá odvětví služeb, čímž dotváří ucelenost díla zaměřeného na tuto problematiku.

Klíčová slova: zaměstnanost, terciární sektor, terciér, služby, odvětví, sekundér, primér

7 Summary

In 1950 Czechoslovakia had only 25 % of the economically active population in services. For example, in the same year in the U.S. it was 53,6 %. On the contrary, we had a high proportion of EA in the primary sector and secondary sector, where we had the highest proportion (36,8 %) after the Belgium. At that time, Czechoslovakia was one of the most industrialized countries of the world. In 1988 Czechoslovakia even had the highest proportion of employees in industry in the world (47 %). In 1948 1 057,9 thousand persons worked in services (26,6 %), and in 1989 2 266 thousand persons (41,9 %). In 1948 38,7 % people worked in the secondary sector, in 1989 46,4 %. In 1989 the highest share of employed in the service had district of Prague (61,7 %) and Cheb (52,5 %). These were only districts with more than half of employment. The national average was 39,4 %. The lowest proportion of employed in the service had district of Blansko (24,9 %). Olomouc district had 39,6 % employed in the tertiary sector.

The nineties was a period of major changes in employment. In 1999 663,5 thousand people was employed in the tertiary sector (55,3 %), an increase of about 400 thousand persons compared to 1989. In the secondary sector in 1999 was employed 1 936,8 thousand people (40,1 %), which is almost 570 thousand persons less than in 1989. In the primary production were employed 221,4 thousand persons. It's a decrease compared to 1989 by 410 thousand people. The largest share of employed in services in 1999 was again in Prague district (79,6 %) and Brno-city district (66,1 %). The smallest share of employed in the services had Žďár nad Sázavou district (41,7 %). District of Olomouc had 58,3 % workers in services and Olomouc region had 52,9 %. The region with the lowest share of employment in the tertiary sector in 1999 was Vysočina region (44,2 %) and highest proportion had Jihomoravský region (58,3 %).

At the beginning of the century decreases in production were no longer and number of employed in services grew. From 2005 until the end of 2008, when the recession began, there was a largest revival of the secondary sector since 1989, when the number of employed in the secondary sector increased by 185 thousand people and 147 thousand in services. Since 2008 to 2010 number of employed in secondary sector decreased by 172 thousand people, but in services increased by 48 thousand employed. The crisis has an impact on employment in industry mainly and further development depends on the next duration of the crisis.

8 Použitá literatura

1. Časové řady základních ukazatelů statistiky práce 1948 - 2003: A 1 Průměrný počet pracovníků v civilním sektoru národního hospodářství podle odvětví (fyzické osoby) – celkem. Český statistický úřad, 2004.
2. Trh práce v ČR 1993 - 2010: 204R (K) Odvětví činnosti zaměstnaných v NH. Český statistický úřad, 2010.
3. Výsledky sčítání. Sčítání lidu, domů a bytů 2011 [online]. [cit. 2012-04-22]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!/stranka=podle-tematu&tu=30559&th=&v=&vo=null&vsouzemi=null&void=>
4. URBANOVÁ, Jana. *Vývoj struktury zaměstnanosti v terciárním sektoru průmyslově vyspělých zemí*. Praha: Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací; úsek technických a ekonomických informací, 1988. SIVO 2328.
5. ČERNÝ, Martin, Jiří BOUŠKA a Dagmar GLÜCKAUFOVÁ. *Postavení sektoru služeb v československé ekonomice*. Praha: Ekonomický ústav ČSAV, 1991, 51 s. Výzkumné publikace (Ekonomický ústav ČSAV), č. 397. ISBN 80-700-6082-4.
6. FIŠER, Pavel, Michal JANOTA a Václav TOUŠEK. *Changes in employment structure in the Czech republic influenced by the transformation of economy*. Wrocław : Institute of Geography and Regional Development, Univerzity of Wrocław, 2008. ISBN 978-83-928255-0-0, s. 107-114. Wrocław.
7. ŠVEJNAR, Jan. *Česká republika a ekonomická transformace ve střední a východní Evropě*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, 359 s. ISBN 80-200-0568-4.
8. SPĚVÁČEK, Vojtěch. *Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty*. Praha: Linde, 2002, 525 s. ISBN 80-861-3132-7.
9. HAVLÍČKOVÁ, Věra a Michal LEPÁČEK. *Projekce zaměstnanosti v odvětvích do roku 2020 pro Českou republiku*. 4/2007. Národní observatoř zaměstnanosti a vzdělávání, Národní vzdělávací fond. Praha, 2007, 48 s. 1801-5476.
10. KADEŘÁBKOVÁ, Anna, Jiří LEXA, Marek ROJÍČEK. *Analýza strukturálních odvětvových charakteristik České republiky z hlediska technologické a znalostní náročnosti a konkurenceschopnosti*. 3/2007. Národní observatoř zaměstnanosti a vzdělávání, Národní vzdělávací fond. Praha, 2007, 76 s. 1801-5476.
11. KOMÁREK, Valtr. *Prognóza a program*. 1.vyd. Praha: Academia, 1990, 319 s. ISBN 80-200-0255-3.

12. *Yearbook of labour statistics*. 1989-1990. 1. ed. Geneva: Internat. Labour Office, 1990. xvii, 1094 s.
13. *Yearbook of labour statistics: retrospective edition on population census, 1945-89 = Annuaire des statistiques du travail : édition rétrospective sur les recensements de population, 1945-89*. Geneva: International Labour Office, c1990, 1059 s. ISBN 92-200-6428-6.
14. KOLEKTIV, Martin Hampl. *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. 1. vyd. Praha: DemoArt, 1996. ISBN 80-902-1542-4.
15. VITURKA, Milan. *Vybrané aspekty kvality podnikatelského prostředí jako výchozího faktoru efektivnosti regionálních rozvojových projektů: (případové studie)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 169 s. ISBN 80-210-2813-0.
16. LÁZNIČKA, Zdeněk. *Funkční klasifikace obcí České socialistické republiky (Ekonomická struktura obcí podle pracovních příležitostí)*. Praha: Academia, 1974.

Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v jednotlivých sektorech v ČR v období 1948-1989

Příloha 2 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v jednotlivých sektorech v ČR období 1989-1999

Příloha 3 Počet zaměstnaných v jednotlivých odvětvích služeb a jejich podíl na službách celkem v ČR v klíčových letech české ekonomiky

Příloha 4a Počet zaměstnaných ve službách a jejich podíl na celkovém počtu zaměstnaných v jednotlivých krajích ČR v klíčových letech české ekonomiky

Příloha 4b Počet zaměstnaných ve službách a jejich podíl na celkovém počtu zaměstnaných v jednotlivých krajích ČR v klíčových letech české ekonomiky

Příloha 5a Srovnání staré klasifikace, použité při sčítání v roce 2001 a nové klasifikace, použité při sčítání v roce 2011

Příloha 5b Srovnání staré klasifikace, použité při sčítání v roce 2001 a nové klasifikace, použité při sčítání v roce 2011

Příloha 6 Počet zaměstnaných v primárním sektoru ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 7 Počet zaměstnaných v sekundárním sektoru ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8a Počet zaměstnaných v terciárním sektoru celkem ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8b Počet zaměstnaných v odvětví Velkoobchodu a maloobchodu, oprav motorových vozidel a výrobků pro osobní potřebu a převážně pro domácnost ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8c Počet zaměstnaných v odvětví Ubytování a stravování ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8d Počet zaměstnaných v odvětví Dopravy a spojů ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8e Počet zaměstnaných v odvětví Finančního zprostředkování ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8f Počet zaměstnaných v odvětví Činností v oblasti nemovitostí a pronájmu ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8g Počet zaměstnaných v odvětví Finančního zprostředkování ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8h Počet zaměstnaných v odvětví Veřejné správy a obrany, povinného sociálního zabezpečení ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8i Počet zaměstnaných v odvětví Vzdělávání ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8j Počet zaměstnaných v odvětví Zdravotnictví a sociální péče ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8k Počet zaměstnaných v odvětví Ostatních veřejných, sociálních a osobních služeb ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8l Počet zaměstnaných v odvětví Činností domácností ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Příloha 8m Počet zaměstnaných v odvětví Exteritoriálních organizací a institucí ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

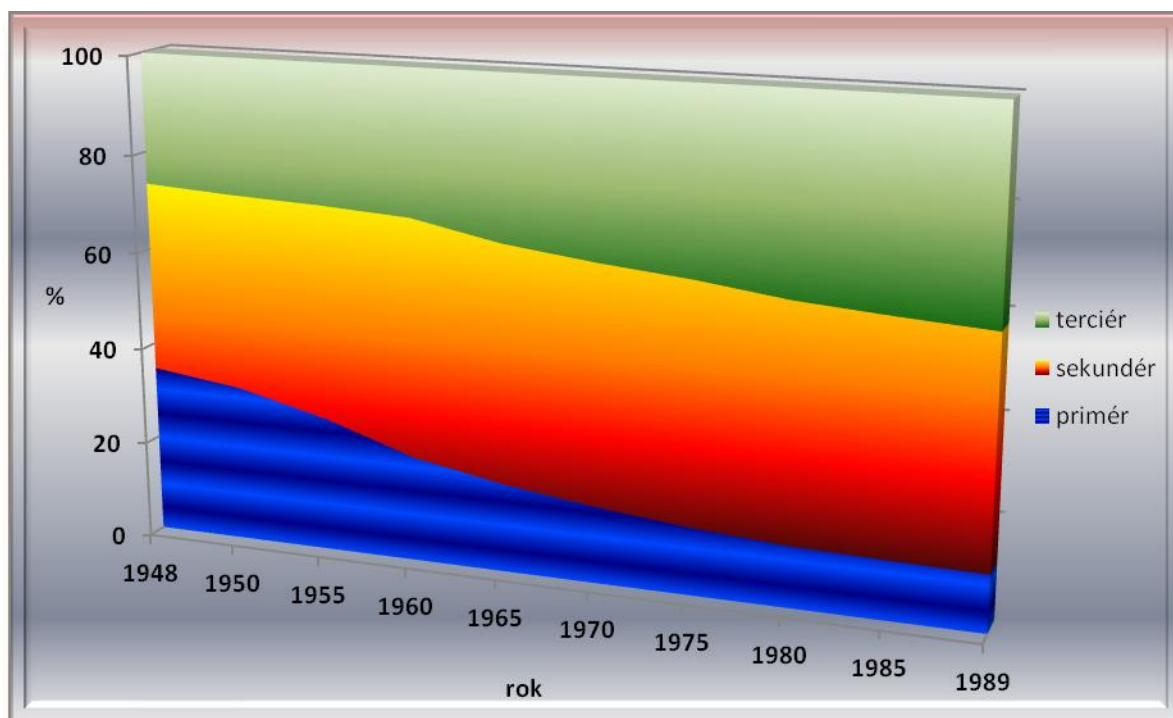
Příloha 9 Podíl zaměstnanosti ve službách na celkové zaměstnanosti v jednotlivých krajích ČR v roce 2010

Příloha 10 Vývoj počtu zaměstnaných v jednotlivých odvětvích služeb v ČR v období 1999-2010 vyjádřený řetězovým indexem

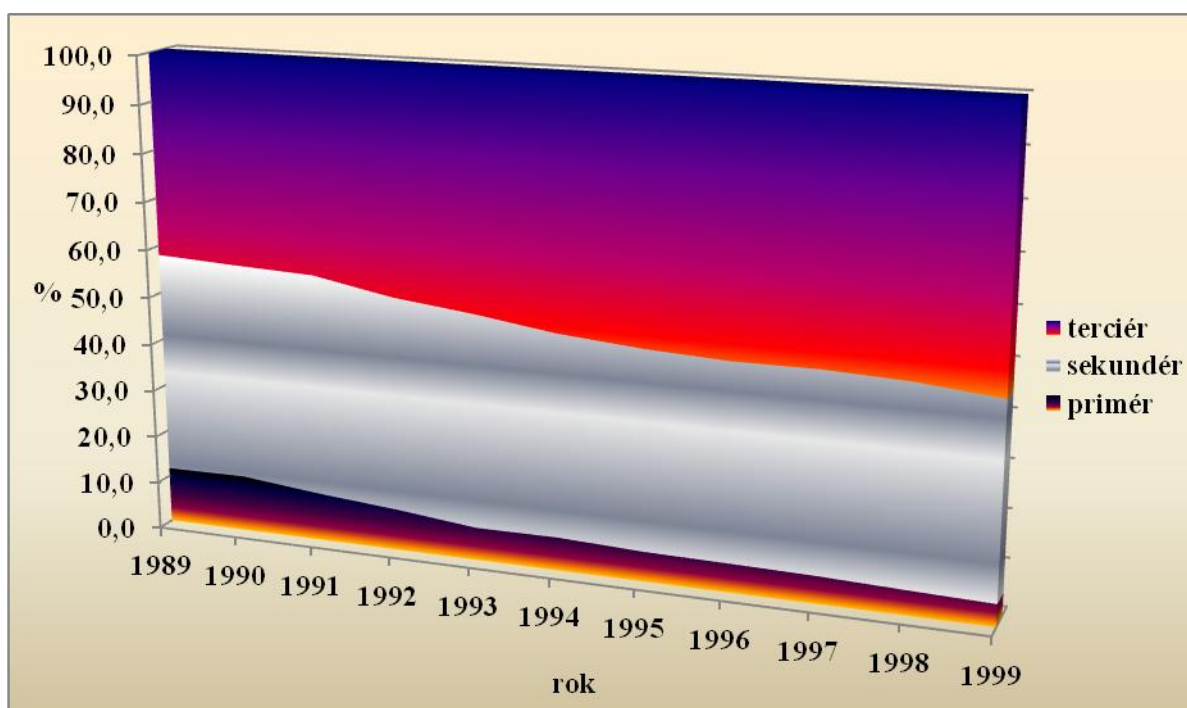
Příloha 11 Podíl počtu zaměstnaných ve službách na celkové zaměstnanosti v jednotlivých okresech ČR v roce 1989

Příloha 12 Podíl počtu zaměstnaných ve službách na celkové zaměstnanosti v jednotlivých okresech ČR v roce 1999

Příloha 1 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v jednotlivých sektorech v ČR v období 1948-1989

Příloha 2 Vývoj podílu počtu zaměstnaných v jednotlivých sektorech v ČR v období 1989-1999

Příloha 3 Počet zaměstnaných v jednotlivých odvětvích služeb a jejich podíl na službách celkem v ČR v klíčových letech české ekonomiky

Zaměstnaní v NH-ČR		1993		1996		1997		1999		2004		2009		2010	
Celkem služby		2 425,1		2 609,7		2 629,0		2 611,7		2 665,8		2 865,6		2 861,0	
CZ - NACE		abs.	podíl (%)	abs.	podíl (%)	abs.	podíl (%)	abs.	podíl (%)	abs.	podíl (%)	abs.	podíl (%)	abs.	podíl (%)
G	Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel	497,5	20,5	624,9	23,9	643,8	24,5	625,9	24,0	616,4	23,1	630,9	22,0	593,8	20,8
H	Doprava a skladování	338,9	14,0	340,8	13,1	330,1	12,6	327,2	12,5	318,8	12,0	330,7	11,5	328,1	11,5
I	Ubytování, stravování a pohostinství	148,9	6,1	155,6	6,0	166,3	6,3	157,4	6,0	174,8	6,6	186,0	6,5	190,1	6,6
J	Informační a komunikační činnosti	93,6	3,9	95,0	3,6	99,9	3,8	94,5	3,6	104,7	3,9	129,2	4,5	137,1	4,8
K	Peněžnictví a pojišťovnictví	68,7	2,8	95,5	3,7	97,3	3,7	99,5	3,8	94,3	3,5	110,4	3,9	115,3	4,0
L	Činnosti v oblasti nemovitostí	25,3	1,0	27,7	1,1	27,5	1,0	23,8	0,9	30,8	1,2	40,6	1,4	40,0	1,4
M	Profesní, vědecké a technické činnosti	122,7	5,1	142,0	5,4	138,6	5,3	141,1	5,4	149,3	5,6	201,7	7,0	202,1	7,1
N	Administrativní a podpůrné činnosti	84,9	3,5	95,4	3,7	94,6	3,6	97,1	3,7	99,2	3,7	117,7	4,1	113,0	3,9
O	Veřejná správa a obrana; pov. soc. zabezp.	299,2	12,3	301,4	11,6	311,2	11,8	326,5	12,5	312,9	11,7	321,3	11,2	329,3	11,5
P	Vzdělávání	316,5	13,1	313,6	12,0	308,1	11,7	288,4	11,0	280,9	10,5	295,6	10,3	295,6	10,3
Q	Zdravotní a sociální péče	276,5	11,4	267,7	10,3	267,1	10,2	271,2	10,4	317,3	11,9	326,3	11,4	339,9	11,9
R	Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	63,3	2,6	65,0	2,5	62,0	2,4	65,1	2,5	72,3	2,7	83,3	2,9	82,9	2,9
S	Ostatní činnosti	89,2	3,7	85,2	3,3	82,3	3,1	94,0	3,6	94,1	3,5	91,9	3,2	93,7	3,3

Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 4a Počet zaměstnaných ve službách a jejich podíl na celkovém počtu zaměstnaných v jednotlivých krajích ČR v klíčových letech české ekonomiky

zaměstnaní v NH CZ - NACE	1993			1996			1997			1999		
	služby	celkem	podíl (%)	služby	celkem	podíl (%)	služby	celkem	podíl (%)	služby	celkem	podíl (%)
ČR	2 425,1	4 873,5	49,8	2609,7	4 972,0	52,5	2 629,0	4 936,5	53,3	2 611,7	4 764,1	54,8
Praha	442,2	602,8	73,4	458,9	622,2	73,8	464,3	622,7	74,6	477,8	621,0	76,9
Středočeský kraj	253	522,9	48,4	283,1	539,7	52,5	285,3	539,2	52,9	285,2	523,0	54,5
Jihočeský kraj	146,2	303,3	48,2	147,1	308,4	47,7	151,5	307,3	49,3	156,5	296,9	52,7
Plzeňský kraj	132,96	269,2	49,4	144,5	279,5	51,7	141,8	274,9	51,6	137,6	264,1	52,1
Karlovarský kraj	74,8	151,1	49,5	82,1	156,3	52,5	84,5	154,5	54,7	84,2	148,0	56,9
Ústecký kraj	183,9	399,6	46,0	191,9	378,3	50,7	196,9	381,1	51,7	190	352,7	53,9
Liberecký kraj	96,5	209,8	46,0	99,2	209,8	47,3	97,1	205,4	47,3	88,1	201,2	43,8
Královehradecký kraj	124,4	259,4	47,9	133,7	271,9	49,2	136,2	270,4	50,4	129,6	258,0	50,2
Pardubický kraj	104,9	236,1	44,4	116,9	246,7	47,4	121,8	246,6	49,4	120,3	237,4	50,7
kraj Vysočina	95	235,3	40,4	104,1	243,1	42,8	102,8	239,4	42,9	94,9	232,0	40,9
Jihomoravský kraj	264,2	532,0	49,7	292,7	535,9	54,6	285,6	534,8	53,4	300,7	525,8	57,2
Olomoucký kraj	136,3	298,8	45,6	143,9	299,4	48,1	142,9	295,8	48,3	143,2	290,0	49,4
Zlínský kraj	116,0	278,4	41,7	131,1	282,6	46,4	122,9	282,4	43,5	129,0	271,6	47,5
Moravskoslezský kraj	253,9	574,7	44,2	288,9	598,3	48,3	286,7	581,9	49,3	274,4	542,6	50,6

Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 4b Počet zaměstnaných ve službách a jejich podíl na celkovém počtu zaměstnaných v jednotlivých krajích ČR v klíčových letech české ekonomiky

zaměstnaní v NH	2004			2009			2010		
	služby	celkem	podíl (%)	služby	celkem	podíl (%)	služby	celkem	podíl (%)
ČR	2 665,8	4 706,6	56,6	2 865,6	4 934,3	58,1	2861	4 885,2	58,6
Praha	477,2	601,3	79,4	526,8	660,0	79,8	535	656,8	81,5
Středočeský kraj	320,2	547,2	58,5	355,2	601,4	59,1	361	602,2	59,9
Jihočeský kraj	155,4	296,6	52,4	163,7	307,4	53,2	160,7	300,0	53,6
Plzeňský kraj	139,2	263,3	52,9	151,3	274,8	55,1	147	273,7	53,7
Karlovarský kraj	77,1	142,8	54,0	84,7	143,9	58,9	82,3	144,4	57,0
Ústecký kraj	199,3	358,1	55,7	195,6	365,7	53,5	195	361,9	53,9
Liberecký kraj	91,9	204,3	45,0	97,4	197,3	49,4	101	201,5	50,0
Královehradecký k.	144,1	251,0	57,4	137,2	254,7	53,9	140	253,8	55,0
Pardubický kraj	111,9	230,0	48,7	118,2	238,5	49,6	118	235,0	50,1
kraj Vysočina	109	237,9	45,8	112,4	241,1	46,6	115	238,2	48,5
Jihomoravský kraj	287,3	509,1	56,4	317,4	529,7	59,9	325	531,8	61,2
Olomoucký kraj	141,9	275,0	51,6	159,0	292,4	54,4	148,1	278,5	53,2
Zlínský kraj	132,6	267,3	49,6	140,5	269,8	52,1	137,5	264,0	52,1
Moravskoslezský k.	272,1	522,7	52,1	305,8	557,5	54,9	296,0	543,5	54,5

Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 5a Srovnání staré klasifikace, použité při sčítání v roce 2001 a nové klasifikace, použité při sčítání v roce 2011

služby	
stará klasifikace	nová klasifikace
G Obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží	45. Velkoobchod, maloobchod a opravy motorových vozidel
	46. Velkoobchod, kromě motorových vozidel
	47. Maloobchod, kromě motorových vozidel
	95. Opravy počítačů a výrobků pro osobní potřebu a převážně pro domácnost
H Pohostinství a ubytování	55. Ubytování
	56. Stravování a pohostinství
I Doprava, skladování, pošty a telekomunikace	49. Pozemní a potrubní doprava
	50. Vodní doprava
	51. Letecká doprava
	52. Skladování a vedlejší činnosti v dopravě
	53. Poštovní a kurýrní činnosti
	61. Telekomunikační činnosti
	79. Činnosti cestovních agentur, kanceláří a jiné rezervační a související činnosti
J Peněžnictví a pojišťovnictví	64. Finanční zprostředkování, kromě pojišťovnictví a penzijního financování
	65. Pojištění, zajištění a penzijní financování, kromě povinného sociálního zabezpečení
	66. Ostatní finanční činnosti
K Činnosti v oblasti nemovitostí, pronajímání movitostí, služby pro podniky, výzkum a vývoj	62. Činnosti v oblasti informačních technologií
	63. Informační činnosti
	68. Činnosti v oblasti nemovitostí
	69. Právní a účetnické činnosti
	70. Činnosti vedení podniků; poradenství v oblasti řízení
	71. Architektonické a inženýrské činnosti; technické zkoušky a analýzy
	72. Výzkum a vývoj
	73. Reklama a průzkum trhu
	74. Ostatní profesní, vědecké a technické činnosti
	77. Činnosti v oblasti pronájmu a operativního leasingu
	80. Bezpečnostní a pátrací činnosti
82. Administrativní, kancelářské a jiné podpůrné činnosti pro podnikání	

Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 5a Srovnání staré klasifikace, použité při sčítání v roce 2001 a nové klasifikace, použité při sčítání v roce 2011

služby	
stará klasifikace	nová klasifikace
L Veřejná správa, obrana, soc. zabezpečení	84. Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení
M Školství	85. Vzdělávání
N Zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti	75. Veterinární činnosti
	86. Zdravotní péče
	87. Pobytové služby sociální péče
	88. Ambulantní nebo terénní sociální služby
O Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	58. Vydavatelské činnosti
	59. Činnosti v oblasti filmů, videozáznamů a televizních programů, pořizování zvukových nahrávek a hudební vydavatelské činnosti
	60. Tvorba programů a vysílání
	78. Činnosti související se zaměstnáním
	90. Tvůrčí, umělecké a zábavní činnosti
	91. Činnosti knihoven, archivů, muzeí a jiných kulturních zařízení
	92. Činnosti heren, kasin a sázkových kanceláří
	93. Sportovní, zábavní a rekreační činnosti
	96. Poskytování ostatních osobních služeb
	99. Činnosti exteritoriálních organizací a orgánů
94. Činnosti organizací sdružujících osoby za účelem prosazování společných zájmů	
P Činnosti domácností	97. Činnosti domácností jako zaměstnavatelů domácího personálu
	98. Činnosti domácností produkujících blíže neurčené výrobky a služby
Nezařazeno	81. Činnosti související se stavbami a úpravou krajiny

Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 6 Počet zaměstnaných v primárním sektoru ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

odvětví: A_B	1980*	1989*	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	115,6	100,9	106,8	98,4	90,8	88,8	76,9
Bulharsko	1062,7 ²	814,3 ²	:	:	:	286,6	:
ČR/ČSSR	1026	948	119,9	:	246,8	205,8	162,8
Dánsko	175,5 ³	148,4	1,291,7	109,7	85,9	82,8	73,7
Německo	1437 ¹	1,348,2	:	1,071,3	987,6	791,6	816,3
Estonsko	:	150,8	134,4	:	48,2	30,5	24,5
Irsko	222	169,5	727,1	131,9	119,4	101,4	100,5
Řecko	1083,5	934,3	1,210,5	696,7	644,7	508,1	480,9
Španělsko	2226,7	1597,9	1,251,3	1,072,8	1,027,5	961,8	858,9
Francie	1821,3	1,720,1	1,576,4	1,032,7	925,8	919,2	779,7
Itálie	2899	2,296,9	1576,4	1,248,8	1,053,9	878,8	840,8
Kypr	36,9	35,9	:	:	11,6	13,7	11,8
Litva	:	:	:	:	157,4	125,7	82,6
Lotyšsko	:	:	:	:	280,7	228,6	116,4
Lucembursko	8,7	5,5	9,9	6,0	3,4	3,7	3,7
Maďarsko	1112,5	952,2	:	:	258,9	202,5	171,2
Malta	:	:	239,0	:	:	3,2	3,1
Nizozemsko	244	264,0	:	244,7	226,0	233,9	211,8
Rakousko	:	:	:	251,4	211,7	172,5	198,2
Polsko	5389,7	4601	3860,8	:	:	2,242,3	:
Portugalsko	1082	876,7	:	386,8	434,2	398,9	358,4
Rumunsko	3087,6	3056,3	:	:	3,716,5	2,545,5	2,223,7
Slovinsko	:	:	:	:	73,5	74,3	:
Slovensko	:	:	:	:	154,0	108,9	97,0
Finsko	314	230	:	142,6	142,1	114,1	105,3
Švédsko	237	163	140	127,9	97,3	91,9	:
Velká Británie	654	548,1	510,0	490,0	389,0	331,3	378,5
Island	:	:	:	12,6	12,5	9,1	7,8
Norsko	:	132	:	103,2	98,3	77,1	64,7
Švýcarsko	218	168	:	:	152,9	133,7	151,0
Chorvatsko	:	:	:	:	:	209,8	178,5

Zdroj: Laborsta*, Eurostat

Vysvětlivky: ¹ Spolková republika Německo

² Zahrnuje veterinární služby

³ Údaj z roku 1979

Příloha 7 Počet zaměstnaných v sekundárním sektoru ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: C-F	1989*	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	1,139.8	1,111.0	1,068.3	1,025.5	1,031.0	1,091.0
Bulharsko	:	:	:	:	972.9	:
ČR/ČSSR	:	:	:	1,900.5	1,828.8	2,012.0
Dánsko	652.6	714.2	697.8	723.9	643.6	647.5
Německo	10,637.8	11,562.6	12,814.4	12,136.6	10,983.9	11,345.4
Estonsko	:	:	:	181.1	205.1	228.3
Irsko	338.9	323.4	347.6	446.9	502.7	534.3
Řecko	945.8	952.9	878.5	920.2	965.4	984.5
Španělsko	:	4,193.9	3,763.3	4,478.2	5,419.0	5,606.0
Francie	7,062.0	6,617.6	5,886.8	5,908.4	5,933.0	5,981.9
Itálie	7,355.0	6,814.5	6,669.1	6,616.5	6,856.4	6,873.3
Kypr	:	:	:	67.3	77.6	84.3
Litva	:	:	:	245.7	275.0	311.0
Lotyšsko	:	:	:	400.1	404.7	458.8
Lucembursko	46.1	46.1	40.6	38.5	35.3	30,7
Maďarsko	:	:	:	1,297.7	1,279.5	1,242.6
Malta	:	:	:	:	42.8	40.7
Nizozemsko	1,418.0	1,636.6	1,527.5	1,604.9	1,540.3	1,537.1
Rakousko	:	:	1,173.4	1,091.9	968.1	1,057.9
Polsko	:	:	:	:	3,959.8	:
Portugalsko	:	1,552.9	1,400.7	1,660.8	1,579.2	1,505.6
Rumunsko	:	:	:	2,976.6	2,878.6	2,940.9
Slovinsko	:	:	:	333.4	339.4	:
Slovensko	:	:	:	816.0	839.4	958.6
Finsko	:	:	553.8	643.2	617.4	638.9
Švédsko	:	:	1,022.5	1,008.7	956.6	:
Velká Británie	8,213.0	8,508.8	7,014.2	6,841.7	6,195.7	6,158.1
Island	:	:	32.5	33.4	36.1	38.0
Norsko	:	:	464.9	496.8	467.4	522.5
Švýcarsko	:	:	:	905.4	861.3	911.0
Chorvatsko	:	:	:	:	468.6	497.4

Zdroj: Laborsta*, Eurostat

Příloha 8a Počet zaměstnaných v terciárním sektoru celkem ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: G-Q	1989*	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	2,137.7	2,491.9	2,602.7	2,838.9	3,001.7	3,245.7
Bulharsko	:	:	:	:	1,658.0	:
ČR/ČSSR	:	:	:	2,502.8	2,594.0	2,758.5
Dánsko	1,519.0	1,753.3	1,768.4	1,872.7	1,973.0	2,073.8
Německo	13,613.8	20,737.2	21,575.2	22,618.1	23,247.1	25,740.7
Estonsko	:	:	:	334.6	337.4	379.5
Irsko	566.8	656.1	745.6	988.9	1,197.0	1,410.2
Řecko	1,482.0	1,918.0	2,117.5	2,379.8	2,777.5	3,008.3
Špenělsko	:	7,337.9	7,537.2	9,011.7	11,370.6	13,637.9
Francie	12,308.2	14,095.4	14,851.7	15,573.4	17,545.3	18,829.7
Itálie	10,540.5	11,735.8	11,748.4	12,621.3	14,332.2	15,296.5
Kypr	:	:	:	194.6	235.7	275.0
Litva	:	:	:	538.8	586.5	682.4
Lotyšsko	:	:	:	776.4	782.9	915.0
Lucembursko	88.5	106.5	113.5	132.9	148.5	167.3
Maďarsko	:	:	:	2,205.8	2,387.0	2,435.3
Malta	:	:	:	:	99.2	115.3
Nizozemsko	3,194.8	4,477.7	4,751.9	5,342.2	5,852.5	6,246.4
Rakousko	:	:	2,204.9	2,340.4	2,480.0	2,763.7
Polsko	:	:	:	:	7,216.9	:
Portugalsko	:	2,472.7	2,422.4	2,531.9	2,829.9	3,008.3
Rumunsko	:	:	:	3,176.5	3,363.5	3,717.6
Slovinsko	:	:	:	452.9	501.0	:
Slovensko	:	:	:	1,151.2	1,188.0	1,367.5
Finsko	:	:	1,296.2	1,525.8	1,627.4	1,739.7
Švédsko	:	:	2,829.1	2,888.9	3,189.5	:
Velká Británie	13,943.3	17,077.9	17,917.4	19,102.4	21,119.8	22,038.2
Island	:	:	87.4	97.7	105.4	124.2
Norsko	:	:	1,433.5	1,622.1	1,687.4	1,868.7
Švýcarsko	:	:	:	2,566.8	2,843.8	3,023.7
Chorvatsko	:	:	:	:	842.7	907.8

Zdroj: Laborsta, Eurostat

Příloha 8b Počet zaměstnaných v odvětví Velkoobchodu a maloobchodu, oprav motorových vozidel a výrobků pro osobní potřebu a převážně pro domácnost ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: G	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	829.5	570.7	575.2	561.1	562.7
Bulharsko	:	:	:	437.5	:
Česká republika	:	:	636.1	622.6	626.8
Dánsko	527.0	366.3	377.4	413.7	430.7
Německo	7,480.9	5,106.9	5,087.9	4,865.3	5,181.4
Estonsko	:	:	82.7	79.1	91.6
Irsko	239.6	170.7	219.2	256.8	301.1
Řecko	739.4	609.1	675.2	736.4	828.8
Špenělsko	2,920.0	2,039.6	2,356.9	2,774.2	3,207.9
Francie	4,868.6	2,949.3	2,985.9	3,295.5	3,411.8
Itálie	3,135.6	3,122.2	3,181.4	3,362.5	3,455.5
Kypr	:	:	50.6	57.7	67.7
Litva	:	:	138.2	151.6	182.7
Lotyšsko	:	:	207.8	225.0	271.9
Lucembursko	34.1	22,5	22,5	20.9	20.7
Maďarsko	:	:	525.9	541.4	587.5
Malta	:	:	:	21.7	24.9
Nizozemsko	1,696.3	1,097.8	1,134.1	1,171.5	1,166.5
Rakousko	:	568.3	594.8	578.7	656.9
Polsko	:	:	:	1,968.9	:
Portugalsko	897.2	629.2	674.2	754.9	749.5
Rumunsko	:	:	911.3	938.9	1,172.2
Slovinsko	:	:	108.8	119.6	:
Slovensko	:	:	262.4	255.9	298.0
Finsko	:	227.2	287.4	291.6	310.7
Švédsko	:	501.9	509.1	528.1	:
Velká Británie	6,417.2	3,988.4	4,088.5	4,268.4	4,184.0
Island	:	17,8	19,9	17.5	22.2
Norsko	:	298.6	335.1	336.1	355.4
Švýcarsko	:	:	595.6	563.9	550.1
Chorvatsko	:	:	:	213.9	244.7

Zdroj: Eurostat

Příloha 8c Počet zaměstnaných v odvětví Ubytování a stravování ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: H	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	110.3	122.8	125.6	126.2	140.0
Bulharsko	:	:	:	137.2	:
Česká republika	:	:	158.7	176.8	175.1
Dánsko	67.0	63.7	64.3	59.1	82.6
Německo	911.9	1,033.5	1,143.9	1,185.9	1,424.4
Estonsko	:	:	12.2	17.2	23.9
Irsko	59.7	67.6	100.5	106.5	126.7
Řecko	177.1	217.7	264.0	274.8	309.1
Španělsko	688.1	799.5	918.0	1,193.4	1,441.6
Francie	705.3	719.2	747.0	827.2	865.5
Itálie	619.3	634.6	724.5	1,021.5	1,161.1
Kypr	:	:	27.7	29.7	25.3
Litva	:	:	19.6	21.4	30.5
Lotyšsko	:	:	26.6	31.2	38.6
Luceembursko	8,8	8.0	6.3	6.8	6.5
Maďarsko	:	:	138.4	149.0	160.4
Malta	:	:	:	11.6	13.0
Nizozemsko	175.4	235.1	253.5	309.7	333.5
Rakousko	:	182.9	205.9	216.9	246.8
Polsko	:	:	:	225.3	:
Portugalsko	196.1	198.1	252.8	257.2	310.1
Rumunsko	:	:	121.6	137.6	154.0
Slovinsko	:	:	33.5	37.6	:
Slovensko	:	:	65.0	82.1	107.0
Finsko	:	50.4	78.0	74.0	88.3
Švédsko	:	100.1	110.3	129.2	:
Velká Británie	1,146.2	1,141.2	1,118.1	1,210.2	1,243.9
Island	:	4,5	5.1	5.5	6.3
Norsko	:	60.1	72.2	71.3	67.5
Švýcarsko	:	:	109.6	148.8	152.0
Chorvatsko	:	:	:	86.5	88.7

Zdroj: Eurostat

Příloha 8d Počet zaměstnaných v odvětví Dopravy a spojů ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: I	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	268.6	282.3	310.9	300.4	330.8
Bulharsko	:	:	:	214.9	:
Česká republika	:	:	365.4	358.8	372.9
Dánsko	181.7	186.8	176.7	187.4	164.9
Německo	2,201.6	2,049.9	1,962.8	1,956.6	2,115.4
Estonsko	:	:	51.6	50.1	54.2
Irsko	62.3	56.3	95.0	111.9	119.0
Řecko	248.0	245.3	245.7	270.3	256.4
Španělsko	763.4	748.9	853.2	1,058.1	1,176.7
Francie	1,340.6	1,387.7	1,446.8	1,580.8	1,630.2
Itálie	1,152.5	1,031.6	1,110.2	1,256.4	1,285.6
Kypr	:	:	19.0	18.6	20.9
Litva	:	:	80.8	100.1	101.2
Lotyšsko	:	:	96.7	90.1	102.9
Lucembursko	11,2	10,9	13.1	13.3	15.4
Maďarsko	:	:	303.6	292.7	283.8
Malta	:	:	:	11.5	13.0
Nizozemsko	407.1	398.1	439.1	484.4	509.7
Rakousko	:	240.2	249.0	237.3	241.6
Polsko	:	:	:	819.4	:
Portugalsko	218.1	191.5	167.3	206.9	220.4
Rumunsko	:	:	481.6	449.1	507.9
Slovinsko	:	:	53.6	56.1	:
Slovensko	:	:	165.0	138.6	177.6
Finsko	:	148.5	169.2	167.7	172.7
Švédsko	:	267.5	264.7	267.1	:
Velká Británie	1,596.6	1,639.1	1,747.2	1,900.2	1,940.3
Island	:	8.1	11.2	11.1	11.0
Norsko	:	165.8	171.5	147.6	154.0
Švýcarsko	:	:	231.8	223.9	217.7
Chorvatsko	:	:	:	105.0	108.7

Zdroj: Eurostat

Příloha 8e Počet zaměstnaných v odvětví Finančního zprostředkování ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: J	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	145.3	152.7	160,9	142.8	175.3
Bulharsko	:	:	:	34.4	:
Česká republika	:	:	96.8	93.6	113.6
Dánsko	90.9	76.6	85.9	78.9	86.8
Německo	1,215.6	1,328.3	1,293.1	1,274.8	1,292.4
Estonsko	:	:	8,3	8.2 (u)	10.1 (u)
Irsko	39.7	48.1	60.8	82.4	92.9
Řecko	75.5	91.2	92.6	112.1	117.8
Špenělsko	328.1	327.0	385.0	396.0	504.6
Francie	625.7	713.9	715.5	672.4	790.6
Itálie	629.4	662.5	652.9	621.0	647.2
Kypr	:	:	14.3	15.3	19.4
Litva	:	:	12.6	15.6	19.1
Lotyšsko	:	:	17.1	14.3 (u)	20.2 (u)
Lucembursko	14,3	15,2	18.3	20.1	21.3
Maďarsko	:	:	80.6	78.0	93.9
Malta	:	:	:	4.3	6.0
Nizozemsko	187.8	215.6	273.6	268.0	252.4
Rakousko	:	136.2	143.6	138.6	141.3
Polsko	:	:	:	271.8	:
Portugalsko	115.7	126.9	87.3	100.2	94.3
Rumunsko	:	:	85.3	86.9	110.4
Slovinsko	:	:	20.5	21.9	:
Slovensko	:	:	37.1	45.3	55.1
Finsko	:	47.9	46.1	48.9	51.2
Švédsko	:	81.5	85.2	88.8	:
Velká Británie	916.2	1,148.6	1,141.9	1,190.0	1,255.5
Island	:	4,4	5.5	6.8	8.9
Norsko	:	53.3	53.9	47.5	54.4
Švýcarsko	:	:	182.9	221.6	241.4
Chorvatsko	:	:	:	34.3	34.4 (u)

Zdroj: Eurostat

Vysvětlivky: (u) – nespolehlivý údaj

Příloha 8f Počet zaměstnaných v odvětví Činností v oblasti nemovitostí a pronájmu ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: K	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	14,1	222.9	285.9	370.4	414.2
Bulharsko	:	:	:	135.1	:
Česká republika	:	:	246.1	275.4	356.0
Dánsko	6,7	183.0	237.5	235.6	286.4
Německo	147.3	2,174.4	2,675.2	3,176.4	4,062.8
Estonsko	:	:	36.5	36.9	48.4
Irsko	4,7	77.6	131.9	152.9	196.2
Řecko	8.0	146.3	197.0	278.5	325.7
Špenělsko	28,8	669.7	1,002.9	1,554.5	2,055.7
Francie	181.3	1,819.6	2,060.8	2,465.9	2,755.5
Itálie	927.5	965.6	1,343.8	2,225.8	2,552.9
Kypr	:	:	16.3	22.3	31.9
Litva	:	:	37.6	38.2	73.9
Lotyšsko	:	:	45.3	55.6	98.8
Lucembursko	:	8,3	13.0	16.6	21.6
Maďarsko	:	:	176.8	271.4	301.4
Malta	:	:	:	8.5	1.3
Nizozemsko	38.5	648.8	859.2	974.7	1,107.7
Rakousko	:	194.0	238.9	339.0	389.1
Polsko	:	:	:	768.4	:
Portugalsko	17,7	189.4	213.9	283.8	330.1
Rumunsko	:	:	152.6	252.7	297.7
Slovinsko	:	:	48.6	57.1	:
Slovensko	:	:	77.2	118.1	155.8
Finsko	:	159.6	215.2	265.5	310.0
Švédsko	:	363.0	424.4	550.0	:
Velká Británie	219.8	2,362.8	2,868.6	3,116.8	3,444.2
Island	:	8.1	10.3	12.5	15.8
Norsko	:	132.6	192.8	221.3	275.8
Švýcarsko	:	:	354.4	447.3	495.9
Chorvatsko	:	:	:	63.9	81.1

Zdroj: Eurostat

Příloha 8g Počet zaměstnaných v odvětví Finančního zprostředkování ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: L	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	352.8	384.0	364.7	430.6	435.6
Bulharsko	:	:	:	210.9	:
Česká republika	:	:	291.9	304.6	322.2
Dánsko	162.4	156.8	155.1	158.1	171.0
Německo	3,155.5	3,137.5	2,989.7	2,787.4	2,770.7
Estonsko	:	:	36.3	41.4	37.3
Irsko	65.4	70.0	74.2	89.0	104.3
Řecko	245.5	270.8	280.2	354.9	376.1
Španělsko	816.1	804.8	930.0	1,097.2	1,270.4
Francie	2,014.8	2,054.8	2,049.0	2,324.2	2,638.7
Itálie	1,713.1	1,706.6	1,801.3	1,458.3	1,425.3
Kypr	:	:	21.8	23.5	30.2
Litva	:	:	.	67.7	84.0
Lotyšsko	:	:	75.9	70.3	81.9
Lucembursko	16,6	15,6	16.2	23.3	23.7
Maďarsko	:	:	256.7	289.5	275.6
Malta	:	:	:	13.4	14.1
Nizozemsko	485.3	541.3	540.8	555.1	562.0
Rakousko	:	236.0	215.9	243.5	277.9
Polsko	:	:	:	897.1	:
Portugalsko	319.1	322.0	303.4	320.1	336.9
Rumunsko	:	:	409.3	491.1	475.2
Slovinsko	:	:	48.6	55.2	:
Slovensko	:	:	149.8	154.2	166.5
Finsko	:	119.4	117.6	116.0	115.8
Švédsko	:	203.9	200.6	249.2	:
Velká Británie	1,729.6	1,535.3	1,582.9	1,915.5	2,048.3
Island	:	5,7	7.1	7.3	9.1
Norsko	:	116.2	135.7	132.3	151.6
Švýcarsko	:	:	198.6	203.8	203.7
Chorvatsko	:	:	:	105.3	93.5

Zdroj: Eurostat

Příloha 8h Počet zaměstnaných v odvětví Veřejné správy a obrany, povinného sociálního zabezpečení ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: L	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	352.8	384.0	364.7	430.6	435.6
Bulharsko	:	:	:	210.9	:
Česká republika	:	:	291.9	304.6	322.2
Dánsko	162.4	156.8	155.1	158.1	171.0
Německo	3,155.5	3,137.5	2,989.7	2,787.4	2,770.7
Estonsko	:	:	36.3	41.4	37.3
Irsko	65.4	70.0	74.2	89.0	104.3
Řecko	245.5	270.8	280.2	354.9	376.1
Španělsko	816.1	804.8	930.0	1,097.2	1,270.4
Francie	2,014.8	2,054.8	2,049.0	2,324.2	2,638.7
Itálie	1,713.1	1,706.6	1,801.3	1,458.3	1,425.3
Kypr	:	:	21.8	23.5	30.2
Litva	:	:	.	67.7	84.0
Lotyšsko	:	:	75.9	70.3	81.9
Lucembursko	16,6	15,6	16.2	23.3	23.7
Maďarsko	:	:	256.7	289.5	275.6
Malta	:	:	:	13.4	14.1
Nizozemsko	485.3	541.3	540.8	555.1	562.0
Rakousko	:	236.0	215.9	243.5	277.9
Polsko	:	:	:	897.1	:
Portugalsko	319.1	322.0	303.4	320.1	336.9
Rumunsko	:	:	409.3	491.1	475.2
Slovinsko	:	:	48.6	55.2	:
Slovensko	:	:	149.8	154.2	166.5
Finsko	:	119.4	117.6	116.0	115.8
Švédsko	:	203.9	200.6	249.2	:
Velká Británie	1,729.6	1,535.3	1,582.9	1,915.5	2,048.3
Island	:	5,7	7.1	7.3	9.1
Norsko	:	116.2	135.7	132.3	151.6
Švýcarsko	:	:	198.6	203.8	203.7
Chorvatsko	:	:	:	105.3	93.5

Zdroj: Eurostat

Příloha 8i Počet zaměstnaných v odvětví Vzdělávání ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: M	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	335.3	327.9	366.5	381.1	374.9
Bulharsko	:	:	:	218.5	:
Česká republika	:	:	274.9	273.7	273.8
Dánsko	279.5	183.2	188.0	214.4	198.8
Německo	1,782.3	1,815.9	1,937.9	2,007.4	2,261.6
Estonsko	:	:	48.4	43.5	54.6
Irsko	65.8	84.8	99.6	116.2	138.1
Řecko	187.4	219.1	248.6	315.8	317.1
Španělsko	638.8	699.2	843.7	1,006.9	1,121.8
Francie	1,553.7	1,648.1	1,719.2	1,800.9	1,781.0
Itálie	1,381.2	1,422.1	1,454.9	1,633.1	1,565.9
Kypr	:	:	15.6	21.5	26.8
Litva	:	:	81.4	81.7	83.2
Lotyšsko	:	:	148.5	135.9	142.8
Lucembursko	7.0	8,6	11.8	12.1	16.8
Maďarsko	:	:	310.3	330.4	302.4
Malta	:	:	:	12.3	13.3
Nizozemsko	416.6	426.1	494.5	535.9	569.0
Rakousko	:	211.5	221.5	208.9	227.8
Polsko	:	:	:	1,058.1	:
Portugalsko	335.0	315.6	297.1	310.0	341.1
Rumunsko	:	:	439.2	395.7	395.9
Slovinsko	:	:	59.2	64.9	:
Slovensko	:	:	165.0	158.4	162.9
Finsko	:	147.2	153.3	165.3	160.4
Švédsko	:	292.6	311.6	475.2	:
Velká Británie	1,708.8	1,909.7	2,119.9	2,523.0	2,605.9
Island	:	8,4	9.1	11.5	13.5
Norsko	:	161.6	177.4	188.8	212.4
Švýcarsko	:	:	246.7	297.6	337.6
Chorvatsko	:	:	:	88.6	89.7

Zdroj: Eurostat

Příloha 8j Počet zaměstnaných v odvětví Zdravotnictví a sociální péče ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: N	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	211.2	379.2	447.3	498.9	560.3
Bulharsko	:	:	:	146.7	:
Česká republi	:	:	262.2	308.3	321.9
Dánsko	169.1	431.5	471.5	486.4	501.5
Německo	2,133.9	3,048.6	3,525.4	3,996.1	4,348.3
Estonsko	:	:	32.6	32.4	29.5
Irsko	72.9	100.0	119.1	174.8	221.1
Řecko	124.3	160.7	185.7	216.9	233.4
Španělsko	479.2	630.9	760.2	1,008.0	1,266.1
Francie	1,348.8	2,218.4	2,366.7	2,916.1	3,198.5
Itálie	1,136.6	1,183.0	1,279.4	1,472.3	1,640.2
Kypr	:	:	11.2	14.8	15.9
Litva	:	:	50.9	49.8	51.0
Lotyšsko	:	:	95.4	104.9	91.8
Lucembursko	7.1	10,6	14.2	16.0	20.4
Maďarsko	:	:	240.5	269.0	253.9
Malta	:	:	:	10.3	12.1
Nizozemsko	514.7	912.3	1,005.0	1,212.9	1,353.0
Rakousko	:	268.2	291.3	313.6	362.3
Polsko	:	:	:	785.7	:
Portugalsko	190.3	190.7	229.7	304.1	301.5
Rumunsko	:	:	335.2	372.3	394.2
Slovinsko	:	:	44.7	48.0	:
Slovensko	:	:	155.2	150.1	152.8
Finsko	:	289.8	326.4	357.8	380.8
Švédsko	:	809.1	784.5	683.5	:
Velká Británie	1,498.8	2,708.0	2,924.3	3,312.7	3,562.5
Island	:	20,6	19.3	22.0	25.5
Norsko	:	351.9	389.3	444.2	492.1
Švýcarsko	:	:	418.7	468.4	530.4
Chorvatsko	:	:	:	83.7	91.7

Zdroj: Eurostat

Příloha 8k Počet zaměstnaných v odvětví Ostatních veřejných, sociálních a osobních služeb ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: N	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	192.3	140.7	150.5	160.2	179.5
Bulharsko	:	:	:	117.7	:
Česká republika	:	:	168.1	175.9	193.5
Dánsko	257.3	113.8	111.0	133.8	147.2
Německo	1,527.6	1,729.4	1,834.5	1,832.6	2,047.6
Estonsko	:	:	25.1	26.0	29.7
Irsko	39.2	69.8	71.5	91.1	100.4
Řecko	88.7	122.6	140.5	151.1	168.0
Španělsko	320.2	467.9	544.2	711.4	845.3
Francie	1,152.0	891.0	927.5	1,018.5	1,138.6
Itálie	828.4	804.7	860.9	1,017.8	1,112.7
Kypr	:	:	11.9	16.2	17.4
Litva	:	:	45.4	56.8	53.7
Lotyšsko	:	:	60.1	51.0	62.4
Lucembursko	4,9	4,7	5.9	6.8	7.0
Maďarsko	:	:	169.3	163.5	173.9
Malta	:	:	:	5.2	7.3
Nizozemsko	544.0	263.3	316.6	336.2	384.7
Rakousko	:	147.7	159.0	188.3	201.6
Polsko	:	:	:	413.1	:
Portugalsko	65.9	177.5	164.9	148.1	155.3
Rumunsko	:	:	223.1	223.5	185.4
Slovinsko	:	:	34.9	40.0	:
Slovensko	:	:	72.8	78.2	85.6
Finsko	:	98.7	127.3	133.6	140.8
Švédsko	:	209.0	197.0	217.2	:
Velká Británie	1,684.1	1,319.6	1,366.0	1,526.5	1,610.9
Island	:	9,2	9.7	10.9	12.0
Norsko	:	82.7	88.1	95.7	103.7
Švýcarsko	:	:	169.4	211.5	229.3
Chorvatsko	:	:	:	58.6	68.8

Zdroj: Eurostat

Příloha 8I Počet zaměstnaných v odvětví Činností domácností ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: P	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	19.0	5,3	18.3	16.0	41.8
Bulharsko	:	:	:	:	:
Česká republika	:	:	1.8	2.9	2.5 (u)
Dánsko	11,5	5.7 (u)	:	4.3 (u)	:
Německo	119.1	118.6	132.1	140.3	203.6
Estonsko	:	:	:	:	:
Irsko	6.1	:	8.0	8.3	9.3
Řecko	23.1	33.0	49.2	65.4	74.2
Špenělsko	354.0	348.6	415.9	570.8	745.4
Francie	287.5	426.3	536.1	630.0	599.9
Itálie	202.7	200.8	199.9	241.3 (b)	414.2
Kypr	:	:	3.9	14.1	16.9
Litva	:	:	:	3.3 (u)	3.2 (u)
Lotyšsko	:	:	:	:	:
Lucembursko	:	2,2	3.1	3.5	3.3
Maďarsko	:	:	:	:	:
Malta	:	:	:	:	:
Nizozemsko	9.9 (u)	12.1	22.3	:	6.0 (u)
Rakousko	:	14,8	14.1	8.9 (u)	11.3
Polsko	:	:	:	9.2 (u)	:
Portugalsko	115.9	78.6	138.0	142.7	166.9
Rumunsko	:	:	17.5	14.1	24.6
Slovinsko	:	:	:	:	:
Slovensko	:	:	:	6.9	5.7
Finsko	:	2.8 (u)	5.0	5.9	8.1
Švédsko	:	:	:	:	:
Velká Británie	130.7	143.0	128.2	143.5	130.7
Island	:	:	:	:	:
Norsko	:	10,5	6,2	:	:
Švýcarsko	:	:	46.3	48.1	52.3
Chorvatsko	:	:	:	:	5.4 (u)

Zdroj: Eurostat

Vysvětlivky: (u) – nespolehlivý údaj

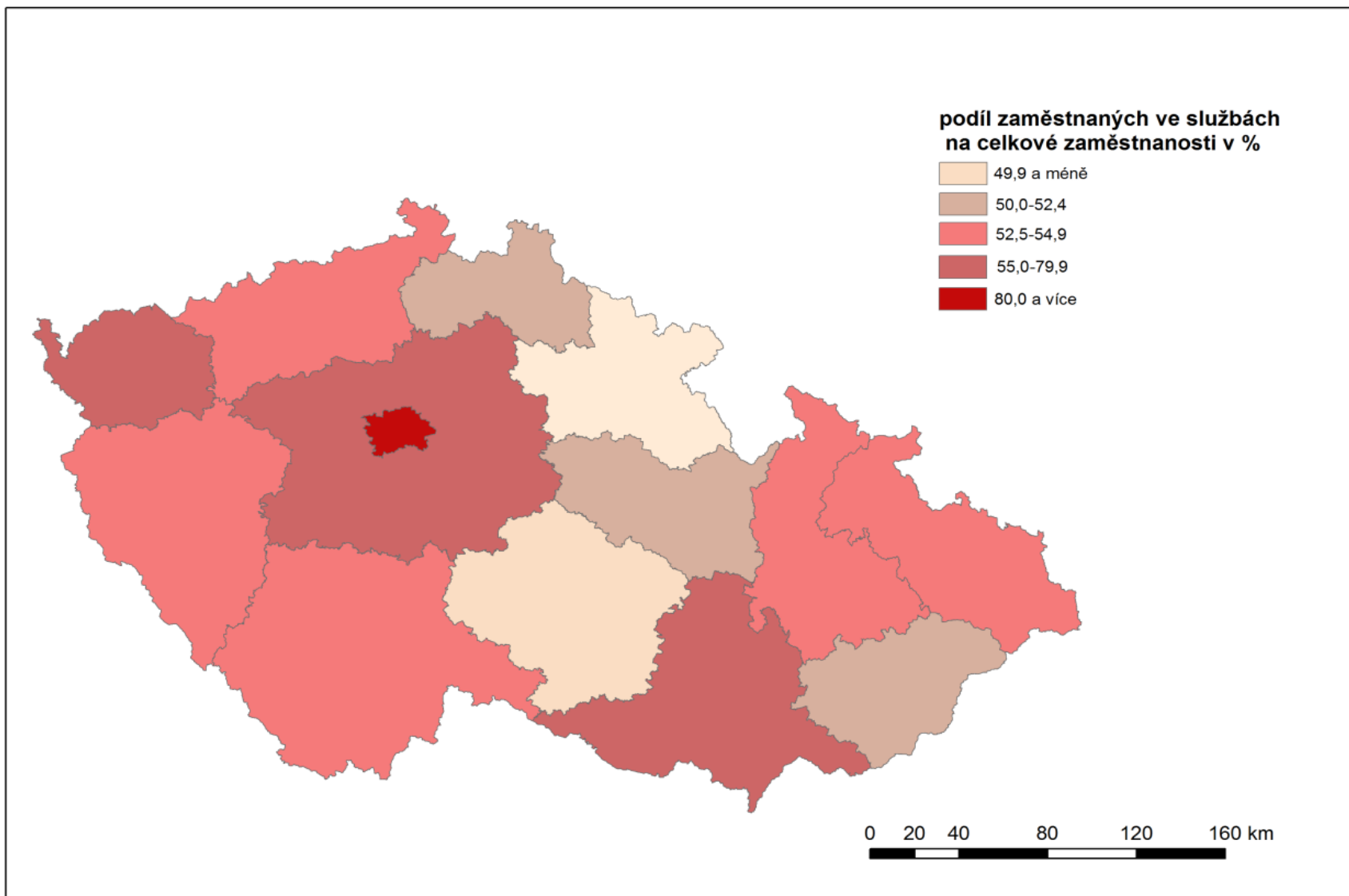
Příloha 8m Počet zaměstnaných v odvětví Exteritoriálních organizací a institucí ve vybraných státech Evropy ve vybraných letech (v tis. osob)

Odvětví: Q	1992	1995	1999	2004	2008
Belgie	19.0	14.1	33.1	14.0	30.6
Bulharsko	:	:	:	:	:
Česká republika	:	:	:	1.3	:
Dánsko	11,5	:	:	:	:
Německo	119.1	32.3	35.5	24.0	32.5
Estonsko	:	:	:	:	:
Irsko	6.1	:	9.2	9.1	:
Řecko	23.1	:	:	:	:
Španělsko	354.0	:	:	:	:
Francie	287.5	23,4	18.9	14.0 (u)	19.3 (u)
Itálie	202.7	14,6	12.1	22.2 (b)	35.8
Kypr	:	:	2.4	2.1	2.6
Litva	:	:	:	:	:
Lotyšsko	:	:	:	:	:
Lucembursko	:	16,9	8.4	9.2	10.6
Maďarsko	:	:	:	:	:
Malta	:	:	:	:	:
Nizozemsko	9.9 (u)	:	:	:	:
Rakousko	:	5.1	6.3	6.4 (u)	7.2 (u)
Polsko	:	:	:	:	:
Portugalsko	115.9	:	:	:	:
Rumunsko	:	:	:	:	:
Slovinsko	:	:	:	:	:
Slovensko	:	:	:	:	:
Finsko	:	4,8	:	:	:
Švédsko	:	:	:	:	:
Velká Británie	130.7	21,6	16.8	13.2	12.1
Island	:	:	:	:	:
Norsko	:	:	:	:	:
Švýcarsko	:	:	12.7	8.8	13.2
Chorvatsko	:	:	:	:	:

Zdroj: Eurostat

Vysvětlivky: (u) – nespolehlivý údaj

Příloha 9 Podíl zaměstnanosti ve službách na celkové zaměstnanosti v jednotlivých krajích ČR v roce 2010

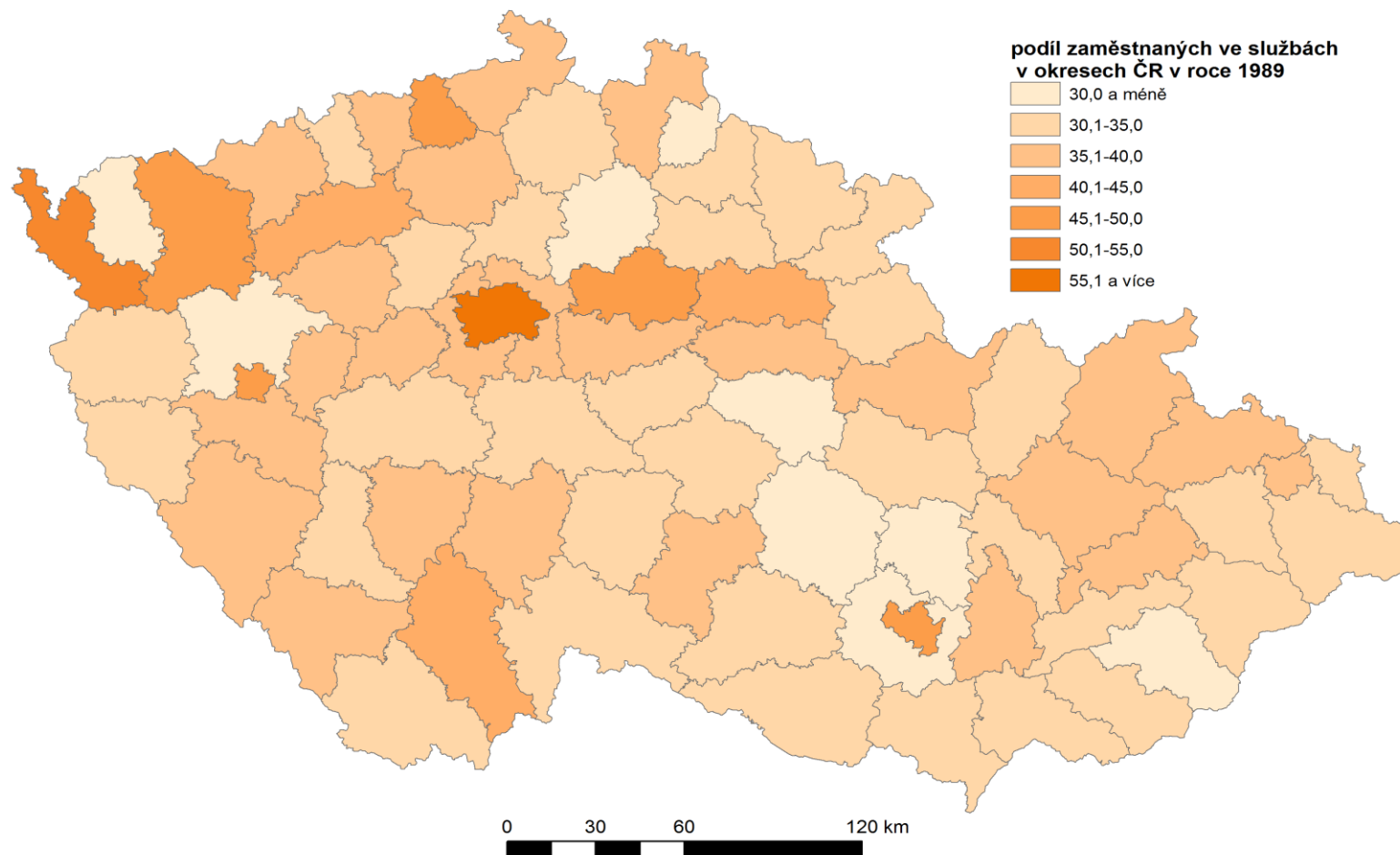

Příloha 10 Vývoj počtu zaměstnaných v jednotlivých odvětvích služeb v ČR v období 1999-2010 vyjádřený řetězovým indexem

odvětví	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel a výrobků	100,0	95,7	98,7	102,5	101,2	100,4	97,5	99,8	99,9	103,4	101,9	94,1
Doprava a skladování	100,0	100,3	97,0	102,1	96,9	101,1	98,4	102,1	100,8	101,4	101,0	99,2
Ubytování, stravování a	100,0	99,4	101,5	107,5	100,1	102,4	103,9	102,9	97,0	97,5	105,1	102,2
Informační a komunikační	100,0	104,2	107,4	99,9	100,2	98,8	101,8	102,6	105,3	102,5	109,6	106,1
Peněžnictví a pojišťovnictví	100,0	100,9	101,7	94,0	101,2	97,2	103,1	95,6	110,3	112,9	95,2	104,5
Činnosti v oblasti nemovitostí	100,0	112,2	88,1	112,9	106,3	109,1	100,7	100,3	114,7	112,7	101,2	98,5
Profesní, vědecké a technické	100,0	102,2	93,0	104,6	108,0	98,6	102,6	112,4	109,9	103,2	103,4	100,2
Administrativní a podpůrné činnosti	100,0	100,5	95,1	103,8	104,4	98,6	105,2	108,3	106,0	106,8	92,0	95,9
Veřejná správa a obrana; pov. soc.	100,0	101,9	99,0	96,0	101,9	97,2	103,3	97,7	100,3	100,1	101,4	102,5
Vzdělávání	100,0	104,3	100,3	103,1	93,1	97,0	106,3	97,0	100,9	97,1	104,1	100,0
Zdravotní a sociální péče	100,0	105,1	104,7	99,9	100,9	105,4	101,4	100,5	102,5	96,9	101,6	104,2
Kulturní, zábavní a rekreační	100,0	108,7	92,1	101,3	105,7	103,6	102,3	106,3	103,5	101,1	101,2	99,6
Ostatní činnosti	100,0	94,2	112,9	96,2	99,3	98,4	95,2	96,4	99,4	103,0	104,0	102,0

Zdroj: Český statistický úřad

Příloha 11 Podíl počtu zaměstnaných ve službách na celkové zaměstnanosti v jednotlivých okresech ČR v roce 1989

Příloha 12 Podíl počtu zaměstnaných ve službách na celkové zaměstnanosti v jednotlivých okresech ČR v roce 1999

